

НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ

**КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ
ПЕРЕКЛАДУ:
10-РІЧНИЙ ДОСВІД РОБОТИ**

Колективна монографія
за загальною редакцією доц. Д. І. Панченка

Харків
Видавництво НУА
2017

УДК 378.11:005.743(477.54)
ББК 74.584(4УКР-4ХАР)738.1
К12

*Затверджено на засіданні кафедри теорії та практики перекладу
Народної української академії.
Протокол № 5 від 18.12.2017*

Редакційна колегія:

канд. філол. наук Панченко Д. І., канд. філол. наук Змійова І. В.,
канд. пед. наук Гусленко І. Ю., канд. філол. наук Івахненко А. А.,
доц. Кальниченко О. А.

Рецензенти:

Шевченко І. С., д-р філол. наук, професор, академік АН ВШ
України, завідувач кафедри ділової іноземної мови та перекладу
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
Ребрії О. В., д-р філол. наук, професор, завідувач кафедри
теорії та практики перекладу англійської мови Харківського
національного університету імені В. Н. Каразіна
Тимошенкова Т. М., канд. філол. наук, професор кафедри
германської та романської філології Харківського гуманітарного
університету «Народна українська академія»

К12 **Кафедра** теорії та практики перекладу: 10-річний досвід
роботи : колектив. моногр. / Нар. укр. акад. ; за заг. ред.
Д. І. Панченка ; [каф. теорії та практики перекл.]. – Харків : Вид-во
НУА, 2017. – 180 с.

ISBN 978-966-8558-98-7

У монографії узагальнено досвід наукової роботи з перекладознавства та педагогічної діяльності з підготовки перекладачів на кафедрі теорії та практики перекладу Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» за десять років її існування. Складається з трьох розділів (історія становлення та розвитку кафедри, наукові пріоритети, нові напрямки наукових досліджень) і додатків (методичні видання, наукові публікації, участь у конференціях, історія кафедри у світлинах).

Монографія може стати в нагоді науковій і педагогічній спільноті, студентам і широкому загалу.

УДК 378.11:005.743(477.54)
ББК 74.584(4УКР-4ХАР)738.1

ISBN 978-966-8558-98-7

© Народна українська академія, 2017

ВСТУП

Історія кафедри теорії та практики перекладу ще не є такою довгою, проте, на даному етапі представляє десятирічний досвід розвитку одного з філологічних напрямків на факультеті «Референт-перекладач». Новоствореній кафедрі необхідно було враховувати виклики часу і намагатися адекватно на них реагувати, щоб випускати конкурентоспроможних перекладачів. Ми з гордістю можемо сказати, що наші випускники вміють застосовувати отримані знання у практичній діяльності, самостійно знаходити себе в професії і відповідати сучасним вимогам ринку праці. Як результат – успішне працевлаштування і перспективна кар’єра!

Звичайно, не все задумане ще вдалося здійснити. І це, безумовно, стимулює подальший розвиток і вдосконалення. Як і раніше актуальними залишаються питання відпрацювання вертикальної і горизонтальної інтеграції дисциплін, що викладаються, оновлення методичного забезпечення навчального процесу, створення дистанційних курсів, впровадження сучасного програмного забезпечення для перекладачів, встановлення контактів із бізнес-спільнотою, розширення міжнародного співробітництва, поліпшення форм і методів профорієнтаційної роботи з абітурієнтами. Ми поставили для себе завдання та визначили цілі, тому будемо працювати, радіти позитивним результатам нашої діяльності і продовжувати історію Народної української академії.

На сьогодні кафедра теорії та практики перекладу відповідає за підготовку магістрів в галузі письмового перекладу з англійської, німецької, французької та іспанської мов на українську та російську. Майбутні магістри вчать перетворювати отримані фундаментальні і прикладні знання в професійні навички. Вдало було вдосконалено і реалізовано перспективний напрямок підготовки варіативного навчання завдяки можливості вибору дисциплін, що дозволяє магістрам бути підготовленими до практичної діяльності в якості перекладачів, викладачів і наукових співробітників.

Викладачі, що працюють на кафедрі, є фахівцями високого рівня. Це практикуючі перекладачі, що володіють відмінним знанням іноземних мов, активно використовують інноваційні методики і сучасні технології в педагогічній діяльності. Колектив кафедри регулярно бере участь в науково-практичних конференціях, публікує наукові роботи у вітчизняних та зарубіжних виданнях, веде дослідження в рамках комплексної наукової теми «Переклад як найважливіший засіб міжкультурної комунікації».

Викладачам доводиться постійно працювати над вдосконаленням і поліпшенням курсів, що читаються відповідно до сучасних вимог професійної підготовки перекладачів і новітніх тенденцій в області перекладознавства. Заняття проводяться в комп'ютеризованих аудиторіях із застосуванням сучасних Інтернет-ресурсів, регулярно оновлюються посібники з усіх дисциплін, що викладаються.

Кафедра здійснює широку і всебічну співпрацю з вищими навчальними закладами Харкова та України. Студенти під керівництвом викладачів беруть активну участь в конкурсах студентських наукових робіт і науково-практичних конференціях. На кафедрі працює науковий гурток «Практична реалізація теоретичних досліджень студентів», склалися свої традиції. На сьогодні за об'єктивними показниками і динамікою розвитку кафедра теорії та практики перекладу відповідає вимогам щодо випускової кафедри.

Завідувач кафедри Д. І. Панченко

РАЗДЕЛ 1

ИСТОРИЯ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ КАФЕДРЫ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ ПЕРЕВОДА

Украинская школа переводоведения заслужено гордится глубокой теоретической базой. Однако на практике уровень преподавания перевода в университетах зачастую далек от совершенства. С одной стороны, существует откровенная диспропорция между количеством переводчиков, которых требует рынок, и тысячами выпускников, которые каждый год не могут найти, а иногда и не ищут работу по специальности. С другой стороны, качество преподавания переводческих дисциплин в украинских вузах бывает недостаточно высоким для того, чтобы обеспечить выпускнику достойное место на конкурентном рынке труда.

Насущной необходимостью становится подготовка дипломированных специалистов в области перевода, и эта задача стала определяющей при создании в 2006 году кафедры теории и практики перевода. На сегодняшний день – это выпускающая кафедра факультета «Референт-переводчик», которая готовит магистров в области письменного и устного последовательного перевода с английского, немецкого, французского и испанского языков на украинский и русский.

По итогам ежегодных общеакадемических соревнований между кафедрами в 2009–2017 учебных годах коллектив кафедры становился победителем в различных номинациях (см. п. 1.5).

Кафедра сотрудничает с Харьковским национальным университетом им. В. Н. Каразина, Киевским национальным лингвистическим университетом, Сумским государственным университетом, Запорожским национальным университетом, Житомирским государственным университетом им. И. Франко, Львовским национальным университетом, Кировоградским государственным педагогическим университетом, Национальной академией Национальной гвардии Украины, Национальным техническим университетом «Харьковский политехнический институт».

Украина сегодня в полной мере ощущает кризис перевода. На пути к международным организациям и событиям мирового уровня нашей стране не хватает высококвалифицированных переводчиков. Скорее всего, главные причины такой ситуации связаны с существующей системой обучения переводчиков, а также с общепринятым отношением к профессии переводчика, которая, как многие считают, не требует никаких навыков, кроме знания иностранного языка. Мы же уверены, что профессия переводчика – это комплексное сочетание личных качеств, основательного специального образования и практического опыта.

Современный рынок труда меняется настолько стремительно, что каждый сознательный человек рано или поздно понимает: нельзя останавливаться на достигнутом! Дальнейший карьерный рост возможен лишь в том случае, если ты способен покорять новые вершины, приобретая новые знания и умения.

В свете расширения международных контактов украинских компаний одним из наиболее распространенных направлений деятельности становится перевод. Именно знаний иностранных языков зачастую не хватает высококлассным специалистам самых различных предприятий.

Современные, успешные, востребованные специалисты – такими мы видим наших выпускников!

1.1. Преподавательский состав

В историю развития и становления кафедры теории и практики перевода неопределимый вклад внесли в свое время: канд. филол. наук, профессор И. А. Оржицкий, канд. филол. наук, профессор П. В. Джандоева, канд. филол. наук, доцент И. Ф. Бублик, канд. филол. наук, доцент М. А. Медведь, доцент Н. М. Шептуха, доцент В. С. Поляков. Также на кафедре работали преподаватели: М. Н. Козлова, О. И. Иванько, Ю. Б. Белик, Т. Н. Евтушенко, А. С. Замиховская.

В 2016-17 учебном году на кафедре работают 12 преподавателей и сотрудников: зав. кафедрой, канд. филол. наук, доцент Д. И. Панченко; канд. филол. наук, профессор И. В. Змиева; канд. филол. наук, доцент А. А. Ивахненко; канд. пед. наук, доцент

И. Ю. Гусленко; доцент В. В. Ильченко; доцент А. А. Кальниченко; ст. преподаватель Е. В. Доманова; ст. преподаватель И. В. Мухортова; преподаватель Д. А. Фадеев; преподаватель С. А. Головнева; преподаватель Д. А. Авксентьева и зав. кабинетом, методист А. В. Евдокимова.

Наши преподаватели – специалисты высокого уровня, которые обладают отличным знанием языка, активно используют инновационные методики и современные технологии в педагогической деятельности, являются практикующими переводчиками. Но кроме основной педагогической и научной деятельности каждый преподаватель имеет свою особенность, то, что делает только он и чем может поделиться со студентами.

Коллектив кафедры постоянно работает над усовершенствованием и улучшением читаемых курсов в соответствии с современными требованиями к профессиональной подготовке переводчиков. Для студентов на кафедре теории и практики перевода доступны конспекты лекций, а также все необходимые методические издания, статьи и научные труды преподавателей в электронном виде. Лекции преподавателей читаются в компьютеризированных аудиториях, практические языковые занятия, в частности устный последовательный перевод, проходят с применением современных технологий, используется новейшая информация о политической ситуации в мире, регулярно обновляются пособия по всем дисциплинам, читаемым на кафедре.

Преподаватели кафедры постоянно участвуют в научно-практических конференциях, проводимых на базе различных вузов, публикуют свои научные работы (монографии, статьи, тезисы) в отечественных и зарубежных изданиях, ведут научные исследования в рамках комплексной научной темы, а также в области индивидуальных тем преподавателей. Занимаясь научной деятельностью, мы стараемся показывать пример и своим воспитанникам. К наиболее важным трудам кафедры относится издание переводческого альманаха «Протей». Полный список научных и методических публикаций отражен в Приложениях 1, 2.

Первым заведующим кафедрой был известный в профессиональных кругах историк и теоретик перевода, переводчик с немец-

В. А. Подмиогин

кого языка, специалист в области грамматики германских языков, *кандидат филологических наук, профессор В. А. Подмиогин*. Обладая прекрасным знанием немецкого языка и немецкой культуры, он учил студентов не только языку, но и вообще жизни. Читал курсы «Теория и практика перевода с немецкого языка», «Сравнительная грамматика немецкого и украинского языков», «Университетское образование».

Валерию Александровичу удалось создать на кафедре научное направление по истории перевода и переводческой мысли. Были четко поставлены цели и задачи исследований, в частности создание библиографии по переводоведению и сбор текстов отечественных исследователей перевода, особенно малодоступных 1920–30-х годов, а также перевод западной классики переводческой мысли и основных современных работ в области переводоведения на украинский язык. Знакомство с научными трудами западных современных ученых позволило более четко определить возможности и необходимости настоящих исследований в Украине, ведь специальность «Переводоведение» только с 1996 года была включена в перечень ВАК.

Благодаря активному участию преподавателей кафедры в научных конференциях, в том числе и в дальнем зарубежье, результаты деятельности научного направления начали признаваться и другими вузами, и научными школами. Кафедра теории и практики перевода становится более известной в среде специалистов, соответственно повышает имидж Народной украинской академии. Валерия Александровича стали приглашать к написанию коллективных работ, рецензий на публикации коллег и отзывов на авторефераты кандидатских диссертаций.

Студенты и аспиранты также не остались в стороне, а всегда были в кругу деятельности целенаправленного заведующего и любимого преподавателя. Студенческая работа кипела в рамках

научного кружка «Переводческая студия» под руководством А. А. Кальниченко, который всегда поддерживал предлагаемое направление и поднимал актуальные вопросы в области истории, теории и художественного перевода. С удовольствием студенты апробировали полученные научные достижения на конференциях и в различных конкурсах по переводу.

В целом можно отметить доброжелательную и творческую атмосферу, которая царилa на кафедре. В основном это был мужской коллектив опытных переводчиков-практиков и теоретиков. Преподавателями был подготовлен и издан альманах «Протей» (в Академии вышло 2 выпуска), который вместил труды и научные публикации известных украинских переводчиков. Был собран материал для издания работ А. Н. Финкеля и пособия по истории перевода.

Валерий Александрович был отзывчивым и доброжелательным человеком, внимательным рецензентом, в науке он отказывался от слишком категоричных суждений. Хорошо владел немецким языком, знал шведский, английский и голландский и поэтому часто выступал как переводчик конференций. Был талантливым переводчиком художественной литературы с немецкого языка. Так, широко известен его перевод на русский язык сборника рассказов главного современного немецкого писателя Бернхарда Шлинка «Другой мужчина». Он был очень эрудированным, образованным, порядочным человеком, преданным своему делу, честным перед собой и другими.

16 сентября 2012 года, после непродолжительной болезни, в полном расцвете творческих сил В. А. Подминогин преждевременно ушел из жизни. Светлая память навсегда останется в сердцах его коллег и учеников.

С 2011 по 2015 год кафедру возглавила *доцент В. В. Ильченко*, специалист в области практики перевода с английского языка. Читает дисциплины «Практика перевода с английского языка» (аспекты: Грамматические аспекты перевода, Медицинский перевод), «Методика преподавания иностранных языков в высшей школе», а также является руководителем переводческой практики

В. В. Ильченко

студентов IV и VI курсов факультета «Референт-переводчик».

В 1993 г. Валерия Витальевна окончила Харьковский государственный университет им. А. М. Горького (ныне ХНУ им. В. Н. Каразина) и с этого же года работает в ХГУ «НУА». Сегодня продолжает активно внедрять теоретические положения методики преподавания английского языка и перевода в практику, является автором 9 учебников по английскому языку уровней А2, В1 и С1. Это

пособия для развития навыков чтения и аудирования со специально разработанными автором упражнениями. В рамках учебного процесса апробировала 6 авторских курсов. Является автором 23 учебных и методических пособий по своим дисциплинам, работает над научными темами «Студенческая мобильность» и «Инновационные технологии как средство формирования технической компетенции переводчика». По результатам исследований участвует в международных конференциях, научных, методических и методологических семинарах, публикуется в специализированных изданиях.

В ходе практических занятий применяет инновационные методики: диалоговую форму обучения, работу с онлайн источниками, тестовые технологии, что приводит к приобретению студентами устойчивых профессиональных умений и навыков.

С 2014 по 2017 Валерия Витальевна работала на должности проректора по учебно-методической работе. В настоящее время занимает должность доцента кафедры теории и практики перевода. Пользуется заслуженным уважением в коллективе, обладает организаторскими способностями.

С 2015 года кафедрой заведует кандидат филологических наук, доцент *Д. И. Панченко*, специалист в области практики перевода с французского языка. Преподает дисциплины: «Практика перевода с французского языка» (аспекты: Деловая корреспонденция,

Д. И. Панченко

Перевод контрактов, экономический, юридический, технический, общественно-политический переводы), «Теория перевода», «Информационные технологии референта-переводчика».

В 2003 г. окончил ХГУ «НУА» по специальности «Перевод» (французский, английский). В этом же году поступил в аспирантуру и стал заниматься структурной, прикладной и математической лингвистикой. В 2012 защитил диссертацию на тему: «Моделирование семан-

тических связей <Текст-Реферат> в системах автоматического реферирования», которая была представлена на соискание ученой степени кандидата филологических наук в диссертационном совете Д 26.165.02 при Национальной библиотеке Украины имени В. И. Вернадского НАН.

Параллельно с написанием диссертации работал преподавателем кафедры романской филологии в НУА. В 2007 г. был переведен на должность старшего преподавателя кафедры теории и практики перевода. С 2010 по 2013 гг. работал деканом факультета «Референт-переводчик», а с 2015 г. возглавил кафедру теории и практики перевода. Является заместителем руководителя научно-исследовательской лабораторией когнитивной лингвистики (НИЛКЛ). Имеет свыше 70 публикаций (монографии, статьи, тезисы, учебные и методические пособия), а также сертификаты участника международных и всеукраинских научно-практических конференций, профессиональных семинаров для переводчиков. Награжден грамотами за добросовестную работу, высокий уровень профессиональной деятельности, творческий подход к работе и существенный вклад в воспитание и обучение студенческой молодежи.

Научные исследования ведутся в области прикладной лингвистики и преподавания перевода с помощью современных информационных и компьютерных технологий.

Сотрудничает с переводческими бюро, издательствами

и Французским альянсом г. Харькова, выполняя устные и письменные переводы в области экономики, права, деловой корреспонденции, техники, информатики, строительства. Является членом Всеукраинской ассоциации преподавателей перевода.

В учебном процессе Дмитрий Игоревич постоянно работает над применением инновационных методик преподавания, имеет хорошие навыки в работе с компьютером и использует различные учебные программы, Интернет-технологии для повышения качества проведения занятий.

И. В. Змиёва

Кандидат филологических наук, профессор И. В. Змиёва имеет большой опыт практической работы в качестве устного и письменного переводчика (строительство газопровода в Ираке, украинско-американские встречи по энергосберегающим технологиям и градостроительству, украинско-американская интернет-конференция по проблемам образования и пр.).

Ирина Владимировна в 1980 году окончила факультет иностранных языков Харьковского государственного университета им. А. М. Горького (ныне им. В. Н. Каразина) и с 1994 года работает в ХГУ «НУА». Сегодня читает дисциплины: «Введение в языкознание», «История английского языка», «Актуальные проблемы научных исследований», «Практика перевода с английского языка» (аспекты: Академическое письмо, Business English, Экономический перевод) для студентов факультета «Референт-переводчик», «История лингвистических учений», «Актуальные проблемы когнитивной лингвистики» и «История английского языка» для аспирантов НУА, а также является руководителем дипломных работ и переводческой практики студентов 4-го и 6-го курсов факультета «Референт-переводчик».

Свои научные исследования проводит в рамках Харьковской научной школы когнитивной лингвистики (направление «Истори-

ческая концептология»). В 2006 году защитила кандидатскую диссертацию на тему «Лингвокогнитивные характеристики средств вербализации концепта ДОБРО в английском языке», выполненную под руководством д-ра филол. наук, профессора И. С. Шевченко. Активно печатается в отечественных и зарубежных научных журналах и монографиях, выполняет экспертизу научных исследований в виде рецензий и оппонирования кандидатских диссертаций. Под руководством Ирины Владимировны защищены две кандидатские диссертации, проводятся научные исследования студентов и аспирантов.

Ирина Владимировна проявила себя опытным специалистом, добросовестным работником, ответственным человеком, который всегда своевременно выполняет все поставленные задачи. Она постоянно занимается организацией научно-исследовательской работы студентов, где уже достигнуты высокие результаты. В 2017 г. научная работа студентки 5-го курса Найденко Алены заняла второе место на Всеукраинском конкурсе студенческих научных работ по переводу.

Постоянно работает над повышением уровня своей квалификации, занимается научной и учебно-методической работой, участвует в научно-практических конференциях и семинарах. Имеет более 80 научно-методических публикаций, занятия всегда проводятся на высоком методическом уровне.

За высокий профессионализм и весомый личный вклад в развитие науки г. Харькова награждена Почетной Грамотой Департамента образования Харьковского городского совета (2016 г.).

Кандидат филологических наук, доцент А. А. Ивахненко является специалистом в области художественного, научного (гуманитарные направления), делового перевода. Читает лекции и ведет практические занятия по курсу «Теория и практика перевода», руководит переводческой практикой студентов IV курса, руководит дипломными исследованиями магистров.

В 2001 году окончила ХГУ «НУА», факультет «Референт-переводчик» и осталась работать преподавателем. В 2008 году защитила кандидатскую диссертацию на тему: «Культуромовне

А. А. Ивахненко

буття художнього твору як перекладознавча проблема».

За активную научную и преподавательскую деятельность награждена Грамотой департамента управления образования Харьковского городского совета (2010 г.); Дипломом победителя IV областного конкурса «Лучший молодой ученый Харьковщины» (2009 г.); Дипломом Харьковского облсовета (2009 г.).

Студенты, подготовившие научные исследования под руководством Антонины Александровны, занимают призовые места на конференциях (Ломоносовская конференция, г. Москва – студентка С. Харьковская, 1 место) и конкурсах научных работ (Всеукраинский конкурс студенческих научных работ – О. Великая, III место).

Помимо преподавательской деятельности А.А. Ивахненко проводит научные исследования по проблемам перевода, выступает на конференциях, является автором более 50 научных работ. Разработала два новых, практико-ориентированных учебных курса: «Теория и практика перевода» и «Перевод рекламных текстов».

Как переводчик сотрудничает с украинскими и зарубежными бюро переводов, выполняя письменные переводы в области юриспруденции, биологии, техники, социологии, а также с издательствами: «Эксмо», «Книжный клуб “Клуб семейного досуга”» и «Фолио» (переведено более 20 художественных произведений с английского и немецкого языков на русский и украинский). Осуществляла синхронный перевод на украинско-американской интернет-конференции по проблемам образования.

Доцент А. А. Кальниченко известен в стране и за рубежом многочисленными публикациями в области истории перевода, получившими высокую оценку в журнале *Preklad a kultúra* Словацкой Академии наук и лондонском журнале «The Translator», участник многих международных конференций (Таллинн,

А. А. Кальниченко

Антверпен-Амстердам, Гарту, Антверпен-Утрехт, Вена, Нитра). Переводчик более 30 книг с английского на украинский и русский языки и четырех на английский, а также автор более 120 научных публикаций, 5 учебных пособий с грифом МОНУ. Александр Анатольевич инициатор создания и издания альманахов по переводу и переводоведению, среди которых «Протей», «Новый Протей» и «Хист і Глузд: теорія і практика перекладу» и ряда хрестоматий.

Окончил в 1977 году Харьковский государственный университет им. А. М. Горького (ныне им. В. Н. Каразина), переводческое отделение факультета романо-германской филологии. С 1993 года работает в ХГУ «НУА» старшим преподавателем, затем доцентом кафедры английской филологии, потом кафедры теории и практики перевода.

Специалист в области различных аспектов перевода, читает дисциплины: «Практика перевода с английского языка» (аспекты: Научно-технический перевод, Художественный перевод, Юридический перевод), «История перевода», «Теория перевода», «Актуальные проблемы современного переводоведения».

Область научных интересов Александра Анатольевича: история и теория перевода. Прежде под его руководством работала студия художественного перевода.

Кандидат педагогических наук, доцент И. Ю. Гусленко работает в ХГУ «НУА» с 2015 года. Читает дисциплины: «Практика перевода с английского языка» (аспекты: Общественно-политический перевод, Грамматические аспекты перевода), «Методика преподавания иностранного языка». Является научным руководителем дипломных работ магистров и руководит переводческой практикой студентов IV и VI курсов факультета «Референт-переводчик».

Окончила Киевский государственный педагогический инсти-

И. Ю. Гусленко

тут иностранных языков (Киевский национальный лингвистический университет). После аспирантуры в Восточно-украинский национальный университет им. В. Даля в 2014 году защитила кандидатскую диссертацию на тему: «Методика эстетического воспитания студентов гуманитарных специальностей средствами диалога культур» по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания.

Имеет публикации в украинских и зарубежных научных изданиях, разработала более 10 методических и учебных пособий. Принимала участие в многочисленных семинарах и тренингах для преподавателей английского языка, организованных Посольством США в Украине (2008–2015 гг.). Постоянный участник научно-методических конференций и ежегодной конференции TESOL (Новый Орлеан, США). В 2011 г. прошла стажировку по международной программе English Language Fellow Teachers в Джорджтаунском университете (г. Вашингтон). Работала переводчиком с представителями миссий OSCE (ОБСЕ) и Canadem.

Е. В. Доманова

Старший преподаватель Е. В. Доманова работает в ХГУ «НУА» с 2016 года. Препо-
дает дисциплину «Практика перевода
с испанского языка» (аспекты: Общественно-политический перевод, Грамматические аспекты перевода, Деловая корреспонденция, Экономический перевод).

Закончила 1993 году Киевский государственный педагогический институт иностранных языков (сейчас Киевский национальный лингвистический университет) специальность «Испанский язык и педагогика». Участвовала в международных европейских программах TEMPUS, TEMPUS-TASIS.

Является организатором международных языковых программ для студентов в Европе, а также представителем в Украине международной испанской языковой школы «ENFOREX».

И. В. Мухортова

Старший преподаватель И. В. Мухортова закончила ХГУ «НУА» по специальности «Прикладная лингвистика». С 1997 года работает в НУА. Преподает дисциплину «Деловая корреспонденция» на факультете последиplomного образования и «Английский язык» на факультете довузовской подготовки.

Имеет ряд научных публикаций, в рамках темы: «Инновационные методы обучения грамматике английского языка студентов непрофильных факультетов».

Ежегодно осуществляет подготовку студентов к участию во всеукраинских олимпиадах по английскому языку, научных конференциях и англоязычной секции ежегодной Международной студенческой конференции на базе ХГУ «НУА».

Получила грамоту Управления образования Харьковского городского совета за ответственное отношение к образованию и воспитанию студенческой молодежи; благодарность за высокий профессионализм, творческое отношение к работе и личный вклад в развитие высшего образования (Харьковский городской совет, Департамент по гуманитарным вопросам управления образования Харьковского городского совета).

В рамках переводческой деятельности сопровождала туры Патрисии Каас и группы «Smokie» по Украине.

Преподаватель Д. А. Фадеев работает в НУА на кафедре теории и практики перевода с 2014 года. Читает дисциплину «Практика перевода с немецкого языка» (аспекты: Общественно-политический перевод, Деловая корреспонденция, Грамматические аспекты перевода, Научно-технический перевод).

В 2010 году окончил Харьковский национальный университет

Д. А. Фадеев

им. В. Н. Каразина. Специалист по устному последовательному переводу с английского, немецкого и польского языков, работает на бизнес-конференциях и тренингах. В 2012 году принимал участие в волонтерской программе UEFA EURO 2012.

В учебном процессе Дмитрий Александрович постоянно работает над усовершенствованием материалов по преподаваемым дисциплинам, разрабатывает методические пособия, имеет хорошие навыки в работе с компьютером, использует

разнообразные учебные методики и Интернет-технологии для повышения качества проведения занятий, постоянно совершенствует свой уровень квалификации.

С. А. Головнева

Преподаватель С. А. Головнева в 2017 году окончила ХГУ «НУА», а еще ранее в 2006 году – Харьковский институт социального прогресса по специальности «Иностранная филология и компьютерная лингвистика». На кафедре читает дисциплину «Практика перевода с немецкого языка» (аспекты: Юридический, экономический, медицинский переводы).

В 2008-10 годах работала штатным переводчиком в бюро переводов «GlobalUA» и внештатным переводчиком во многих украинских бюро переводов. С

2010 года и до настоящего момента – директор агентства переводов «Трио».

Преподаватель Д. А. Авксентьева работает в НУА с 2016 года. Читает дисциплину «Практика перевода с английского языка» (аспекты: Технический перевод, Деловая корреспонденция). Выпускница Харьковского национального университета

Д. А. Авксентьева

им. В. Н. Каразина, в 2013 году получила диплом по специальности «Прикладная лингвистика».

В 2013–2016 годах работала штатным преподавателем английского языка в Харьковском институте бизнеса и менеджмента.

Научные исследования ведет в рамках направления по социолингвистике и гендерной лингвистике.

А. В. Евдокимова

Зав. кабинетом, методист А. В. Евдокимова работает на кафедре теории и практики перевода в ХГУ «НУА» с сентября 2017 года.

В 2010 году окончила Харьковский национальный технический университет сельского хозяйства им. П. Василенка, факультет НИИ Бизнеса и менеджмента по специальности «экономика предприятий». В 2013 году закончила аспирантуру Харьковского национального технического университета сельского хозяйства им. П. Василенка. С 2015 по 2016 годы работала методистом учебно-методического отдела в Харьковской государственной академии дизайна и искусств.

1.2. Научно-исследовательская деятельность студентов

Студенты под руководством преподавателей кафедры принимают активное участие в конкурсах студенческих научных работ, где можно проверить полученные навыки и умения, а также попробовать себя в научной деятельности, участвуя в различных конференциях как в Украине, так и за рубежом:

2008 г. – Всеукраинский конкурс студенческих научных работ по естественным, техническим и гуманитарным наукам –

- В. Колесник (II место), науч. рук. А. А. Кальниченко;
2009 г. – Ломоносовская конференция, г. Москва – С. Харьковская (I место в секции), науч. рук. А. А. Ивахненко;
2010 – 2011 гг. – Всеукраинский конкурс студенческих научных работ по переводу – М. Гуменюк (II место), науч. рук. А. А. Ивахненко; М. Козлова, Н. Эзерин, Д. Сабалаев (участие), науч. рук. А. А. Кальниченко.
2011 г. – VI Международная студенческая научно-практическая конференция “Пріоритети сучасної філології: теорія і практика” в Полтаве, Украина – А. Громова и Ю. Климова (выступление с докладами), науч. рук. И. В. Змиева.
2012 г. – Всеукраинский конкурс студенческих научных работ по специальности «Переводоведение» – О. Иванько (III место), науч. рук. А. А. Ивахненко.
2013 г. – Международная молодежная конференция «Перевод как фактор развития науки, техники и спорта в современном мире» в Кирове, Россия – Ю. Олейник (выступление с докладом), науч. рук. А. А. Ивахненко.
2014 г. – Всеукраинская научно-практическая студенческая конференция «Сучасні напрямки лінгвістичних досліджень міжкультурної комунікації та методики викладання іноземних мов» в Житомире, Украина – Ю. Наворинская и Ю. Васильева (выступление с докладом), науч. рук. И. В. Змиева.
2016 г. – Всеукраинский конкурс студенческих научных работ во Львовском национальном университете – К. Шевченко (науч. рук. А. А. Кальниченко), Всеукраинский студенческий конкурс поэтического перевода в Восточноукраинском национальном университете, г. Северодонецк – Е. Демидец (II место), А. Шереметьева (III место).
2017 г. – III Международная научно-практическая конференция «Молодь України в контексті міжкультурної комунікації» в г. Днипро, Украина – В. Кантемир (выступление с докладом), науч. рук. Д. И. Панченко.
2017 г. – Всеукраинский конкурс студенческих научных работ во Львовском национальном университете – А. Найденко (II место), науч. рук. И. В. Змиёва; Всеукраинский студенческий конкурс

поэтического перевода в Восточнoукраинском национальном университете, г. Северодонецк – С. Чигринова (III место); Всеукраинская олимпиада по переводу в Киевском национальном университете – В. Кантемир, М. Остривная, А. Тыжненко, А. Небосова.

Составляющей учебного процесса на кафедре теории и практики перевода является активное привлечение студентов к научным исследованиям и творческому научному поиску. На кафедре работает научный кружок «Практическая реализация теоретических исследований студентов» под руководством доц. Панченко Д. И. для студентов 3-6 курсов.

Ежегодно 30 сентября кафедра празднует День переводчика и приглашает к себе в гости переводчиков, которые зачитывают интересные переводы, делятся профессиональными решениями в той или иной сложной ситуации и рассказывают курьезные истории из своей практики.

1.3. Методические издания преподавателей

Сочетание творческого потенциала и значительного практического опыта преподавателей кафедры позволило обеспечить студентов собственными учебниками, пособиями, методическими рекомендациями и учебно-методическими разработками по всем переводческим дисциплинам, в том числе с грифом Министерства образования и науки Украины. Это учебные пособия по истории и теории перевода, практикумы по переводу с английского, немецкого, французского и испанского языков, сборники текстов с упражнениями для занятий по отраслевому переводу (см. Приложение 1).

1.4. Научные публикации преподавателей

Преподаватели кафедры постоянно участвуют в научно-практических конференциях (см. Приложение 3), публикуют научные работы в отечественных и зарубежных изданиях, ведут исследования в рамках комплексной научной темы кафедры «Перевод как важнейшее средство межкультурной коммуни-

кации». Кафедра сотрудничает с коллегами из вузов Харькова и Украины. Студенты под руководством преподавателей принимают активное участие в конкурсах студенческих научных работ и научно-практических конференциях. На кафедре работает научный кружок «Практическая реализация теоретических исследований студентов». Плодотворная научная деятельность преподавателей подтверждается солидным списком научных публикаций (см. Приложение 2).

1.5. Достижения и награды кафедры

По итогам ежегодных общеакадемических соревнований между кафедрами в 2009–2017 учебных годах коллектив кафедры становился победителем в различных номинациях: «За внедрение в практику результатов профессиональной научной деятельности» (2009 г.); «За внедрение инновационных методов в учебный процесс и активную профориентационную деятельность» (2013 г.); «За эффективную работу с работодателями и профессиональным сообществом» (2016 г.); «За высокий уровень командной работы, системные и эффективные контакты с работодателями» (2017 г.).

К основным достижениям кафедры теории и практики перевода за 10 лет работы, несомненно, относятся:

1. Издание первого в Украине переводческого альманаха «Протей» под гл. ред. В. А. Подминогина, А. А. Кальниченко (2007 г.).
2. Формирование Научной школы исторического перевода (2008 г.).
3. Защиты кандидатских диссертаций: Ивахненко А. А. (2008 г.), Панченко Д. И. (2012 г.)
4. Участие молодых ученых Ивахненко А. А. и Панченко Д. И. в городском конкурсе «Молодой науковець Харківщини» (2009 г., 2010 г.).
5. Почетная грамота Департамента управления образования Харьковского городского совета (Ивахненко А. А., 2010 г.)
6. Подготовка и проведение IX городского открытого турнира знатоков английского языка для учащихся 10–11 классов общеобразовательных школ г. Харькова «Английский с удовольствием» (2011 г.)

7. Перевод и редактирование программы и материалов Международной научно-практической Интернет-конференции «Украино-американские контакты в сфере высшего образования: опыт и перспективы развития» (2011 г.).

8. Подготовка и проведение городского турнира среди школьников 10–11 классов г. Харькова (2013 г.).

9. Грамота ХНУ им. В.Н. Каразина за высокий уровень подготовки студентов, принявших участие в XIV Международной студенческой научной конференции «Каразінські читання: Іноземна філологія. Пошук молодих» (Кальниченко А. А., 2015 г.).

10. Грамота Главного управления образования и науки Харьковской облгосадминистрации (Змиева И. В., 2016 г.)

11. Апробация спецкурса по профессиональной переводческой программе SDL Trados 2015 в рамках образовательного проекта «Cats for Grads» (Панченко Д. И., 2016 г.).

12. Сотрудничество с Британским колледжем менеджмента и Международной школой иностранных языков «ENFOREX» (Доманова Е. В., 2016 г.).

13. Участие преподавателей в профессиональной переводческой конференции «Kharkiv Translators Day», организованной международной службой переводов «Филин» (Кальниченко А. А., Фадеев Д. А., 2016 г.).

14. Почетная грамота Департамента науки и образования Харьковской областной государственной администрации (Панченко Д. И., 2016 г.).

15. Участие в проекте «Проведение культурного кластера для студентов филологических специальностей харьковских вузов «Высокое искусство перевода» к 135-летию К. Чуковского (Гусленко И. Ю., Авксентьева Д. А., 2017 г.).

16. Почетная грамота Харьковской областной организации профсоюза работников образования и науки Украины (Ильченко В. В., 2017 г.).

17. Участие в европейской программе Elia Exchange от ассоциации ELIA (European Language Industry Association) (Панченко Д. И., 2017 г.).

РАЗДЕЛ 2

НАУЧНЫЕ ПРИОРИТЕТЫ КАФЕДРЫ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ ПЕРЕВОДА

Панченко Д. И.
зав. кафедрой,
канд. филол. наук, доцент

2.1. Формування професійної компетентності майбутніх перекладачів з використанням інформаційних технологій

Культурні, економічні, політичні та соціальні зв'язки між країнами, що постійно поширюються, глобалізація, інтеграція, зміна умов співробітництва висувають нові вимоги до підготовки письмових та усних перекладачів у різних галузях промисловості, науки, культури та мистецтва, які володітимуть найефективнішими сучасними перекладацькими технологіями. Все це обумовлює необхідність формування нових стратегій навчальних закладів, спрямованих на впровадження ефективних методик і освітніх технологій.

Розвиток суспільства на сучасному етапі висвітлив той незаперечний факт, що перекладацька діяльність набула значного затребування у різних сферах життєдіяльності світового співтовариства, що викликає необхідність підготовки перекладачів, які спеціалізуються на різних видах перекладу. Як правило, ця проблема вирішується викладанням галузевого перекладу для студентів старших курсів і в ході підготовки магістрів.

Міжнародна федерація перекладу (Federation of International Translation) розрізняє наступні підвиди перекладацької професії: 1) наукові та технічні перекладачі; 2) перекладачі для засобів масової інформації; 3) перекладачі конференцій; 4) перекладачі загальносуспільного спрямування; 5) судові перекладачі; 6) сурдоперекладачі; 7) теоретики перекладу або перекладознавці; 8) викладачі перекладу [2].

Не слід забувати, що переклад – надміру вибагливий вид інтелектуальної діяльності, всебічно підготувати до якої за п’ять років напрочуд складно, фахівці йдуть до цього усе своє професійне життя. Спеціаліст має добре орієнтуватися в полікультурному середовищі, постійно підвищувати фаховий рівень, бути, так би мовити, в тонусі. Складність проблеми, безумовно, не знімає з порядку денного реалістичних і цілком досяжних задач, а саме: наділення молодих фахівців ґрунтовними знаннями в провідних технічних галузях та базовими в більш вузькоспеціалізованих, опанування інформаційними технологіями. Для цього освіти і необхідна методика навчання, яка б дозволила у вкрай короткий термін озброїти майбутніх перекладачів усіма необхідними знаннями, навичками та вміннями.

На фоні помітного розвитку науки про переклад методика навчання саме перекладу залишається недостатньо розробленою цариною, що, безумовно, згуртувало навколо себе перекладацьку спільноту (методистів, лінгвістів, перекладознавців та інших фахівців, причетних до цього лану), яка міцніється на думці в пильній потребі підготовки висококваліфікованих перекладацьких кадрів. Науково-практичні конференції з цієї тематики, публікації, дисертаційні дослідження – геть не численні, нажаль – свідчать саме про це. Вітчизняна наукова думка ще не готова чітко й вичерпно довести усі доконечні передумови якісного навчання перекладачів.

Питання про те, яким повинен бути сучасний перекладач, трансформується в першу чергу в питання про формування у студентів перекладацької компетенції, необхідної для подальшого професійного саморозвитку, які визначають мету навчання і пріоритети в діяльності навчальних закладів.

Професійний перекладач здатен спеціалізуватися в одному або в декількох видах перекладу, які виконуються в різних умовах, часових межах, виходячи із цілей замовників. Текст перекладу може призначатися для загального ознайомлення з оригіналом, для отримання певної інформації або для публікації як повноцінної заміни оригіналу. В усіх цих випадках до перекладу ставляться різні вимоги, і перекладач має бути готовим їх задовольнити [17].

Чільною передумовою успішного вишколу майбутніх

перекладачів є вдосконалення навчального процесу, створення педагогічних засад, розробка якісно нової педагогічної моделі навчання, організаційних форм для розвитку перекладацької компетенції, визначення базових складових професійної компетентності перекладача [15]. Слід зазначити, що перекладацька компетенція, яка формується в процесі цілеспрямованого навчання, а також в процесі тривалої практичної діяльності, передбачає знання, навички та вміння, необхідні перекладачу в усіх видах перекладу незалежно від жанру тексту для здійснення усного та письмового перекладу, анування, реферування та редагування перекладеного тексту [7].

Важливою складовою перекладацької компетенції є наявність у свідомості перекладача накопичених внаслідок особистого досвіду фонових знань, обсяг яких в ідеалі наближувався би до відповідного обсягу освіченого носія мови. Перекладацьку компетентність можна визначити як здатність мобілізувати перекладацьку компетенцію для виконання завдань у контексті міжкультурної та міжмовної комунікації [3]. Таким чином, компетентність повинна включати такий набір здібностей, знань, поведінки й умінь, які необхідні для виконання поставленого завдання за певних умов професійної діяльності [11].

Навчання професійного перекладу – це не лише і не стільки вільне оволодіння студентом іноземною мовою (необхідний аспект підготовки), але й формування у нього особливого виду мовленнєвої діяльності, осмисленого ставлення до наявних інформаційних ресурсів і не в останню чергу підвищення загальнокультурного рівня. Однак, для того, щоб впроваджувати ефективну систему навчання кваліфікованих перекладачів, слід враховувати запити ринку, потрібно орієнтуватися на спеціалізацію і готувати не фахівців з мови, а фахівців у перекладі [16].

У загальноєвропейському документі «Вимоги до компетенції професійних перекладачів, фахівців в області багатомовної і мультимедійної комунікації» перекладацькі компетенції поділяються на: мовну, тематичну, міжкультурну, технологічну, інформаційну та надання перекладацьких послуг [19].

Впродовж навчання у виші традиційно увага приділяється

мовній, тематичної і міжкультурної підготовки, в той час як немовні аспекти (технологічна та інформаційна компетентність, надання перекладацьких послуг) недооцінюються або взагалі ігноруються, незважаючи на те, що вони визначають готовність фахівця до здійснення професійної діяльності.

Технологічна сфера включає вміння використовувати інформаційні технології та програмне забезпечення при перекладі й опрацюванні текстів (перевірка орфографії та пунктуації, електронні та онлайн словники, пам'ять перекладів, програми розпізнавання голосу), вміння створювати бази даних, освоювати нові інструменти та технології перекладу, виконувати переклад в різних форматах, використання машинного перекладу.

До інформаційної компетенції відносяться вміння визначати вимоги до інформації та документації, розвиток стратегій документального та термінологічного пошуку, отримувати та опрацьовувати важливу інформацію, оцінювати достовірність джерел інформації (критичне мислення) [5].

Сфера надання перекладацьких послуг – це «ядро професійної компетентності перекладача» [10]. Ця компетенція включає міжособистісну і виробничу діяльність. Міжособистісна компетенція пов'язана з усвідомленням соціальної ролі перекладача, умінням відстежувати потреби ринку, взаємодіяти з клієнтами (перекладацький маркетинг), планувати час, роботу, бюджет і подальше навчання, розраховувати вартість своїх послуг, дотримуватися професійної етики і працювати в команді. Виробнича компетенція має на увазі вміння, що дозволяють створювати і пропонувати переклад, відповідний запиту клієнта, визначати стадії і стратегії перекладу тексту, обґрунтовувати власні перекладацькі рішення, встановлювати стандарти якості та відстежувати їх дотримання.

Таким чином, з огляду на різноманітність діяльності перекладача, підготовка майбутніх фахівців вимагає інтегрованої роботи випускаючих кафедр з іншими кафедрами, що здійснюють підготовку (інформаційних технологій, психології, менеджменту та ін.). Популярність перекладацької професії вимагає задуматися про кадрову підготовку факультетів і відділень, які займаються

навчанням перекладачів, тобто теоретиків перекладу і перекладознавства, викладачів перекладу та професійних перекладачів. У той же час, процес навчання не може відокремлюватися від практичної діяльності, він повинен орієнтуватися на сучасні стандарти, реагувати на потреби ринку.

Сучасна методика навчання перекладу вимагає пошуку новітніх підходів і оптимальних рішень, яка б дозволила у вкрай короткий термін озброїти майбутніх перекладачів усіма необхідними знаннями, навичками та уміннями.

Зараз більшість бюро перекладів організовує свою діяльність у вигляді перекладацьких проектів, що пов'язано з низкою послідовних дій попереднього перекладацького аналізу: 1) ознайомлення з прикладами перекладів або особливими системами накопичення перекладів; 2) вивчення корпоративних глосаріїв; 3) консультація з інженерами та іншими фахівцями. На власне перекладацькому етапі здійснюється ще один комплекс взаємопов'язаних логічних та мовних операцій. Все це відноситься до перекладацької відповідальності й компетентності, до яких мають підготувати відповідні освітні заклади.

До інформаційної компетенції відносяться вміння визначати вимоги до інформації та документації, розвиток стратегій документального та термінологічного пошуку, отримувати та опрацювати важливу інформацію, оцінювати достовірність джерел інформації (критичне мислення) [5].

Сфера надання перекладацьких послуг – це «ядро професійної компетентності перекладача» [10]. Ця компетенція включає міжособистісну і виробничу діяльність. Міжособистісна компетенція пов'язана з усвідомленням соціальної ролі перекладача, умінням відстежувати потреби ринку, взаємодіяти з клієнтами (перекладацький маркетинг), планувати час, роботу, бюджет і подальше навчання, розраховувати вартість своїх послуг, дотримуватися професійної етики і працювати в команді. Виробнича компетенція має на увазі вміння, що дозволяють створювати і пропонувати переклад, відповідний запиту клієнта, визначати стадії і стратегії перекладу тексту, обґрунтовувати власні перекладацькі рішення, встановлювати стандарти якості та відстежувати їх дотримання.

Таким чином, з огляду на різноманітність діяльності перекладача, підготовка майбутніх фахівців вимагає інтегрованої роботи випускаючих кафедр з іншими кафедрами, що здійснюють підготовку (інформаційних технологій, психології, менеджменту та ін.). Популярність перекладацької професії вимагає задуматися про кадрову підготовку факультетів і відділень, які займаються навчанням перекладачів, тобто теоретиків перекладу і перекладознавства, викладачів перекладу та професійних перекладачів. У той же час, процес навчання не може відокремлюватися від практичної діяльності, він повинен орієнтуватися на сучасні стандарти, реагувати на потреби ринку.

Сучасна методика навчання перекладу вимагає пошуку новітніх підходів і оптимальних рішень, яка б дозволила у вкрай короткий термін озброїти майбутніх перекладачів усіма необхідними знаннями, навичками та уміннями.

Зараз більшість бюро перекладів організовує свою діяльність у вигляді перекладацьких проектів, що пов'язано з низкою послідовних дій попереднього перекладацького аналізу: 1) ознайомлення з прикладами перекладів або особливими системами накопичення перекладів; 2) вивчення корпоративних глосаріїв; 3) консультація з інженерами та іншими фахівцями. На власне перекладацькому етапі здійснюється ще один комплекс взаємопов'язаних логічних та мовних операцій. Все це відноситься до перекладацької відповідальності й компетентності, до яких мають підготувати відповідні освітні заклади.

Проте, якщо студентів із самого початку залучати до виконання відповідних проектів, їх презентації, знайомити з негативними наслідками неточного перекладу, влаштовувати консультації фахівців, навчити доцільно використовувати сучасні інформаційні технології та комп'ютерні перекладацькі програми, то подібним питанням взагалі не буде місця, і процес навчання відбуватиметься більш слушно і конструктивно.

Наразі важко уявити підготовку перекладачів без залучення інформаційних технологій, які включають сукупність засобів та методів збору, опрацювання та передачі даних для отримання необхідної інформації з метою її подальшого аналізу [18].

На факультеті «Референт-перекладач» подібні технології активно застосовуються викладачами у навчальному процесі за рахунок доступних Інтернет-ресурсів, що пропонують аутентичні тексти, електронні словники, енциклопедії, спеціалізовані та наукові журнали, громадсько-політичну літературу, засоби масової інформації, останні випуски періодичних видань, матеріали тематичних конференцій та сайтів, відеоролики з оригінальних тематичних сайтів для роботи з додатковою інформацією. Виконані студентами контрольні переклади перевіряються в електронному вигляді і пересилаються поштою. Комп'ютерні презентації відображають аналіз варіантів перекладів, що розбираються у виступах студентів на семінарських заняттях. Командна робота майбутніх перекладачів організовується у форматі проектної студії з використанням онлайн системи колективних перекладів Notabeno.com. Усе це суттєво урізноманітнює і поширює коло традиційних навчальних тем, що пропонуються для змістового аналізу перекладу.

Останнім часом характер роботи і вимоги до перекладача суттєво змінилися. В першу чергу ці зміни стосуються письмового перекладу науково-технічної, офіційної та ділової документації. Сьогодні вже недостатньо перекласти текст за допомогою комп'ютера як текстового редактора. Оформлення готового документа повинно відповідати зовнішньому виду оригіналу якомога точно відповідати державним стандартам. З метою економії часу від перекладача вимагається вміння ефективно використовувати раніше зроблені заклази за аналогічною тематикою при перекладі подібних фрагментів тексту [14].

Поставлені вимоги можна задовольнити здебільшого, якщо перекладач не тільки досконало володіє рідною та іноземною мовою, знає предметну галузь перекладу, але й впевнено орієнтується у сучасних комп'ютерних технологіях, уявляє собі організацію виробничого процесу, послідовність кроків і необхідних дій, а саме: отримання вихідного документа від замовника електронною поштою, розпізнавання комп'ютерною програмою, письмовий переклад та редагування з використанням електронних словників і термінологічних баз даних, комп'ютерна верстка, контроль

якості й оновлення баз даних здійснених перекладів та термінів, повернення перекладеного документа, отримання зауважень замовника, архівація перекладу і глосарія, оплата заказу через Інтернет тощо.

Сьогодні перекладачеві доводиться постійно вивчати новітні технології й методики роботи, щоб не відставати від світових тенденцій. Комп'ютери та необхідне програмне забезпечення стали невід'ємною частиною професії перекладача. З'явилася можливість працювати з електронними термінологічними словниками, звертатися до баз даних, використовувати міжнародні термінологічні системи, комп'ютерні програми перевірки правопису на різних мовах, програми автоматизованого перекладу (CAT tools – Computer-Aided Translation). У сучасній перекладацькій галузі обов'язкове володіння цими програмами вже давно стало стандартом.

Крім електронних словників до таких програм відносяться системи, що використовують технологію накопичувального перекладу – translation memory (TM), в якій для зберігання сегментів тексту оригіналу та перекладу використовується база даних. Таку базу зручно застосовувати для забезпечення однаковості перекладу і термінології, перевірки контексту як в рамках одного файлу, так і в цілому проекті, що особливо важливо, коли над проектом працюють кілька перекладачів і редакторів.

Існує багато CAT-програм, наприклад: Star Transit, Déjà vu, SDL Trados, Wordfast, MetaTaxis, MemoQ, MateCat, Memsources, Across, OmegaT, OpenLanguageTools, Transolution, AidTrans Studio Basic, Lokalize, Tr-AID, T-Remote Memory, Google Translator Toolkit. Всі вони розрізняються інтерфейсом, форматами і зручністю налаштування. Більш ефективно використання таких технологій при перекладі технічної документації, в якій міститься велика кількість повторюваних частин.

Другий рік кафедра теорії та практики перекладу продовжує брати участь в міжнародному освітньому проекті CAT for Grad, мета якого – допомогти вузам підготувати майбутніх перекладачів з достатнім рівнем технологічної компетенції. В рамках цього проекту вузу надаються академічні ліцензії на комп'ютерні

програми автоматизованого перекладу, а також можливість консультиватися з представниками провідних компаній-розробників програмного забезпечення для перекладачів.

У минулому навчальному році магістри 5 курсу вивчали відому в перекладацькій сфері програму «SDL Trados 2015». Вони успішно здали дистанційний іспит на отримання електронного сертифіката, а цього року магістри 6 курсу вже освоюють версію «SDL Trados 2017». Далі планується робота з програмами MemoQ, MateCat і Memsource. На кафедрі розробляються і впроваджуються в навчальний процес методики навчання цим програмам.

Перекладацькі компанії сьогодні мають справу не тільки з підготовкою документації, але й з локалізацією програмного забезпечення та подальшим його тестуванням. Сучасні комп'ютерні програми спроможні повністю або частково автоматизувати наступні види перекладацької діяльності [2]:

- 1) розпізнавання мовлення і тексту;
- 2) перетворення різних форматів документів;
- 3) аналіз документів з оцінюванням обсягів перекладацьких робіт;
- 4) здобування термінів з тексту;
- 5) володіння термінологією;
- 6) створення бази даних виконаних перекладів;
- 7) переклад за допомогою бази даних;
- 8) автоматичний комп'ютерний переклад;
- 9) колективна робота над перекладами та використання термінів;
- 10) відстеження змінення документів протягом всього циклу роботи;
- 11) переклад оновлених версій документації і програмного забезпечення;
- 12) аналіз і перевірка перекладів, їх редагування, виправлення;
- 13) керування перекладацькими проектами;
- 14) контроль якості перекладів.

Розв'язання всього кола проблем, що постають перед сучасним ринком перекладацьких послуг, вже не забезпечується окремими перекладачами. Сучасний перекладач – це повноцінна команда

фахівців, озброєних новітніми технологіями і програмним забезпеченням. Автоматизація перекладацької діяльності набуває при цьому ключового значення і дозволяє виконувати великі обсяги робіт якісно та вчасно [14].

На нашу думку, методика використання інноваційних технологій в сучасному інформаційному середовищі при навчанні перекладу повинна будуватися не на заучуванні словникових еквівалентів, а на здатності аналізувати зміст речення і знаходити в ньому можливі варіанти перекладу, враховуючи всю глибину змісту з усіма його відтінками, явними і прихованими контекстами. Отже, в процесі навчання основна увага повинна звертатися на розвиток саме такого вміння. Звичайно, це зовсім не означає, що потрібно заперечувати наявність закономірних еквівалентів між мовними системами, перекладач їх повинен знати, щоб швидше знайти необхідний варіант. Однак, навчати перекладу тільки на пошуках таких відповідностей було б невірним.

У практичній діяльності перекладачеві доводиться здійснювати як письмовий, так і усний переклади: перекладати як монологічну, так і діалогічну мову, синхронно або послідовно. Всі ці особливості перекладу висувають певні вимоги до перекладача.

Так, при письмовому перекладі перекладач має певний час на обмірковування вихідного тексту, може подивитись у словник та не дуже напружувати свою пам'ять, тому що завжди має можливість повернутися до прочитаного тексту. При усному перекладі перекладач позбавлений таких можливостей, повинен реагувати дуже швидко і змушений сильно напружувати пам'ять. При синхронному перекладі і при перекладі з аркуша потрібна максимальна швидкість реакції і спеціально відпрацьований навик перемикання з однієї мови на іншу, а також вміння роздвоювати свою увагу.

Адекватність перекладу різних видів може також відрізнятися. Там, де перекладач має достатній час, щоб обміркувати текст, підібрати варіант і співвіднести його з вихідним змістом висловлювання, переклад стає найбільш точним. Там, де на перший план висувається швидкість реакції, де доводиться більше звертатися до інтуїції, ніж до аналізу, переклад не можна оцінювати однаково

з письмовим. Але й в цьому випадку переклад повинен прагнути до функціональної тотожності, хоча його стилістична точність може бути не така повноцінна. Всі мовні втрати зазвичай компенсуються в усному перекладі тим, що самі співрозмовники розуміють ситуацію і здатні сприймати інформацію безпосередньо через дійсні обставини, як і перекладач.

Ступінь адекватності перекладу залежить і від стилю мовлення. Найбільше доводиться дбати про передачу всіх відтінків явного і прихованого змісту в художньому і публіцистичному перекладі. Тут робота перекладача особливо важка і багатогранна та певною мірою наближається до творчого процесу.

При перекладі наукової і технічної літератури, як правило, немає необхідності шукати в тексті який-небудь прихований зміст, але тут потрібно домагатися особливої термінологічної відповідності. При цьому слід мати на увазі, що не завжди терміни збігаються за своїм значенням в різних мовах, що викликає необхідність уточнювати та роз'яснювати визначення.

Переклад документальних текстів на перший план висуває досягнення документальної точності, яка часом суперечить принципам отримання адекватного тексту, тому що змушує зберігати форму документа, далеко не завжди очікувану для одержувачів інформації на мові перекладу [8].

Таким чином, поняття адекватного перекладу нерозривно пов'язане з характером тексту й одночасно з тією функцією, яку виконує даний переклад. В перекладацькій практиці адекватний переклад не є поняттям абсолютним, тому пред'являти до будь-якого перекладу однакові вимоги фактично не є можливим.

Практично вирішуючи перекладацькі проблеми, перекладач повинен володіти рядом умінь і навичок, застосовувати різні спеціальні прийоми перекладу. Без чіткого розуміння змісту вихідної інформації, а, отже, й конкретної ситуації, перекладач не може знаходити еквівалентні відповідності, тому йому необхідна певна спеціалізація в конкретній предметній галузі, до якої відноситься текст, що перекладається.

Світова перекладацька практика набула не тільки закономірні відповідності між мовними системами, але також і багато

корисних правил і прийомів у роботі перекладача. Весь досвід перекладацької діяльності говорить про те, що процес перекладу завжди спрямований на проникнення до змісту висловлення з усіма його відтінками, явними і прихованими контекстами. Отже, і в навчанні перекладу основна увага повинна звертатися на розвиток саме такого вміння, а студентам та починаючим перекладачам абсолютно необхідно оволодіти цією скарбницею перекладацької практики.

Література:

1. Алексеева И. С. Профессиональный тренинг переводчика: учеб. пособие / И. С. Алексеева. – СПб: Союз, 2005. – 288 с.
2. Бушев А. Б. Использование Интернет-ресурсов в переводе / А. Б. Бушев. – Электронный ресурс. Режим доступа: http://www.russcomm.ru/rca_biblio/b/bushev02.shtml.
3. Волчанська М. Д. Зміст понять «компетенція» і «компетентність» у галузі методики навчання / М. Д. Волчанська // Вісник ХНУ.– Вип. 17. – Х., 2007. – С. 23–29.
4. Долинський Є. В. Цілі і завдання інформаційної підготовки студентів-перекладачів з використанням інформаційно-комунікаційних технологій / Є. В. Долинський : зб. наук. праць ; ВінДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вип. 34. – Вінниця. – 2013. – С. 283–288.
5. Зміст підготовки перекладачів та сучасні вимоги професії: матеріали науково-практичної конференції, Дніпропетровськ, 12 грудня 2014 р. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2014. – 72 с.
6. Інформаційні технології в перекладі : навч. посібник / Т. І. Коваль, П. Г. Асоянц, Л. М. Артемчук, С. І. Гундоров / за заг. ред. Т. І. Коваль. – К. : ВЦ КНЛУ, 2010. – 260 с.
7. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение: учебное пособие / В. Н. Комиссаров. – М.: ЭТС. – 2001. – 424 с.
8. Латышев Л. К. Перевод: теория, практика и методика преподавания: [учеб. пособие для студ. перевод. фак. высш. учеб. заведений] / Л. К. Латышев, А. Л. Семенов. – М.: Академия, 2003. – 192 с.
9. Латышев Л. К. Структура и содержание подготовки переводчиков в языковом вузе / Л. К. Латышев, В. И. Провоторов. – М.: НВИ-Тезаурус, 2001. – 135 с.
10. Липатова В. В. Современная модель профессиональной

компетенции переводчика в контексте системы подготовки переводчиков в языковых вузах / В. В. Липатова, А. В. Литвинов. – Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.nor-dipo.ru/ru/node/416>.

11. Мещерякова Е. В. Особенности формирования переводческой компетенции как части профессиональной подготовки / Е. В. Мещерякова, Е. А. Локтюшина, Ю. В. Какичева // *Современные проблемы науки и образования*. – 2013. – № 3. – Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=9245>

12. Панченко О. І. Сучасні інформаційні технології у сучасній діяльності перекладача : навч. посібник / О. І. Панченко, Л. П. Лопко, Г. В. Ходоренко. – Дніпропетровськ : Пороги, 2010. – 168 с.

13. Соловьева А. В. Профессиональный перевод с помощью компьютера / А. В. Соловьева. – СПб.: Питер, 2008. – 160 с.

14. Цемахман А. Информационные технологии в переводе: Учебный курс. – Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.translators-union.ru/community/translation/university/IT>.

15. Черноватий Л. М. Особливості навчально-методичних матеріалів для підготовки перекладачів / Л. М. Черноватий // *Вісник Сумського державного університету. Серія: Філологічні науки*. – 2002. – №4 (37). – С. 184–188.

16. Черноватий Л. М. Проблематика досліджень у галузі методики навчання перекладу як спеціальності / Л. М. Черноватий // *Вісник ХНУ*. – 2004. – № 635. – С. 192–197.

17. Черноватий Л. М. Особливості різних видів перекладу та зміст формування фахової компетенції майбутніх перекладачів / Л. М. Черноватий // *Наук.записки*. – Вип. 75(5). – Сер.: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2007. – С. 22–26.

18. Чухарева О. В. Информационные технологии. – Электронный ресурс. – Режим доступа: http://chyhareva.ru/inf_teh/index.html.

19. Competences for professional translators, experts in multilingual and multimedia communication. – Электронный ресурс. Режим доступа: http://ec.europa.eu/dgs/translation/programmes/emt/key_documents/emt_competences_translators_en.pdf.

20. Skyba K. M. Teaching translation with a help of a translation memory program / К. М. Skyba // *Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу: тези доповідей VI міжнар. наук. конф.* – Вінниця : Нова книга, 2011. – С. 77–78.

Змиёва И. В.

канд. филол. наук, профессор

2.2. Дискурс :: текст :: перевод

Термин «дискурс» широко употребляется в лингвистике, литературоведении, социологии, философии, социальной психологии и других областях знаний. Однако, «природа знания и его взаимоотношения со структурами и функциями дискурса» [35, с. 8] все еще занимают умы исследователей.

1. Дискурс как интегральный феномен

Формы дискурса так же разнообразны, как и формы самой человеческой жизни. Дискурс как интегральный феномен, мыслительно-коммуникативная деятельность, совокупность процесса и результата (текста) включает как экстралингвистический, так и лингвистический аспекты [31, с. 37]. В лингвистическом плане дискурс манифестирует себя в используемых языковых средствах и проявляется в совокупности порожденных текстов (дискурс как результат), в лингвокогнитивном связан с языковым сознанием, обуславливает выбор языковых средств, влияет на порождение (и восприятие) текстов, проявляясь в контексте и пресуппозиции (дискурс как процесс) [18, с. 200–201].

К дискурсу как форме знания применимы общие эпистемологические таксономические принципы. Сложность и неоднозначное понимание дискурса объясняет существование различных подходов к типологии дискурса.

Концепция М. Фуко положила начало особой концепции дискурса, начиная с середины 70-х годов. М. Фуко использует понятие ‘discours’ при обозначении общественно-исторически сложившихся систем человеческого знания. Дискурс в концепции Фуко является частью «дискурсивной практики» – совокупного множества разнообразных сфер человеческого познания. Это «совокупность анонимных, исторических, детерминированных всегда временем и пространством правил, которые в данной эпохе и для данного социального, экономического, географического или

языкового окружения определили условия воздействия высказывания» [36, с. 117]. Фуко определяет дискурс как «множество высказываний, принадлежащих одной формации» [там же]. Дискурсивная формация – это сеть когнитивных отношений между понятиями, теориями, высказываниями – между всем тем, что в той или иной степени релевантно для возникновения данного знания. Дискурс, в данном случае, не только совокупность знаков, используемых для обозначения предметов, явлений, дискурсивному анализу подлежит социально-историческая информация, фон, соотносящий события с дискурсом, или «мир дискурса» [30, с. 137]. При этом «высказывание» по Фуко – это не вербальное высказывание, не лингвистически определяемая последовательность знаков, но сегмент человеческого знания, структурная часть знания и одновременно соответствующей дискурсивной практики [там же].

2. Дискурс и текст

В 80-е гг. с целью преодоления терминологического совпадения понятия ‘текст’ и ‘дискурс’ разграничивали по различным основаниям, с использованием различных аспектов: языкового и социального, статического и динамического. Этому способствовали концепции Э. Бенвениста, который считал дискурс речью, неотделимой от того, кто говорит, противопоставлял процесс системе [28], а также Т. ван Дейка, который рассматривал текст как статичный объект, а дискурс как коммуникативное событие, способ актуализации текста в определенных ментальных и прагматических условия. В своем труде «К определению дискурса» он так характеризует дифференциацию текста и дискурса: «Дискурс – актуально произнесенный текст, а текст – это абстрактная грамматическая структура произнесенного. Дискурс – это понятие, касающееся речи, актуального речевого действия, тогда как текст – это понятие, касающееся системы языка или формальных лингвистических знаний, лингвистической компетентности» [8]. На основании такого подхода Ю. Руднев дает следующее определение: «дискурс не есть текст, но есть в тексте,

если рассматривать последний как цепь / комплекс высказываний, то есть речевой (или коммуникативной) акт и его же результат» [26].

В коммуникативной лингвистике из двух тенденций определения дискурса одна опирается на категорию текста, выступает его актуализацией, вторая позволяет исследователям «обходиться без текста, используя понятие дискурса как результата и процесса одновременно» [3, с. 94-96].

Дискурс понимается как сложное коммуникативное явление, которое содержит кроме текста и экстралингвистические факторы [8, с. 121–122; 17, с. 111], и представляет собой «вербализованную речемыслительную деятельность, которая включает в себя не только собственно лингвистические, но и экстралингвистические компоненты» [17, с. 84].

По мнению И.Т. Касавина, дискурс подразумевает живой социальный акт дискуссии, или коммуникации. Он опосредует собой взаимодействие индивидуальных социальных субъектов и социальных структур, а также представляет собой прагматически ориентированный текст [14, с. 295]. Под дискурсом он понимает незаконченный живой текст, сам процесс письма, поскольку он связан с автором, взаимодействует с контекстом его создания. Взаимосвязь текста и дискурса состоит в том, что консервация дискурса превращает его в текст, который может выполнять функцию ресурса следующих дискурсов, а артикуляция текста есть условие реализации дискурса [там же, с. 296].

По мнению Ю.М. Лотмана текст является средством сохранения и передачи информации, а дискурс не может накапливать информацию, и представляет собой только способ ее передачи [19, с. 282]. В то же время, в дискурсе формируется схема будущего текста и задаются его контекстуальные координаты – лингвистические, ситуационные, культурные. Дискурс рождает текст – конкретный материальный объект [21, с. 8].

С точки зрения коммуникации текст выступает вторичным образованием по отношению к дискурсу, «упакованной» вторичной коммуникацией [10, с. 45], что, по мнению Т.О. Бехта, подтверждает нетождественность данных понятий, несмотря на

принадлежность текста и дискурса к единицам коммуникации и общности их характеристик [5, с. 21.].

Исходя из когнитивно-коммуникативного понимания дискурса, данный феномен рассматривается как событие, которое объективируется через текст с привлечением таких факторов: а) личность коммуникантов (в совокупности психологических, ментальных, социокультурных, этноспецифических и др. характеристик); б) ориентация на адресата, уровень его знаний и эрудиции; в) экстралингвистическая составляющая – социокультурный контекст / среда, в которой происходит общение [3, с. 26; 27, с. 38].

Размежевания текста и дискурса возможно в зависимости от того, с каких методологических позиций – формальных или функциональных – определяется дискурс. Формальный и функциональный подходы разнятся по характеру *обоснования* [22]. Функциональное по своей сути отношение языка к миру в дискурсе не является заданным, статичным [24, с. 142]. Понятие контекста составляет главный предмет разногласий формалистов и функционалистов. При формальном подходе контекст ограничен другими языковыми единицами, а при функциональном он включает ментальный и социальный «жизненный мир» коммуникантов [там же, с. 140].

Формальное представление о дискурсе как о «языке выше уровня предложения» (“language above the sentence or the clause” [40, p. 1]) реализуется в такого рода определениях: «Под дискурсом <...> будут пониматься два или несколько предложений, находящихся друг с другом в смысловой связи» [11, с. 10]; «дискурс – текст связной речи, состоящий из последовательности коммуникативных единиц языка, превышающих по объему простое предложение, которое находится в смысловой связи, выраженной лингвистическими средствами» [7, с. 19]. Подобное толкование порождает противопоставления *письменный текст :: устный дискурс*, *монологический текст :: диалогический дискурс*. Такие противопоставления считают упрощенными и условными поскольку любая речевая деятельность, в том числе и монологическая, диалогична по природе, так же как язык и сознание [2, с. 303–306].

При функциональном подходе дискурс трактуют широко,

подводя под это понятие все, что говорится или пишется [6, с. 3]. Другими словами, дискурс трактуется как речевая деятельность, реализующаяся в письменной, устной (диалогической, полилогической, монологической) или паралингвистической форме, и непосредственно данная исследователю в виде языкового материала в звуковой, графической или электронной репрезентации. Такое широкое понимание дискурса довольно распространено в лингвистике и является нормой в психологии и философии [25, с. 20–21].

Понимание дискурса как всякого употребления языка ложится в основу разграничения предложения как единицы текста и высказывания как единицы дискурса. Это разграничение обуславливает дихотомию *дискурс-как-процесс :: текст-как-продукт*. Такая трактовка влечет за собой противопоставление дискурса и текста в терминах *функциональность :: структурность, динамичность :: статичность, актуальность :: виртуальность*.

Ситуативная интерпретация дискурса проявляется в учете социальных, психологических и культурных факторов ситуативного контекста коммуникации. Дискурс и текст тут разграничиваются на основе понятия ситуации. Дискурс рассматривают как «текст плюс ситуация», а текст, соответственно, как «дискурс минус ситуация» [38, с. 241]. Такое понимание дискурса прослеживается в следующих определениях: «дискурс есть вербализованная речемыслительная деятельность, понимаемая как совокупность процесса и результата и обладающая как собственно лингвистическим, так экстралингвистическим планами» [17, с. 113], «дискурс есть совокупность процесса и результата, включающая экстралингвистический и собственно лингвистический аспекты; в последнем, помимо текста, выделяется пресуппозиция и контекст (прагматический, социальный, когнитивный), обуславливающий выбор языковых средств» [31, с. 37].

Ниже представлены наиболее распространенные дихотомии в предлагаемых лингвистами подходах к разграничению дискурса и текста:

1. Категория дискурса относится к области лингво-социального, тогда как текст – к области лингвистического [37].

Текст определяется как вербальное представление («словесная запись») коммуникативного события [33; 23], а дискурс – как «текст в событийном аспекте», «речь, погруженная в жизнь» [1, с. 137)], «функционирование языка в живом общении», «язык, присвоенный говорящим» [4, с. 296)].

2. Дискурс рассматривается как единство и взаимодействие текста и контекста. При этом под текстом понимаются «языковые формы, временно и искусственно с целью анализа изолированные от контекста». Контекст же берется в самом широком понимании и включает лингвистические, экстралингвистические и прагматические параметры: физический носитель текста, музыка и графика (видеоряд), параязык (мимика, жесты, параграфемика), ситуация (свойства и взаимоотношения людей и окружающих предметов в восприятии участников общения), со-текст (предыдущий и последующий текст как элементы того же самого дискурса), интертекст (текст, принадлежащий другому дискурсу, но связанный с данным текстом и влияющий на его восприятие), участники общения (отправитель, адресант, получатель, адресат), функция (иллокутивное намерение и перлокутивный эффект) [34].

Таким образом, данный подход выражается формулой «дискурс = текст + контекст (лингвистический и экстралингвистический)».

3. Дискурс и текст противопоставляются как процесс и результат. Дискурс предстает как явление деятельностное, процессуальное, связанное с реальным речепроизводством, а текст – как продукт речепроизводства, имеющий определенную законченную и зафиксированную форму. Текст дискретен и статичен, дискурс подвижен и процессуален. В дискурсе отчетливо проявляется личность адресанта, его позиции, эмоции, оценки, намерения. В тексте эти параметры вербализуются. Дискурс ориентирован на концептуальную сферу речевой деятельности, в то время как текст – на вербальную. Текст и дискурс связаны отношениями реализации: дискурс находит свое выражение в тексте, «дискурс возникает и выявляется в тексте и через текст. В то же время это отношение не является однозначным: любой текст может быть выражением или реализацией нескольких, иногда конкурирующих и противоре-

чащих дискурсов. Каждый конкретный текст, как правило, носит черты нескольких разновидностей дискурса» [33; 37; 10].

4. Дискурс и текст противопоставлены в оппозиции *актуальность :: виртуальность*. Дискурс рассматривается как реальное речевое событие, «текущая речевая деятельность в данной сфере» [10, с. 19], «творимый в речи связный текст» [16, с. 106]. Текст лишен жесткой прикрепленности к реальному времени, он представляет собой абстрактный ментальный конструкт, реализующийся в дискурсе [39].

5. Дискурс и текст противопоставлены в оппозиции *устный :: письменный*. Дискурс ассоциируется только со звучащей, устной речью, а текст – с письменной формой. То есть на основе способа знаковой репрезентации – письменный текст и устный дискурс. Однако, такой подход не срабатывает в ряде случаев, по мнению М. Макарова (например, доклад можно рассматривать одновременно и как письменный текст и как публичное выступление, то есть как коммуникативное событие) [20]

Ограниченность такого подхода преодолевается в концепции В.В. Богданова, согласно которой термины «речь» и «текст» являются видовыми по отношению к родовому термину «дискурс». Речь связана со звучащей субстанцией; спонтанна, ненормативна, эллиптическая, диалогична, тогда как текст подготовлен, нормативен, развернут, монологичен или диалогичен, отличается от речи графической репрезентацией языкового материала. Дискурс в таком понимании объединяет все параметры, свойственные и речи, и тексту. По определению В.В. Богданова, двумя неравнозначными сторонами дискурса являются речь и текст, то есть дискурс понимается как все, что говорится и пишется человеком, а, следовательно, термины «речь» и «текст» являются видовыми относительно родового понятия «дискурс», что их объединяет [6, с. 5].

По мнению П. Сусова дискурсом называются связные последовательности речевых актов, а высказывание (или последовательность высказываний) становится текстом, когда оно оказывается зафиксированным либо на письме либо с помощью звукозаписывающего аппарата [29, с. 40].

Е.И. Шейгал определяет дискурс как «систему коммуникации, имеющую реальное и потенциальное (виртуальное) измерение. В реальном измерении – это поле коммуникативных практик как совокупность дискурсных событий, это текущая речевая деятельность в определенном социальном пространстве, обладающая признаком процессности и связанная с реальной жизнью и реальным временем, а также возникающие в результате этой деятельности речевые произведения (тексты), взятые во взаимодействии лингвистических, паралингвистических и экстралингвистических факторов» [32]. Дискурс представляет собой семиотическое пространство, включающее вербальные и невербальные знаки, ориентированные на обслуживание данной коммуникативной сферы, а также тезаурус прецедентных высказываний и текстов. В потенциальное измерение дискурса включаются также представление о типичных моделях речевого поведения и набор речевых действий и жанров, специфических для данного типа коммуникации [там же].

Текст и дискурс существуют в совокупности в рамках реального речевого произведения. Текстовый и дискурсивный анализ неразделимы и взаимодополняемы: интерпретируя вербальные структуры, образующие текст, мы получаем доступ к концептуальным и эмоциональным сферам дискурса. Дискурс обозначает коммуникативный и ментальный процесс, приводящий к образованию некой формальной конструкции – текста, а конкретные тексты составляют эмпирический базис для описания дискурса [30, с. 143]. Совокупность тематически соотнесенных текстов, которые обращены к одной теме, также может рассматриваться в качестве дискурса [там же, с. 144].

Таким образом, в зависимости от исследовательских задач дискурс, в одном случае, обозначает отдельное конкретное коммуникативное событие, в другом, подразумевает коммуникативное событие как интегративную совокупность определенных коммуникативных актов, результатом которого является содержательно-тематическая общность многих текстов. Консервация дискурса превращает его в текст, который может выполнять функцию ресурса последующих дискурсов, а артикуляция текста есть условие осуществления дискурса.

3. Типы дискурса

Литературные тексты представляют дискурсы, «которые лежат в основе некоторого числа новых актов речи», которые «бесконечно сказываются, являются уже сказанными и должны быть еще сказаны» в отличие от дискурсов, «которые исчезают вместе с тем актом, в котором они были высказаны» [36, с. 59].

Совокупность художественных произведений как результат взаимодействия авторских интенций и сложного комплекса возможных реакций читателя и текста представляют собой литературно-художественный дискурс.

По мнению В.И. Карасика, тексты художественной литературы репрезентируют бытийное общение (преимущественно монологического характера) в рамках персонального (лично-ориентированного) дискурса [13, с. 217–218], в котором автором предпринимается попытка раскрыть свой внутренний мир во всем его богатстве. Своеобразие индивидуального стиля, не укладывающегося в унифицированные знаковые стандарты, характеризует художественный дискурс [14, с. 298]. Общение здесь является развернутым и насыщенным смыслами, а осознание смысла речи со стороны адресата содержания зависит от ситуации общения.

Как коммуникативный акт художественный дискурс преследует определенную цель – воздействовать на духовное пространство читателя (его систему ценностей, знаний, верований, желаний).

Ряд ограничений, которые задаются природой искусства, конкретизируют литературный дискурс. Они включают эстетическую функцию, способ выражения, родовые и жанровые признаки, художественный образ, а также как и с каких позиций сообщается о чем-либо – автором, главным героем, другими персонажами, а затем прочитывается читателем, который воссоздает смысл произведения [15].

К типам дискурса, которые строятся по определенному шаблону, относят институциональный дискурс. В основе такого дискурса лежит схема необходимых и достаточных коммуникативных действий, которые являются определяющими компонентами такой структуры. Конститутивные признаки институционального дискурса

характеризуются прежде всего по линиям участников общения. Типология стратегий институционального дискурса включает стратегии, которые соотносятся с интенциями коммуникантов, соответствующие мотивам и целям определенного социального института [13, с. 178].

Институциональный дискурс есть представительское общение, то есть общение статусно-ролевое, выходящее за рамки обыденного общения. Дискурс как «способ говорения» обусловлен социальными институтами и социальными отношениями, и взаимодействие и общение индивидов происходит на уровне позиций, «деятельностных ролей», а не на уровне личностей [20, с. 167]. Именно эта социальная основа подчеркивается в таких выражениях, как «юридический дискурс», «медицинский дискурс», «расистский дискурс», «сексистский дискурс». Тип институционального дискурса определяется типом общественного института, который, в частности, включает людей, занятых соответствующей деятельностью, их характеристики, поведенческие стереотипы.

Названные критерии конкретизируют конституитивные признаки дискурса по линиям участников общения. Так, к типовым участникам общения в институциональном дискурсе относят агентов и клиентов института. Агенты института – представители социально-профессиональной группы, которые в силу различной специализации по-разному воздействуют на клиентов. В отличие от клиентов агенты института представлены более дифференцировано и всегда обозначаются более детально [13, с. 191].

При анализе институционального дискурса описывают его типовых участников, хронотоп, цели, ценности, стратегии, жанры, прецедентные тексты и дискурсивные формулы [там же, с. 189]. Согласно этим критериям к институциональному типу можно отнести детективный дискурс [12].

Типовыми участниками детективного дискурса являются: сыщик, полицейский, эксперт, с одной стороны, то есть те, кто занимается расследованием и раскрытием тайны преступления, и жертва, потерпевший, преступник, подозреваемые, свидетели, с другой стороны.

Первую группу участников можно считать представителями социально-профессиональной группы, «носителями особого знания», «агентами института» в противоположность «клиентам института» [13] (жертва, потерпевший, свидетели).

Хронотоп дискурса, пространственно-временные координаты, в которых происходит действие произведения, охватывает временные рамки с момента возникновения необъяснимой ситуации преступления или происшествия (возникновения тайны) до момента раскрытия и объяснения такого события и локализованы местом самого происшествия и местом пребывания каждого из персонажей.

Институциональный дискурс отличается от других типов дискурса своими целями. По мнению В. И Карасика, его цели состоят в поддержании общественных институтов, и, в целом, в обеспечении стабильности социальной структуры [13, с. 265]. Цели дискурса разнятся в зависимости от типа институционального дискурса, а также участников общения [там же, с. 194].

Цель детективного дискурса напрямую перекликается с основной установкой институционального дискурса, а именно, обеспечение незыблемости существующего правопорядка и социальной структуры, которая достигается действиями сыщика (агента дискурса), направленными против антисоциальных действий преступника.

Агенты детективного дискурса преследуют определенную цель – раскрыть тайну, наказать преступника, восстановить нарушенный порядок, то есть сделать так, чтобы справедливость восторжествовала. Такая цель соответствует ценностям соответствующего института (оказание помощи жертве или потерпевшему).

Цели дискурса определяют его ценности и стратегии. В различных типах институционального дискурса ценности институционального общения выражаются с различной степенью кодификации и отражают ценности соответствующего института. Так, в религиозном дискурсе к ценностям относят, признание Бога, понимание греха и добродетели, спасение души, ощущение чуда, соблюдение обрядов [13, с. 266]. Соответственно, на основе целей дискурса формируются и его стратегии.

К стратегиям детективного дискурса, то есть последовательности интенций речевых действий в ситуации расследования преступления (раскрытия тайны) можно отнести размышление, объяснение, содействие, организацию деятельности участников этого дискурса.

Признаки институциональности также передаются определенными клише, типичными для речи агентов института, состоящие из релевантных коммуникативных ходов, реакций агентов и клиентов института. Дискурсивные формулы включают, например, фразы для привлечения внимания, обращения, этикетные формулы, замечания, специальные комментарии или ритуальные формулы «...», позволяющие отличить своих от чужих» [там же, с. 266], то есть выступают признаками институциональности. К дискурсивным формулам детективного дискурса относят своеобразные обороты речи, свойственные общению участников данного социального института: *have an inquest, make inquiries, have an alibi, Do you plead guilty?* и т.д.,

4. Дискурс и перевод

О влиянии дискурса на перевод можно и нужно вести речь независимо от того, осуществляется перевод художественный или научно-технический. Дискурс в этом отношении следует рассматривать как фактор перевода, который не только стоит выше «текста», но и обязательно шире его. Дискурс находит свое отражение в двух проявлениях – дискурс общий и дискурс персонафицированный – как относительно языка оригинала, так и относительно языка перевода. В процессе перевода формируется переводческий дискурс, который содержит элементы дискурса языка оригинала и языка перевода. В зависимости от направленности текста, то есть от прагматичных отношений, специальный текст как продукт перевода может иметь два измерения, в зависимости от ориентации на конечный реципиент: узкопрофессиональный и общепотребительный.

Именно поэтому прежде, чем определяться со стратегиями и тактиками перевода, рекомендуется прочитать текст целиком. В этом случае не избежать дискурс-анализа, то есть выхода за

рамки переводимого текста и выяснения множества деталей и обстоятельств путем изучения других текстов.

Как невозможно понять высказывание вне контекста, так же невозможно понять текст вне дискурса. Любой текст – это элемент множества текстов, а также элемент культуры. Именно дискурс определяет особенности оформления, создания, восприятия и распространения текстов – причем в каждой культуре по-своему. В понятие «дискурс» необходимо включается совокупность всевозможных знаний переводчика о том социальном, историческом и культурном фоне, на котором возник оригинал. Это могут быть знания о привычках, традициях, стереотипах, распространенных в соответствующей культуре, которые добываются из текстов такой же тематики, а также из словарей, справочников, газет, журналов, энциклопедий и из многих других письменных источников.

Таким образом, в понятие дискурса входит все то, что необходимо для адекватного понимания смысла и содержания текста, и без его помощи обычно не удастся понять и перевести ни один текст. Но знания исходного дискурса для создания хорошего перевода мало. Другую часть знаний, влияющих на стратегию переводчика, составляют сведения о принимающей культуре, а переводческая стратегия опирается на знание как минимум двух дискурсов и двух культур. Именно дискурсы участвуют в процессе перевода, хотя на первый взгляд мы переводим только текст.

Перевод – это коммуникативная деятельность, а не просто текст как результат, через который осуществляется передача определенного смысла получателю. С этой позиции он должен рассматриваться как дискурсивный процесс, во время которого происходят различные действия: чтение, понимание, анализ, выбор переводческого решения, критическое осмысление результата. Переводчики работают в рамках двух культур: культуры исходного текста и культуры текста перевода – и порождают новый акт коммуникации на основе ранее существующего.

Таким образом, перевод с дискурсивной точки зрения – попытка приспособить идеи и факты исходного текста к особенностям другой культуры с учетом заложенной автором информа-

ции, жанра исходного текста и с учетом мировоззрения, ментальности носителей языка перевода.

Литература:

1. Арутюнова Н. Д. Дискурс / Н. Д. Дискурс // Языкознание. Большой энциклопедический словарь / Гл. ред. В. Н. Ярцева. – 2-е изд. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1998. – С. 136–137.

2. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / Бахтин М. М. – М. : Искусство, 1986. – 444 с.

3. Бацевич Ф.С. Нариси з комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 280 с.

4. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист ; пер. с франц. – М. : Прогресс, 1974. – 447 с.

5. Бехта Т. О. Лінгвокогнітивне моделювання англомовного детективного дискурсу: дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 / Бехта Тамара Олександрівна. – Львів, 2009. – 235 с.

6. Богданов В. В. Речевое общение: прагматические и семантические аспекты / Богданов В. В. – Л. : ЛГУ, 1990. – 88 с.

7. Борботько В. Г. Принципы формирования дискурса: От психолингвистики к лингвосинергетике / В. Г. Борботько. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2011. – 288 с.

8. Дейк Т. А. ван. К определению языка [Электронный ресурс] / Т. А. ван Дейк – Режим доступа : <http://www.nsu.ru/psych/internet/bits/vandijk2.htm>. – Загл. с экрана.

9. Дискурсивный анализ как основа перевода художественных текстов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nowoselie.ru/ucheba/lektsii/> – Загл. с экрана.

10. Дымарский М. Я. Проблемы текстообразования и художественный текст (на материале русской прозы XIX–XX вв.) : монография / М. Я. Дымарский. – [2-е изд., испр. и доп]. – М. : Едиториал УРСС, 2001. – 328 с.

11. Звегинцев В. А. Предложение и его отношение к языку и речи / В. А. Звегинцев. – М. : Изд-во Московского университета, 1976. – 307 с.

12. Калюжна А. Б. Лінгвокогнітивні характеристики ключових концептів англомовного детективного дискурсу : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Калюжна Алевтина Борисівна. – Харків, 2017. – 264 с.

13. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс: монография / В. И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2004. – 477 с.
14. Касавин И. Т. Текст. Дискурс. Контекст. Введение в социальную эпистемологию языка / И. Т. Касавин. – М.: Канон+, 2008. – 437 с.
15. Кибрик А. А. Модус, жанр и другие параметры классификации дискурсов [Электронный ресурс] / А. А. Кибрик. – Режим доступа : kibrik@comtv.ru – Загл. с экрана.
16. Конецкая В. П. Аксиомы, закономерности и гипотезы в лексикологии [Электронный ресурс] / В. П. Конецкая // Вопросы языкознания. – 1998. – № 2. Режим доступа : <http://www.ruslang.ru/doc/voprosy/voprosy1998-2.pdf>. – Загл. с экрана.
17. Красных В. В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? / В. В. Красных. – М. : И Т Д Г К «Гнозис», 2003. – 375 с .
18. Красных В. В. Основы психолингвистики и теории коммуникации : курс лекций / В. В. Красных. – М. : Гнозис, 2001. – 270 с.
19. Лотман Ю. М. Об искусстве : структура художественного текста / Юрий Лотман. – СПб : Искусство-СПБ, 2000. – 704 с.
20. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М. : Гнозис, 2003. – 277 с.
21. Манаенко Г. Н. Значения “мира текста” и смыслы “мира дискурса” / Г. Н. Манаенко // Язык. Текст. Дискурс: Научный альманах Ставропольского отделения РАЛК [под. ред. проф. Г. Н. Манаенко]. – Выпуск 6. – Краснодар, 2008. – С. 8–19.
22. Мартынюк А. П. Разграничение дискурса и текста с позиций интеграционного подхода / А. П. Мартынюк // Вісник Харків. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. – 2009. – № 866. – С. 69–77.
23. Михальская А. К. Педагогическая риторика: история и теория / А. К. Михальская. – М. : Издательский центр «Академия», 1998. – 432 с.
24. Морозова Е. И. Ложь как дискурсивное образование: лингвокогнитивный аспект / Е. И. Морозова. – Харьков: Экограф, 2005. – 300 с.
25. Прохоров Ю. Е. Действительность. Текст. Дискурс : [учебное пособие] / Прохоров Ю. Е. – М. : Флинта : Наука, 2004. – 224 с.
26. Руднев Ю. Концепция дискурса как элемента литературоведческого метаязыка [Электронный ресурс] / Ю. Руднев. – Режим доступа : http://www.zhelty-dom.narod.ru/literature/txt/discours_jr.htm. – Загл. с экрана.

27. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации / Е. А. Селиванова. – К. : Брама, 2002. – 336 с.
28. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля–К, 2011. – 844 с.
29. Сусов И. П. Введение в языкознание : учеб. для студ. лингвист., и филол. спец. / Сусов И. П. – М. : АСТ : Восток-Запад, 2007. – 379 с.
30. Чернявская В. Е. Лингвистика текста: Поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность / В. Е. Чернявская. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 248 с.
31. Шевченко И. С. Дискурс как мыслекоммуникативное образование / И. С. Шевченко, Е. И. Морозова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2003. – № 586. – С. 33–38.
32. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса : дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.01 / Шейгал Елена Иосифовна. – Волгоград, 2000. – 440 с.
33. Brown G. Discourse Analysis / G. Brown, G. Yule / – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1983. – 288 p.
34. Cook G. Discourse and Literature: The Interplay of Form and Mind / G. Cook. – Oxford : Oxford University Press, 1995. – 285 p.
35. Dijk van T.A. Discourse, Communication and Knowledge [Electronic resource] / T.A. van Dijk // Critical Approaches to Discourse Analysis across Disciplines. – Electronic data. – [CADAAD '08 : the University of Hertfordshire, Pompeu Fabra University, 2008]. – Mode of access: World Wide Web: teun@discourses.org. – Title from the screen.
36. Foucault M. The Archaeology of Knowledge and the Discourse on Language / M. Foucault. – New York : Pantheon Books, 1972. – 246 p.
37. Kress G. Ideological Structures in Discourse / G. Kress // Handbook of Discourse Analysis. – V. 4. – Discourse Analysis in Society. – London, 1985. – P. 27–42.
38. Ostman J. Discourse analysis / J. Ostman, T. Virtanen // Handbook of pragmatics : Manual. – Amsterdam, Phil. : John Benjamins, 1995. – P. 239–253.
39. Schiffrin D. Approaches to Discourse / D. Schiffrin. – Oxford UK & Cambridge USA : B. Blackwell, 1994. – (Reprinted 2000). – 470 p.
40. Stubbs M. Discourse analysis : the sociolinguistic analysis of natural language / M. Stubbs. – Chicago : University of Chicago Press ; Oxford (Oxfordshire) : B. Blackwell, 1983. – 272 p.

2.3. Актуальные проблемы и направления обучения переводу

За годы существования кафедры теории и практики перевода преподаватели накопили огромный опыт работы по обучению переводчиков, но современное общество и работодатели предъявляют к специалистам достаточно жесткие требования. Современный переводчик, чтобы быть конкурентоспособным, должен иметь глубокие знания иностранного языка, в совершенстве владеть родным языком, иметь хорошо развитое языковое чувство, уметь быстро и качественно работать с текстами разной тематической и стилистической направленности, иметь навыки реферирования и ведения деловой переписки, использовать современные инструменты перевода и, конечно, понимать, что, как и почему он делает. В таких условиях, стратегия учебных заведений в подготовке переводчиков также должна соответствовать требованиям времени и нуждается в постоянном совершенствовании, внедрении в учебный процесс эффективных методик и образовательных технологий, которые будут способствовать подготовке высокопрофессиональных специалистов.

Переводческая деятельность имеет давнюю историю, многие современные ученые (Е. Бреус, В. Комиссаров, Л. Латышев, Р. Миньяр-Белоручев, Я. Рецкер, С. Тюленев, А. Швейцер и др.) внесли значительный вклад в изучение переводоведения, в разработку теории и практики перевода. Их работы стали «классикой», где можно найти ответ на вопрос «Как переводить?». Но в последние десятилетия все чаще поднимается вопрос «Как учить переводить?», отмечается, что методика обучения переводу до сих пор находится на стадии разработки, а имеющийся опыт обучения переводу требует своего осмысления, обобщения и систематизации.

Основой методики преподавания перевода, безусловно, является теория перевода. Именно поэтому теоретические основы методики обучения переводу можно найти в фундаментальных

работах по переводоведению, например, у В. Комиссарова, И. Корунец, Р. Миньяр-Белоручева, Я. Рецкера, С. Тюленева, но современных исследований, касающихся непосредственно разработки методологических принципов, методик и технологий обучения переводу, не так уж и много. Различные аспекты методики обучения переводу изложены в работах российских ученых И. Алексеевой, В. Базылева, Л. Латышева, И. Халеевой и др. Одним из безусловных лидеров исследований проблем по разработке методики обучения переводу в Украине является Л. Черноватый, стоявший у истоков создания харьковской переводческой школы. В его работах сконцентрирован многолетний опыт преподавания, а результаты его научных изысканий и учебные пособия успешно используются в отечественной университетской практике преподавания, в том числе и на кафедре теории и практике перевода ХГУ «НУА», например, учебно-методический комплекс для подготовки переводчиков с английского языка серии «Dictum Factum».

При обсуждении вопросов методики обучения переводу, ученые обращают внимание на проблемы, которые в конечном итоге определяют целевые установки и содержание преподавания:

- формирование переводческих компетенций у студентов;
- этапность и комплексность обучения переводу, учет межпредметных связей;
- содержание обучения переводу;
- особенности обучения разным видам и аспектам перевода;
- методы оценивания качества перевода;
- формирование преподавательского состава и т.д.

Прежде чем рассмотреть то, как решаются некоторые из обозначенных проблем в процессе подготовки переводчиков ХГУ «НУА», необходимо обратить внимание на не теряющий своей актуальности вопрос, которым задавался В. Комиссаров почти два десятилетия тому назад: «Зачем учить переводу?». Суть данного вопроса сводится к тому, что часто на начальном этапе обучения в вузе не учитывается, что переводу нужно учить, считается, что знание двух языков, иностранного и родного, является достаточным условием для того, чтобы уметь переводить. То есть, исходят

из того, что способность переводить присуща любому человеку, как и способность овладевать языками, хотя каждый отдельный человек обладает этой способностью в неодинаковой степени. И, действительно, многие люди, и без получения специальной переводческой подготовки, могут передать содержание иноязычного текста. Но, как отмечает В. Комиссаров, подобный «естественный» перевод в большинстве случаев является весьма неточным, не отвечающим требованиям и служит только предпосылкой к формированию подлинно профессиональных переводческих навыков, которым нужно учить на основе методике обучения переводу. К сожалению, эту истину все еще необходимо доказывать студентам, а иногда и преподавателям, так как не у всех из них есть осознание того, что блестящее знание студентом иностранного языка не всегда является гарантией превращения его в будущем в хорошего переводчика.

Какие же качества необходимы переводчику? Для преподавателя этот вопрос трансформируется в первую очередь в вопрос о формировании у студентов профессионально значимых переводческих компетенций, которые дают возможность дальнейшего профессионального саморазвития и реализации в практической деятельности.

Само понятие *компетенция* в данном случае рассматривается, как: 1) связующее звено между компонентами традиционной триады «знания, умения, навыки»; 2) постоянное обновление знания, владение новой информацией для решения задач в данное время и в данных условиях, в каждой околопереводческой ситуации во всем ее многообразии; 3) способность выбирать наиболее оптимальное решение среди множества, аргументировано опровергать ложные решения, подвергать сомнению эффективные, но не эффективные решения – обладать критическим мышлением в решении исключительно переводоведческих задач относительно осуществления перевода и организационных аспектов околопереводческой ситуации; 4) владение методом решения, включая в себя содержательный (знание) и процессуальный (умение) компоненты [7].

Тем не менее, у ученых нет единого взгляда на то, какие компе-

тенции определяют переводческую компетентность. Например, Р. Миньяр-Белоручев выделяет три вида компетенций: языковую, речевую и лингвострановедческую [8, с. 131]. В. Комиссаров при создании целостной концепции переводческой компетенции отмечал, что: «В процессе создания профессиональной переводческой компетенции формируется своеобразная языковая личность, которая обладает рядом отличий от «нормальной», непере­водческой личности. Эти отличия выявляются во всех главных аспектах речевой коммуникации: языковом, текстообразующем, коммуникативном, личностном и профессионально-техническом» [4, с. 332]. Таким образом, выделяются следующие компетентностные характеристики переводчика: языковая, текстообразующая, коммуникативная, техническая и личностная.

Учитывая все многообразие переводческой деятельности, также говорят о значительной роли лингвистической, семантической, операциональной, интерпретативной, текстовой, социокультурной или межкультурной компетенциях.

А. Шевнин отмечает, что переводческие компетенции имеют уровневую иерархию, то есть «компетенции нижележащего уровня могут быть успешно реализованы не иначе, как с учетом компетенции вышележащего уровня» [12, с.61]. К последним относятся:

- языковая компетенция, включающая знание лексики, грамматики и стилистики как иностранного, так и родного языка;
- профессиональная компетенция, т.е. усвоение теоретически обобщенного опыта, накопленного переводчиками-практиками и учеными-переводоведами;
- фоновая компетенция, которая связана с уровнем образования и культуры переводчика, наличием у него тезаурусных знаний в различных ситуациях коммуникации.

Л. Латышев также подразделяет переводческие компетенции по степени их использования в переводческом процессе на две части: *базовую и прагматическую*. Базовая часть объединяет элементы, используемые в процессе осуществления перевода постоянно, и имеет *концептуальную и технологическую составляющие*. Прагматическая часть объединяет умения и навыки,

необходимые переводчику при выполнении определенных видов перевода, и включает *специальную и специфическую составляющие* [5].

И. Авхачева в работе «*Профессиональная компетентность и базовые переводческие компетенции*» [1, с. 95] соотносит составляющие понятия *компетенция* или *переводческие умения и навыки* со специфическими переводческими компетенциями, которые выделяют разные ученые. Так, способность к тому, чтобы строить высказывание в соответствии с языковыми нормами соответствует лингвистической компетенции; умение извлекать, готовность соотносить языковые средства с задачами и условиями общения это – коммуникативная компетенция; навык запоминать и порождать смысловое содержание сообщения – семантическая компетенция; способность выявлять контекстуальные значения языковых средств и их трансформации – интерпретативная компетенция; умение различать тип, стиль и жанр текста, конструировать и воспроизводить текст соответственно заданной типологии – текстовая компетенция; адекватная интерпретация речевого и неречевого поведения представителей разных культур, принимая во внимание социокультурный контекст конкретной коммуникативной ситуации – коммуникативная компетенция и т.д.

Какие бы виды компетенций не выделялись учеными и как бы они не классифицировались и не трактовались, можно сказать, что переводческие компетенции представляют собой набор умений и навыков, которые позволяют адекватно и эффективно осуществлять процесс перевода и определяют качество профессиональной компетентности. Только тогда, когда профессионально значимые качества проявляются в совокупности и в целостности, переводчик становится компетентным. И, несмотря на то, что при обучении разным видам перевода есть свои особенности, существует набор профессионально значимых компетенций, которыми должен обладать каждый переводчик. Поэтому необходимо обратить внимание на комплексность решаемых задач, на то, что при выполнении упражнений на формирование какой-либо одной доминирующей переводческой компетенции попутно формируются и другие компетенции.

Несомненно, что в практике профессиональной подготовке переводчиков приоритетное внимание должно уделяться лингвистической или языковой компетенции. Это связано с «проблематикой нормы, узуса и смысловой структуры текста в переводе» [5, с. 30], то есть с умением выбирать соответствующие адекватные средства для воспроизведения содержания при переводе. И тут речь идет не только о трудностях, с которыми сталкивается переводчик при переводе с родного языка на иностранный, но и, как это не странно, при переводе с иностранного языка на родной. При этом понимание содержания транслируемого текста является не единственным препятствием.

Преподаватели практики перевода отмечают, что у многих студентов, на момент изучения профессионально-направленных дисциплин, не в достаточной степени сформированы базовые знания практической грамматики, а словарный запас как изучаемого языка, так и родного довольно ограничен. Как следствие – у студентов возникают проблемы при передаче содержания текста при переводе.

Для решения данной проблемы и формирования лингвистической компетенции будущих переводчиков большое внимание должно уделяться межпредметным связям. Необходимо, чтобы студенты, начиная с первого курса обучения, больше занимались переводом на занятиях по практике изучаемого языка и практической грамматике, наряду с активизацией и совершенствованием навыков владения родным языком, что отмечается в работах многих исследователей. Например, Алексеева высказывает убеждение в том, что «обучение современного переводчика следует начинать с активного преподавания родного языка и продолжать интенсивный тренинг до самого окончания обучения» [2, с. 12]. Этот же автор приводит в пример систему обучения в Гейдельбергском институте переводчиков в Германии, где активизация навыков родного языка предшествует освоению собственно переводческих навыков и завершается строгими испытаниями.

Наряду с безусловным приятием двуязычия как основы переводческой компетентности, у студентов необходимо формировать понимание того, что «перевод связывает не только пару языков –

язык оригинала и язык перевода, он соединяет разные культуры, разные нации, различные эпохи исторического развития» [9, с. 902]. В этой связи учеными признается тот факт, что перевод означает не только переход от одного языка к другому, но и от одной культуры к другой. Перевод становится актом межкультурной коммуникации, где каждый участник (автор текста оригинала, переводчик и читатель) вносит новые смыслы, а от переводчика требуется не только знание языка, но и наличие знаний о культуре, истории и другие, так называемые, «фоновые знания», которые студент получает при изучении других дисциплин.

В качестве учебного материала могут фигурировать не только тексты из учебников и пособий, но и материалы прессы, научно-популярные публикации, отрывки из учебной литературы по другим дисциплинам, инструкции, а также записи телевизионных передач, например, новостные программы, интервью, репортажи. Как отмечает И. Авхачева, «помимо формирования культуры мышления и культуры речи на родном языке обращение к различным источникам информации, тематическое разнообразие информации и активная ее переработка, несомненно, будут способствовать развитию так называемой фоновой компетенции, поскольку она напрямую связана с общим кругозором и эрудицией» (см. указанную работу с. 98–100).

Еще одним чрезвычайно важным качеством для переводчика является умение извлекать, обрабатывать и интерпретировать содержание текстов и устных сообщений по самой разной тематике и разнообразной функционально-стилистической принадлежности, что лежит в основе лингвистической, интерпретативной, семантической компетенций. Указанные профессионально значимые навыки могут формироваться при передаче информации в письменном или устном виде, с последующим сравнительным анализом с точки зрения полноты, правильности переданной информации и использования адекватных языковых средств.

На протяжении всего периода обучения, начиная с первых курсов, у студентов необходимо развивать способность вычленять из написанного или произнесенного речевого отрезка его смысловую структуру во всем многообразии связей и отношений,

существующих между составляющими предложения словами, и передавать это содержание другими адекватными языковыми средствами, сохраняя неизменными такие параметры как полнота и точность заложенной в оригинале информации.

Для этого полезны упражнения, формирующие умение интерпретировать информацию. Студентам раздаются карточки, и ставится задача перефразировать содержащуюся в них информацию, используя разные языковые и речевые варианты (с изменением структуры предложений, их состава, лексического оформления) с обязательным соблюдением языковых норм и норм узуса переводящего языка.

На первом этапе задания выполняются на родном языке. Это является своеобразным тренингом навыков его активного использования, что необходимо каждому переводчику.

На втором этапе задания представлены на изучаемом языке. Студентам необходимо дать разные варианты формулирования исходной мысли, «закодированной» средствами неродного языка. Это усложняет задачу, так как включает в себя сопоставительный анализ двух языков в структурном и функциональном аспектах, а также в плане организации высказывания.

Заданием завершающего этапа серии упражнений является перевод с родного языка на иностранный, также с использованием вариативного потенциала вербальных средств и способов выражения.

Обязательным условием на каждом этапе является обсуждение, сравнение и анализ предложенных вариантов перефразированных предложений, использованных средств и способов языкового выражения.

Как видим, описанный алгоритм учебных действий начинается с интерпретации предложений и в дальнейшем усложняется до работы с абзацем или сверхфразовым единством и законченным речевым произведением, поскольку текстовая компетенция переводчика не может быть сформирована без системы упражнений, выстроенных на основе связного текста. Можно так же несколько модифицировать задачу, предлагая студентам перефразировать не только предложения или отрывок текста/текст, но и при этом

изменить регистр высказываний, как если бы они ориентировались на нормы разных стилей и/или условий общения. Таким образом, помимо формирования коммуникативной и семантической компетенции, развивается «чувства стиля» – обязательного условия текстовой или, по определению А. Шевнина, «жанрово-стилевой» компетенции.

Упражнения на умение интерпретировать и перефразировать информацию может использоваться для формирования переводческих компетенций как при обучении письменному переводу, так и устному. В последнем случае более целесообразно выполнять задания с предъявлением материала на слух.

Обучение письменному переводу, что является приоритетной задачей для кафедры, также включает три этапа: подготовительный, основной и тренинговый [2, с. 144].

На первом этапе формируется способность различать типы текстов, умение анализировать и порождать свои (на родном, а затем на изучаемом языке). Обычно эти навыки формируются на занятиях по аналитическому чтению.

На втором этапе необходимо научить студентов выполнять предпереводческий анализ, аналитический вариативный поиск, анализировать результаты перевода.

На третьем этапе осуществляется тренинг письменного перевода на материале текстов одного типа и/или на одну тему. В практике учебного процесса ХГУ «НУА» это реализуется в рамках дисциплины «практика перевода», которая распределена по разным аспектам (деловой, научно-технический, медицинский, юридический, художественный перевод, перевод общественно-политических и экономических текстов) и проводится на старших курсах обучения. Выбор тематики отраслевого перевода во многом определяется частотностью таких текстов на рынке перевода.

При обучении отраслевому переводу необходимо учитывать, что простого знания соответствий терминов по определенной тематике без выработки автоматизмов их употребления сообразно контексту недостаточно. Для осуществления адекватного перевода необходимо также иметь хотя бы основы знаний по соответствующей тематике и уметь правильно подойти к переводу. Учитывая

непредсказуемость профессиональной судьбы переводчика и того в какой области перевода ему придется работать, главное, как отмечает И. Алексеева, – «уметь правильно подойти к переводу, причем – любого текста, научиться отыскивать ключик к переводу, а тренинг – активное знание лексики на тему, овладение стилевым единством – произойдет уже в практической работе» [2, с. 145].

Основные установки в обучении письменному переводу включают:

- предпереводческий анализ текста с точки зрения оценки его стиля, целей, состава информации; коммуникативного задания и речевого жанра;
- выполнение перевода в письменном виде в качестве домашнего задания (формирование умения создавать единый текст);
- совместный анализ текста на занятии, поиск удачных вариантов перевода (вариативный поиск и анализ результатов);
- воссоздание на занятии (в письменном виде) «идеального» текста во всей его целостности.

Данный метод обучения переводу в большей степени опирается на принципы лингвокогнитивного подхода и требует систематической и кропотливой работы над текстом со стороны студентов и дает им возможность проявить свои способности, знания и полученные навыки. Преподаватель при этом выступает в качестве «арбитра», который ни в коем случае не навязывает свою точку зрения при обсуждении, предлагая свой вариант перевода только в крайнем случае, если студенты имеют затруднения, с которыми не способны справиться самостоятельно. Это соответствует требованиям современной методике и педагогике, лично-ориентированному обучению, когда в центре учебного процесса находится не преподаватель, а студенты. Именно поэтому в отечественной и зарубежной педагогике разрабатываются современные методики, позволяющие еще более активизировать методы обучения переводу на основе разнообразных подходов: культурологического, лингвистического, личностного, деятельностного, социокультурного, дискурсивного, текстового, когнитивно-коммуникативного и др.

Например, в основе социально-конструктивистского подхода,

описанный ранее алгоритм работы над переводом, несколько трансформируется и акцент смещается в работу в малых группах по два-четыре студента. Для выполнения предлагаются такие задания:

– Сравните два варианта перевода одного текста. Определите стратегии и методы сравнения двух вариантов перевода. Найдите ошибки, проанализируйте их. Сравните свои результаты с результатами в других группах.

– Сравните свои переводы одного и того же текста, проанализируйте ошибки, исправьте их, подготовьте окончательный перевод и сравните с переводом в других группах.

– Отредактируйте текст, работая в группе. Сравните свой перевод с результатами в других группах.

– Обратный перевод. Переведите небольшой текст с иностранного языка. Обменяйтесь переводами с другими студентами и сделайте обратный перевод. Сравните с оригинальным текстом, проанализируйте перевод.

Работа студентов в малых группах позволяет более интенсивно приобщаться к работе на занятии, способствует формированию навыков анализа и критического мышления, облегчает усвоение теоретического материала и его применение на практике, дает студентам возможность проявлять свои сильные стороны, создает мотивацию и развивает коммуникативные навыки.

Одним из критериев сформированности профессиональной переводческой компетентности является качество выполненного перевода, а оценка качества учебных переводов, как отмечалось ранее, является одной из проблем методики обучения переводу.

Оценка гуманитарного знания всегда сопряжена с трудностями и проблема оценки качества перевода не является в этом отношении исключением. Перевод – во многом творческий процесс, поэтому преподаватель не может сверить учебный перевод с неким «ключом», так как количество хороших переводческих решений, благодаря богатству и разнообразию языка, может быть бесконечно большим. В связи с этим, ученые и педагоги, занимающиеся исследованием этой проблемы, говорят лишь об относительной объективности. Тем не менее, язык и речь функционируют

в рамках норм и узуса, поэтому критерием качества перевода является его соответствие нормам и правилам языка.

На кафедре теории и практики перевода используется традиционная шкала для оценки работы студентов, с начислением «штрафных баллов» за ошибки и неточности, допущенные в переводе, при этом, при выполнении письменных переводов выделяются три типа ошибок.

Первый тип ошибок – пропуск или искажение информации, содержащейся в тексте оригинала. Такая ошибка оценивается одним штрафным баллом. Второй тип ошибок – ошибки, которые при определенных условиях могут привести к потере информации, содержащейся в тексте оригинала (то есть ошибки, менее серьезные, чем ошибки первого типа). За такие ошибки вычитается –0,5 балла. Третий тип – другие ошибки, которые не искажают содержание текста оригинала и оцениваются в 0,1 балла.

Данная система оценивания не дает преподавателю и студенту четких критериев, но помогает достаточно быстро и относительно точно оценить письменные переводы студентов, не вдаваясь в сложные подсчеты. Описанный подход в большей степени относится к аналитическим и опирается на анализ количества и качества сделанных студентом ошибок. Существует еще один подход оценивания качества перевода – холистический, подразумевающий целостную оценку выполненного перевода. На практике оба подхода используются как по отдельности, так и в сочетании друг с другом.

Например, для оценки контрольных письменных переводов используют также следующее толкование ошибок:

- смысловая ошибка (1 полная) – полное искажение смысла единицы перевода, исключение важной информации и включение неверной информации;
- смысловая неточность (1/3 полной ошибки) – исключение или внесение в перевод лишней информации, не приводящей к искажению смысла;
- грамматическая ошибка (1/3 полной ошибки) – нарушение грамматических норм языка, не приводящих к искажению смысла;
- лексическая ошибка (1/3 полной ошибки);

- стилистическая ошибка (1/3 полной ошибки);
- орфографическая ошибка (1/3 полной ошибки);
- пунктуационная ошибка (1/4 полной ошибки) [10].

В своей работе «Проблема оцінювання письмових робіт майбутніх перекладачів» Л. Черноватый, отмечая недостатки традиционного аналитического подхода оценивания студенческих учебных переводов, и размышляя о необходимости создания объективных критериев оценки перевода, отмечает: «Одним из важнейших аспектов формирования профессиональной компетенции будущих переводчиков является установление надежной обратной связи в этом процессе, что обеспечивается, в частности, объективным оцениванием учебных переводов студентов, что связано с реализацией принципа функциональной или динамической эквивалентности, то есть передачей содержания оригинала таким образом, что бы обеспечить соответствие всех значимых признаков текста перевода с интенцией автора оригинала» [11, с. 257]. Исходя из поставленной задачи, выделяют три типа ошибок (несущественно изменяющие содержание оригинала, способные существенно изменить содержание оригинала, существенно изменяющие содержание оригинала) и ряд видов (дословный перевод без учета контекста, изменение логических связей понятий в оригинальном высказывании, неверное выведение значения слова из контекста и др.) ошибок, которые целесообразно учитывать при оценке письменных работ будущих переводчиков.

Указанные подходы позволяют оценить работы более точно и объективно, но не совсем решают проблему оценивания учебных переводов и, безусловно, требуют более детальной разработки, учитывая и то, что многие исследователи склоняются к необходимости выделять отдельные критерии для текстов разных видов, стилей, функций, коммуникативной направленности (В. Комиссаров, А. Павлова, О. Петрова и др.).

Как уже отмечалось, оценка качества перевода осуществляется на основе анализа ошибок, допущенных в переводе, степенью соответствия перевода нормам языка и характером отклонений от этих норм: адекватностью перевода, эквивалентностью, соче-

таемостью и т.д. В практике преподавания представляет интерес не только умение оценить характер ошибки, но и способность понять её причину.

Так в чем же причины появления ошибок в учебном переводе? О. Максютинна выделяет три основные причины: пробелы в знаниях, недостаточное владение техникой перевода, слабая мотивация [6, с. 49].

Канадский лингвист К. Сэгино предлагает следующую классификацию ошибок студентов: ошибки на уровне компетенций; ошибки, возникающие вследствие недопонимания исходного языка; ошибки, появляющиеся в результате недостаточного владения языком перевода; ошибки как побочный продукт процесса перевода и процесса обучения переводу [13, с. 69].

Российский лингвист Е. Княжева соотносит переводческие ошибки с основными этапами переводческой деятельности, которые обозначает как понимание, перевыражение, редактирование и оформление [3].

Таким образом, оценка качества перевода является сложным объектом исследования, требующим многоаспектного подхода и уточнения критериев, а задача преподавателя состоит в том, чтобы ошибка в учебном переводе стала импульсом для познавательной деятельности студента, поскольку, будучи им осознанной, она заставляет расширять свои знания (как языковые, так и фоновые, предметные и пр.), способствует развитию поисковой деятельности, вырабатывает критический подход к оценке собственного или чужого перевода. Последнее качество – способность к критической рефлексивной деятельности – является особенно ценным для переводчика и наиболее продуктивно отрабатывается в ходе коллективного обсуждения ошибок и анализа на занятии сделанного студентами перевода.

Обобщая десятилетнюю деятельность кафедры в обучении переводу, нельзя не отметить профессионализм преподавателей, благодаря которому было сформировано целое поколение переводчиков. Большинство преподавателей, работавших в определенный период времени на кафедре, и те, кто продолжает работать сейчас имеют значительный практический опыт работы, который

передают студентам, обеспечивая преемственность переводческих традиций.

Литература:

1. Авхачева И. А. Профессиональная компетентность и базовые переводческие компетенции / И. А. Авхачева // Вест. Перм. техн. ун-та. Проблемы языкознания и педагогики – Пермь, 2010. – № 4. – С. 92–103.

2. Алексеева И. С. Профессиональное обучение переводчика : учеб. пособие по уст. и письменному пер. для переводчиков и преподавателей / Алексеева И. С. – СПб. : Союз : Питер, 2001. – 288 с.

3. Княжева Е. А. Оценка качества перевода: проблемы теории и практики [Электр. ресурс] / Е. А. Княжева // Вест. Воронеж. гос. ун-та. Серия : Лингвистика и межкультурная коммуникация – Воронеж, 2010. – № 2. – С. 190–195. Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/otsenka-kachestva-perevoda-problemy-teorii-i-praktiki>. – Загл. с экрана.

4. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение : учеб. пособие / В. Н. Комиссаров – М. : ЭТС, 2002. – 424 с.

5. Латышев Л. К. Структура и содержание подготовки переводчиков в языковом вузе / Л. К. Латышев, В. И. Провоторов – М.; Курск : НВИ-Тезаурус, 2001. – 135 с.

6. Максютина, О. В. Переводческая ошибка в методике обучения переводу // Вестн. Томск. гос. пед. ун-та. – Пермь, 2010. – Вып. 1 (91). – С. 49–52.

7. Особенности формирования переводческой компетенции как части профессиональной подготовки / Е. В. Мещерякова, Е. А. Локтюшина, Ю. В. Какичева // Современные проблемы науки и образования : Электронный научный журнал Волгоград. гос. пед.-соц. ун-та. – Волгоград, 2013. – № 3. – Режим доступа : <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=9245>.

8. Миньяр-Белоручев Р. К. Теория и методы перевода / Миньяр-Белоручев Р. К. – М. : Московский Лицей, 1996. – 208 с.

9. Провоторова К. А. Текст и культура: переводческий аспект / Провоторова К. А. // Молодой ученый. – 2016. – № 1. – С. 902–904.

10. Сидорович Т.С. Критерии оценки качества письменного перевода / Т. С. Сидорович // Межкультурная коммуникация: теория и практика : Сборн. ст. X Межд. науч.-практ. конф., 12–14 ноября

2010 г. / – Томск : Изд-во Томск. политех. ун-та, 2010. – Ч. 2. – С. 108–112.

11. Черноватий Л. М. Проблема оцінювання письмових робіт майбутніх перекладачів / Л. М. Черноватий // Вісн. Харк. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. – 2009. – № 848. – С. 257–262.

12. Шевнин А. Б. Категория качества перевода и эрратология / А. Б. Шевнин // РЕМА : проблемы перевода и межкультурной коммуникации: науч.-метод. вестник. – Пермь, 2006. – № 2. – С. 6063. Электрон. версия печ. публикации: <http://knigilib.net/book/377-vestnik-niznegorodskogo-gosudarstvennogo-lingvisticheskogo-universiteta-im-na-dobrolyubova-vypusk-13/16-ocenka-kachestva-ustnogo-posledovatel'nogo-perevoda-v-realnoj-i-uchebnoj-situacii.html>. – Загл. с экрана.

13. Séguinot, Candace. Interpreting errors in translation / Candace Séguinot // МЕТА. – 1990. Volume 35, №1. – p. 68–73. Retrived from: <https://doi.org/10.7202/004078ar>.

Ивахненко А. А.

канд. филол. наук, доцент

2.4. Проблемы перевода поэзии американских и британских романтиков на русский и украинский языки

В той или иной мере особенностями перевода поэзии романтиков с английского языка я занимаюсь с 2001 года. За это время опубликовано более 20 статей и защищена диссертация на соискание степени кандидата филологических наук (2008 г.). Приблизительно 2/3 материала для диссертации составили именно тексты британских и американских поэтов-романтиков: Дж.Г. Байрона, Дж. Китса, Р. Бернса, Э. По, Э. Дикинсон. После 2008 г. основной акцент в исследовании делался на проблемах толкования поэзии Э. Дикинсон и перевода ее произведений на русский и украинский языки, причем рассматривались как переводы, считающиеся классическими (Г. Кочура, Л. Ситника, Б. Львова и др.), так и новые (Н. Тучинской). Исследование подтвердило свою

актуальность совершенно неожиданным образом: во время работы над переводом повести *Fallen Grace* (автор *Mary Hooper*) я столкнулась с необходимостью воссоздать в целевом тексте имитацию поэтического языка Эмили Дикинсон. Был проведен самоанализ, и пути решения данной задачи были достаточно подробно описаны в моей статье «Перевод романа-стилизации: некоторые сложности» [1]. Позволю себе привести здесь одну большую самоцитату, в которой достаточно четко прописан алгоритм сопоставления стиля стихотворения-пародии и оригинального произведения американской поэтессы:

*«As through the fields he walked alone
By chance he met grim Death
Who with his dart did strike his heart
And robbed him of his breath»* [2]

Пожалуй, первое, что бросается в глаза в данном стихотворении, – это полное отсутствие каких-либо знаков препинания. Судя по фотографиям надгробных камней, увидеть которые нам удалось благодаря поисковой системе «Гугл», на эпитафиях (в т.ч. и старинных) знаки препинания используются, а следовательно, их отсутствие в анализируемом тексте можно рассматривать как особый прием. Невольно на ум приходит творчество американской поэтессы XIX века Эмили Дикинсон, тоже практически полностью отказавшейся от знаков препинания, или же заменявшей их всех тире, например:

*Besides the Autumn poets sing
A few prosaic days
A little this side of the snow
And that side of the Haze –* [3]

Возвышенная, книжная лексика и чередование трех- и четырехстопного ямба также напоминает творчество Э. Дикинсон [4], однако внутренняя рифма в третьей строке, достаточно банальное сочетание элементов рифмы *dart – heart* и нарочитое усиление (*did strike*), совершенно не свойственное вышеупомянутой поэтессе, говорят о том, что это если и аллюзия на Э. Дикинсон, то, скорее, пародийная. Учитывая вышеперечисленные особенности данной эпитафии, мы перевели ее следующим образом:

*Когда он по полям гулял,
Случайно встретил Смерть.
Взмахнула Смерть своей косою –
И он уж не дышал.* [5]

Как видим, пунктуация здесь предложена стандартная, соответствующая правилам русского языка. В целом, многие переводчики Э. Дикинсон (Б. Львов, Л. Ситник, А. Гаврилов и др.) «исправляли» ее пунктуацию, считая, очевидно, что иначе текст покажется читателю слишком уж необычным (хотя, надо заметить, переводчики не везде выдерживали такую позицию – см., например, стихотворение №140 в переводе А. Гаврилова) [6]. С другой стороны, на такой подход нас подтолкнула не слишком высокая известность творчества Э. Дикинсон в русскоязычной культуре, вообще, и у предполагаемой целевой аудитории, в частности. Далее: поэтический размер (трех- и четырехстопный ямб) сохранен в переводе полностью, а нарочитость и банальность передана выражениями *по полям гулял* и *и он уж не дышал*. Были использованы такие переводческие приемы: замены (*Who with his dart did strike his heart* – *Взмахнула Смерть своей косою*), опущения (*grim Death* – *Смерть*), модуляции (*And robbed him of his breath* – *И он уж не дышал*)» [1].

Вообще, смерть – один из центральных образов творчества Эмили Дикинсон. Для нее, в принципе, характерен достаточно мрачный взгляд на жизнь – достаточно посмотреть, например, на стихотворение *Success is counted sweetest*. В нем утверждается, что истинное понимание успеха, проникновение в него доступно лишь тем, кто потерпел поражение:

Success is counted sweetest
By those who ne'er succeed.
To comprehend a nectar
Requires sorest need.

Not one of all the purple Host
Who took the Flag today
Can tell the definition
So clear of Victory

As He defeated - dying -
On whose forbidden ear
The distant strains of triumph
Burst agonised and clear!

Первая же фраза, открывающая данное произведение, кажется парадоксальной: автор утверждает, что «Успех слаще всего для тех, кто никогда его не достигает». Весь последующий текст лишь развертывает эту мысль. Как известно, американское общество издавна диктует своим членам стремление к успеху, с той лишь небольшой оговоркой, что понятие «успеха» (или, как сейчас все чаще говорят, «успешности») несколько меняется с течением времени: так, если во времена Эмили Дикинсон единственным достижением для женщины считалось удачное замужество, то теперь этого уже недостаточно. Вообще, согласно словарю С.И. Ожегова [7], «успех» означает «хороший результат», «общественное признание», «удачу в достижении чего-нибудь». И потому стремление достичь этого хорошего результата или добиться общественного признания вполне понятно: что может быть лучше, чем быть довольным своей работой или получить всеобщее восхищение? Однако здесь следует учитывать, что Э. Дикинсон воспитывалась в пуританской семье, что не могло не повлиять на ее характер. В исследовательской литературе пуритане описываются следующим образом: «Джон Гере в своем трактате “Характер старого английского пуританина или неконформиста” (1646 г.) писал: “Всю свою жизнь пуританин проводит в битве, в которой Христос – его командир, его оружие, его молитвы и слезы. Крест – его знамя, а его девиз – *vinci qui patitur* (“тот, кто страдает, побеждает”))» [8]. Л. А. Асланов в своей книге «Культура и власть» [9], ссылаясь на Г. Хилла, отмечает следующее: «Пуритане объявили главным из всех жизненных устоев труд, заявив, что будут спасены только души деятелей, творцов материальной жизни и не за их труд, а их трудом. Труд спасает душу». И хотя после возвращения из колледжа Эмили Дикинсон почти не появлялась в церкви, семейное воспитание и окружение, несомненно, оказало свое влияние на ее мировоззрение (достаточно проследить тематику ее стихов, в подавляющем

большинстве которых так или иначе заходит речь о Боге), а потому можно предположить, что для нее интерес представлял не столько достигнутый успех, сколько сам процесс его достижения.

Стоит более подробно рассмотреть развитие понятия «успех» в данном стихотворении. Так, в первой строфе он сравнивается своей сладостью с «нектаром» (*nectar*), относя нас к древнегреческой мифологии, согласно которой нектар – напиток богов; а во второй и третьей строфах при описании успеха поэт уже использует параллель с битвой, приравнивая, таким образом, успех к победе. Однако оба эти понятия вполне коррелируют. Как пишет в своей диссертации Т. Н. Гордиенко, «в сравниваемых языках идиомы, вербализующие концепт «успех», в одинаковой мере могут объединяться в такие тематические группы, как <...> “успех как победа”» [10]. К тому же, в творчестве Э. Дикинсон немало стихотворений, посвященных войне и смерти на поле брани – например, стихотворение 126 (*To fight aloud, is very brave*), – и потому такое развитие сюжета – вполне в стиле поэта. Но кто же они в данном случае, эти воины, участвующие в битве, и за что они сражаются? В тексте они названы *the purple Host* («пурпурный сонм»). Следует отметить, что «пурпур» – цвет, ассоциирующийся с одежаниями христианских епископов и кардиналов; также это цвета одежд древнеримских императоров. Согласно христианскому вероучению, «царем царей» считается Христос; таким образом, можно сделать вывод, что «пурпурный сонм» Эмили Дикинсон – ничто иное, как «Христово воинство». Под этим углом зрения становится ясно, что «победа», о которой говорит автор, – это победа над смертью.

В последней строфе описывается состояние павшего воина, который, умирая, слышит «агонизирующую и светлую мелодию триумфа». На наш взгляд, этот оксюморон подтверждает выдвинутое нами предположение: описанная в тексте ситуация прекрасно иллюстрирует евангельское выражение «смертию смерть поправ».

Таким образом, в оригинале стихотворения мы обнаружили следующие образы: *неизведанный успех как сладость*; *бог-воин*; *поражение как победа*; *боль=радость*; *успех=смерть*.

Теперь посмотрим, как эта система образов была воссоздана (и воссоздана ли вообще) в переводе А. Гришина.

Успех всегда так сладок
Не ведавшим его.
Постигнуть вкус нектара
Лишь страждущим дано.

Никто в пурпурном Воинстве
Поднявшем Флаг с земли
Не может смысл Победы
Точней определить

Чем тот - сраженный - Воин
Чей угасает слух,
К кому летит в агонии
Триумфа дальний звук!

1. Форма. Стихотворение состоит из трех четверостиший. Использованный размер – трехстопный ямб с пиррихиями. Система рифмы abcb. Как видим, формальные характеристики первичного текста А. Гришин сохранил. Особенности правописания Э. Дикинсон (заглавная буква в некоторых, по ее мнению, значимых словах) также передана.

2. Содержание. Первое, что хотелось бы отметить, – стиль целевого текста. Он получился достаточно возвышенным благодаря ряду архаичных лексем, использованных переводчиком, а именно: *ведавший, постигнуть, воинство, сраженный*. Вообще, русский вариант практически дословно передает английский, ср.: *Успех всегда так сладок* и *Success is counted sweetest*; *Никто в пурпурном Воинстве* и *Not one of all the purple Host*; *Чем тот - сраженный - Воин* и *As He defeated - dying*, соответственно. Разумеется, стопроцентно воссоздать текст оригинала на языке перевода невозможно, изменения на лексическом уровне неизбежны, и данный случай не исключение (одно слово *сраженный* вместо двух *defeated – dying* и два-три других, аналогичных момента); однако жаль потерянного повторения определения *clear*: в оригинале оно относится как к *definition of Victory*, так и к *distant strains of triumph*; в переводе же *clear*

присутствует лишь в одном из своих значений и относится к определению Победы, в то время как звук *триумфа* остался лишь *дальним*. Не передана также еще одна особенность последней строфы, но «вину» за это, скорее, следует возложить на естественную разницу между языками: в английском использовано выражение *strains of triumph*, которое можно толковать двояко – как «мелодию» или «напевы» триумфа и как «стихи» последнего. Второй вариант значения особенно заманчиво использовать для анализа, поскольку здесь видится намек на роль поэта (т.е., Э. Дикинсон?) в победе над врагом (соблазном?).

Таким образом, можно сделать вывод, что перевод сохранил всю систему образов данного стихотворения, и в первую очередь – тождество успех=смерть.

Вторая тема творчества Э. Дикинсон неразрывно связана с первой: это тема Бога: Его присутствие в жизни человека, Его значение для всех вместе и каждого в отдельности, Его ипостаси.

В целом, поэзия Эмили Дикинсон носит глубоко религиозный характер. По своей сути, а также терминологической насыщенности она содержит достаточно широкий спектр библейских и религиозных обозначений, включающих высший смысл, персонажей, географические названия, имена. По самым грубым оценкам, в 1775 стихотворениях Дикинсон содержатся не менее чем 764 терминов данного направления.

В стихотворениях поэтессы, посвященных Богу, наиболее четко просматривается широкая гамма чувств, которые Дикинсон питала к религии. Так, в стихотворении 185 поэтесса предстает в образе ученого, не скрывающего своей ироничности, противопоставляющего науку слепой вере.

В стихотворении 301 Дикинсон выражает свое неприятие изначальных религиозных основ, сомневаясь в обещаниях райской жизни после смерти для всех страдающих на Земле, а в стихотворении 1551 поэтесса и вовсе отрекается от Бога. Есть в творчестве Дикинсон место и нескрываемому и оскорбительному для религии презрению (стихотворение 1623).

Одна из возможных причин возникновения такой ситуации озвучена самой Э. Дикинсон: «Tis a dangerous moment for any one

when the meaning goes out of things and Life stands straight – and punctual – and yet no signal (from God) comes» [11, p. 443]. В одной этой фразе слышны отчаяние и боль из-за равнодушия Творца, присутствующие и в некоторых ее стихотворениях (например, в №61). Свои чувства, религиозные метания, попытки понять непостижимое, примириться с Создателем поэтесса изливала в стихах. Иногда она говорит с Ним, как с близким другом, иногда бросает Ему обвинения в равнодушии или жестокости; и сам Господь предстает в ее стихах то милостивым, хоть и строгим, Отцом, то – суровым судьей, или вообще – безжалостным грабителем. Очень показательны, в этом плане, ее стихотворения «He fumbles at your spirit» и «Heaven is what I cannot reach!»

Но все-таки вера Дикинсон искренна и неподдельна, хотя автор и сомневается во всем. Ярким тому примером может послужить стихотворение 1601. Дикинсон признает жизненную необходимость религии, признает трагичность потери веры в Бога (стихотворение 1062).

Пожалуй, можно сказать, что именно отношения с Богом, попытка понять Его, беседы с Ним занимают центральное место в ее лирике. Это отмечают как отечественные (Б.А. Гиленсон, В.В. Захарова, С. Джимбинов и др.), так и зарубежные (В. Морган, Л. Фридман, Б. Дориани и др.) исследователи. Приведем мнения некоторых из них.

Переводчик С.К. Рабинович так описывает открывшееся ему творчество Амхерстской затворницы: «Поэзия Эмили Дикинсон – это открытие Бога на небе и на земле – в цветке и в облаке, в пчеле и в человеке – и никакой иерархии» [12, с. 4]. О глубокой религиозности поэтессы говорит и В.В. Захарова: «Творчество Эмили Дикинсон проникнуто религиозно-созерцательными настроениями и полностью обращено в микромир камерных, глубоких переживаний лирического “я” поэтессы» [13, с. 66]. Однако с верой Э. Дикинсон все не так просто: как показывают исследования на эту тему (и подтверждение мы видим в самих произведениях), диапазон отношений Э. Дикинсон к Богу простирается от абсолютной покорности Всевышнему (например, в стихотворении 106) до негодования и даже бунта (например,

в стихотворении 153). В качестве доказательства приведем слова Б. А. Гиленсона: «вся поэзия Дикинсон проникнута глубокой религиозностью. Она легко летит к вселенским вершинам, чувствует природу, откликается на трепет цветка на ветру, чувствуя полет пчелы и понимая песню сверчка. Одновременно с этим ее мир дисгармоничен, противоречит сам себе. Ее душа в постоянном конфликте с окружающим миром, она постоянно ощущает свою греховность» [4, с. 176].

Двойственность взаимоотношений Э. Дикинсон с Богом отмечает и современный российский исследователь Т.Ю. Боровкова. Автор не только констатирует метания поэтессы, но и пытается дать им обоснование: «Духовные поиски Э. Дикинсон происходили на фоне господствовавшей кальвинистской традиции, и хотя последняя, бесспорно, оказала значительное влияние на мировоззрение Э. Дикинсон, бунт поэтессы против устоявшихся догм привел к крайне неоднозначному толкованию ею вопросов религии и веры. В этой сфере для Э. Дикинсон нет непререкаемых авторитетов: она одновременно тянется к Богу и критикует его, жаждет утешения в молитве и сетует на ее тщетность, заимствует сюжеты из Библии и сомневается в правдивости Писания» [14, с. 7].

Одним из источников религиозности Э. Дикинсон Б. Дориани называет пророчества, чрезвычайно распространенные в Америке XIX века и получившие особую значимость в связи с началом войны между Севером и Югом. Они оказали значительное влияние не только на мировоззрение поэтессы, но и на стиль ее произведений. Вот что по этому поводу отмечает Б. Дориани: «...сама Дикинсон вступала в непосредственный контакт с пророчествами <...> через книги и проповеди священников, с которыми она соприкасалась куда чаще, нежели с пророками-мирянами. Христианские пророческие тексты девятнадцатого столетия (как устные, так и письменные) распространили традицию древнееврейских пророчеств и на время жизни поэтессы» [6, с. 7–8]. Разумеется, признает автор, Э. Дикинсон не могла полностью избежать знакомства с мирскими пророческими текстами, особенно когда пришла война: с приближением войны

в литературу вошли апокалипсические предчувствия, звучали заявления о том, что «война – Божья кара за грех рабовладения» [6, с. 7–8]. Неслучайно именно на военный период приходится большинство произведений Э. Дикинсон. Полагаем, такой напряженной атмосфере, насыщенной идеями божественного возмездия и апокалипсических предчувствий, «романтизации смерти» принадлежит весьма и весьма весомый вклад в отчаяние и безысходность, так часто охватывавшие поэтессу и сквозящие во многих ее стихах.

Проведенный анализ стихотворений Э. Дикинсон и научных работ как отечественных, так и зарубежных авторов позволяет сделать некоторые предварительные выводы. Бог в произведениях американской поэтессы предстает в целом ряде образов: милостивого и справедливого Творца, сурового судии, безжалостного грабителя. Тексты произведений Э. Дикинсон отражают ее духовные метания, очерчивая диапазон отношений с Богом от полного принятия и смирения Его воле до неприкрытого бунта. Причины этого лежат как в глубоко религиозном воспитании, полученном поэтессой, так и в общей политической и духовной жизни страны в тяжелый период войны между Севером и Югом.

Квинтэссенцией творчества Э. Дикинсон, с нашей точки зрения, является стихотворение 712 (*Because I could not stop for Death*), поскольку в нем неразрывно сплетены темы Бога и Смерти, а также присутствуют христианские символы круга и цифры «три».

Because I could not stop for Death –
He kindly stopped for me –
The Carriage held but just Ourselves –
And Immortality.

We slowly drove –He knew no haste
And I had put away
My labor and my leisure too,
For His Civility –

We passed the School, where Children strove
At Recess –in the Ring –

We passed the Fields of Gazing Grain –
We passed the Setting Sun –

Or rather –He passed us –
The Dews drew quivering and chill –
For only Gossamer, my Gown –
My Tippet –only Tulle –

We paused before a House that seemed
A Swelling of the Ground –
The Roof was scarcely visible –
The Cornice –in the Ground –

Since then –’tis Centuries –and yet
Feels shorter than the Day
I first surmised the Horses’ Heads
Were toward Eternity – [15].

Прежде всего, следует сказать несколько слов о форме произведения. Оно состоит из шести четверостиший и написано трех- и четырехстопным ямбом с пиррихиями. Система рифм следующая: первая строфа – abab, вторая – aabc (неточная рифма); кроме того, третья строка четвертой строфы рифмуется со второй и четвертой строкой пятой строфы (*Gown – Ground*), тип рифмы – ассонанс. Поэтесса использует характерный для нее прием написания значимых слов с большой буквы, а также активно использует тире, заменяя им все остальные знаки препинания. В произведении также заметны аллитерации на *g, gr, t, h*.

Теперь скажем несколько слов о содержании оригинала. Прежде всего, обращает на себя внимание необычная фигура лирического героя: стихотворение написано от лица умершего человека, что становится понятно уже из первых четырех строк, – причем умер лирический герой несколько веков тому назад (см. последнюю строфу: *Since then – ’tis Centuries*). Путем небольшого анализа приходим к выводу о том, что лирический герой – женщина: 1) произведение написано от первого лица, как бы от имени самой Э. Дикинсон; 2) пол героя показан через его одежду: *Gown* – платье и *Tippet* – палантин. Вторым центральным персонажем

стихотворения выступает Смерть, пришедшая по душу лирической героини. Как известно, еще со времен Шекспира смерть в английской художественной литературе – мужского рода, что мы и видим в рассматриваемом произведении (*He kindly stopped*). Хотя Э. Дикинсон не предлагает вниманию читателя деталей возраста или одежды Смерти, автор все же дает Смерти некоторую характеристику: этот мужчина *Civil*, т.е. «вежливый», и неторопливый (*He knew no haste*).

На важность «джентльменского поведения» Смерти указывает в своей статье Т. Ю. Аникеева. Исследователь отмечает, что в переводах, в связи с разностью языков, утрачиваются отношения Смерти и лирической героини как «кавалера» и «дамы» (чрезвычайно характерный для романтической поэзии вообще), переходя в плоскость отношений двух дам. В результате, исчезает подтекст «приятной вечерней прогулки», который не может не шокировать читателя первоисточника, ведь разве прогулка со Смертью может быть приятной? [16] Кроме того, на наш взгляд, в фигуре Смерти в данном контексте еще можно увидеть Иисуса Христа, на что указывает присутствие «Троицы» в карете: Смерть, лирическая героиня, Бессмертие. Само одновременное присутствие смерти и бессмертия в одном месте невольно наводит на известное библейское выражение «смертию смерть поправ», относящееся именно к Сыну Божию. Кроме того, лирической героине приходится отречься от радостей обыденной жизни: работы и отдыха (*My labor and my leisure too*), – как того и требовал Христос. Таким образом, образ Смерти имеет здесь *тройное* значение: собственно смерть, рыцарь и Бог-Сын.

В третьей строфе встречаем несколько образов. Прежде всего, отметим, что вся строфа представляет собой метафору человеческой жизни, идущей от детства к зрелости и к самой смерти. Так, беззаботное детство представлено в образе играющих детей (*Children strove / At Recess*); зрелость – в виде поля с зерном (*Fields of Gazing Grain*); смерть – как скрывающееся за горизонтом солнце (*Setting Sun*). Кроме того, дыхание смерти чувствуется и в глаголе, избранном поэтессой для описания этапов поездки: *pass*, встречающееся в таком устойчивом словосочетании, как *pass away*,

т.е. «умереть». Глагол этот повторяется трижды, что, с одной стороны, подчеркивает его значимость для анализируемого текста, а с другой, – снова относит нас к образу Троицы.

Следующий образ богатой на них строфы – соревнования детей во время переменки. Очень интересное толкование этого образа приводит А. Авирам: по мнению исследователя, соревнования (драка?) детей – символ Гражданской войны в США. И здесь тоже присутствует число «три»: «Это взгляд на человеческую деятельность в целом, га путь от дома лирического героя и до самой смерти; у этой деятельности есть признаки досуга (“Recess”), обучения (“School”) и борьбы (“strove”))» [17].

Третий символ той же строфы – круг, в котором стоят дети. Данная лексема обладает целым рядом значений: в ней можно усмотреть и намек на круговорот жизни (рождение – взросление – смерть – рождение и далее по кругу) или вечность [18]; и на магический оберег, помогающий не пускать зло за его пределы (достаточно вспомнить алхимиков, очерчивавших себя кругом, чтобы не навлечь на себя риск нападения демонов преисподней); и на круг как символ солнца, и т.п. Интересно, что в данной строфе (и в следующей за ней также) лирическая героиня из субъекта деятельности словно превращается в объект: уже не она смотрит на зерно, а зерно наблюдает за ней *the Fields of Gazing Grain*); не она проезжает вдоль садящегося солнца, а наоборот (*We passed the Setting Sun – / Or rather – He passed us –*).

В четвертой строфе с помощью описания одеяний героини Эмили Дикинсон дает нам понять, что уже на пути к дому Смерти женщина превращается в призрак: когда выступает вечерняя роса, вечернее платье становится газовым (или вообще заменяется «паутиной», по словарю), а палантин оказывается сделанным из легкого тюля. Особенность этих тканей заключается в том, что они прозрачные и почти невесомые; если продолжить логическую цепочку, то и сама женщина становится прозрачной и невесомой, как призрак.

Пятая строфа посвящена описанию дома Смерти. Это типичная могила: небольшой холм вместо здания, «крыши» почти не видно, карниз вообще находится под землей. Единственная

лексема, способная вызвать трудности для перевода, – *Swelling*: она может означать как «холмик», так и «опухоль»; однако в обоих вариантах тут видим более или менее прямую отсылку к смерти: либо в смысле насыпи на могиле, либо в значении «смертельная болезнь».

Последняя строфа – вывод из всего сказанного ранее: с момента смерти лирической героини прошли века, но даже эта вечность кажется ей короче дня ее смерти. Думаем, в этом «вечном дней» можно усмотреть аллюзию на «Фауста» Гете и его знаменитый выкрик: «Остановись, мгновенье!» Кроме того, нам кажется допустимым и увидеть тут аллюзию на известное предположение о том, что в момент смерти перед глазами человека проносится вся его жизнь.

Посмотрим, каким образом вышеуказанные особенности исходного текста были отражены в переводе Н. Тучинской.

Я не шукала Смерті, тож
Вона прийшла по мене.
У повіз сіли з нею ми —
Й Безсмертя. Не шалено

Ми обминули світло – чи
Воно минуло нас.
Мене примусила роса
Здрігнулися не раз.

Женемо: поспіху нема.
Уже позаду милі.
Мені зректися довелось
І праці, і дозвілля.

І до оселі, що здалась
Печерою, де стріха
Вросла у землю назавжди,
Ми підкотили тихо.

Повз школу, де після дзвінка
Змагались школярі,
Поля, що споглядали нас;
Вечірньої зорі

З тих пір віки пробігли, що
Того коротше дня,
Коли у Вічність повела
Вона мого коня [19].

1. Форма. Целевой текст состоит из шести четверостиший. Он написан трех- и четырехстопным ямбом с пиррихиями, система рифмы *abcb* во всем тексте (рифма точная). В переводе отсутствует характерный для Э. Дикинсон прием написания значимых слов с большой буквы или использования тире вместо всех знаков препинания. Присутствуют аллитерации на л и з, использован прием перестановки (строфы 1-2 и 3-4).

2. Содержание. Перевод, как и оригинал, написан от первого лица – человека, умершего много столетий тому назад (первая

строфа: смерть... *прийшла по мене*; последняя строфа: *З тих пір віки пробігли*). Лирический герой здесь тоже женщина, как видно из первого предложения: *Я не шукала Смерті*. Однако это единственный случай, когда пол лирического героя можно определить: упоминаний об одежде в целевом тексте нет (в оригинале она описывалась в четвертой строфе). Что касается второго центрального персонажа, тут следует уточнить: лексема «смерть» в украинском языке женского рода, а следовательно, образ «романтичного и галантного джентльмена», присутствующий в оригинале, в переводе неизбежно теряется. Однако Н. Тучинской удалось сохранить мотив приятной прогулки, пусть и с другой дамой, а не рыцарем. Впрочем, ситуация, в целом, вовсе не противоречит реалиям XIX столетия. К сожалению, неизбежное «превращение» Смерти в женщину в украинском тексте снимает аллюзию на Иисуса Христа.

На наш взгляд, последняя строка первой строфы и первая строка второй строфы в украинском тексте не очень удались переводчице: *Не шалено / Женемо: поспіху нема*. Выражение *не шалено женемо* стилистически несколько выбивается из общего настроения стихотворения, проникнутого тихой грустью по прошедшей жизни. Вторая строка второй строфы – *Уже позаду милі* – была добавлена переводчицей. Идея вынужденного самоотречения присутствует в обоих сравниваемых текстах: *Мені зректися довелось / І праці, і дозвілля*. Впрочем, из-за утерянной аллюзии на Христа здесь нет подтекста добровольного отказа от радостей жизни.

Третья строфа, подобно оригинальной, представляет собой развернутую метафору человеческой жизни, от начала и до конца. Так, сохранена идея соревнования/борьбы (*змагались школярі*) и веселой переменки после уроков (*після дзвінка*), но выпущен символ круга (*in the Ring*). Зрелость, изображенная в английском тексте с помощью выражения *Fields of Gazing Grain*, в украинском варианте представлена фразой *Поля, що споглядали нас*. Таким образом, удалось сохранить смену субъекта на объекта, но исчезло «зерно», квинтэссенция зрелого периода в жизни человека.

Образ окончания жизни, в оригинале выраженный заходящим

солнцем, в переводе приобрел вид *вечірньої зорі* с идентичным подтекстом. Аллюзии на Троицу, присутствующие в тексте Э. Дикинсон, не удалось воссоздать в связи с отсутствием в украинском языке глагола, соответствующего английскому *pass away*.

В четвертой строфе, где Э. Дикинсон с помощью описания одеяния создает образ женщины, превращающейся в призрак. В тексте Н. Тучинской присутствует другой образ – холод: *Мене примусила роса / Здригнути ся не раз*. Поскольку вечер как окончание дня может выступать как образ смерти, а холод также ассоциируется с ней (самое холодное время года, зима, когда вся жизнь замирает, в художественной литературе часто используется как символ смерти), то можно сказать, что по крайней мере один образ данной строфы сохранен, хотя и не в полной мере.

Пятая строфа перевода посвящена описанию дома Смерти. Как и в исходном произведении, крыша здания *вросла у землю*; «карниз» оригинала в переводе был опущен, но, на наш взгляд, утрата эта не принципиальна. Интерес вызывает другое место перевода: там, где у Э. Дикинсон был «холмик» или «опухоль», у Н. Тучинской видим *пещеру*. На первый взгляд, это достаточно серьезное расхождение с исходным произведением, ведь в украинском варианте использован антоним оригинальной лексики. Однако, поскольку пещера выкапывается в земле или вырубается в скале, то ее тоже можно представить в качестве образа могилы. Следовательно, замена не принципиальна.

Шестая, и последняя, строфа оригинала почти полностью отражает содержание и символику оригинала. Так, она тоже дает своеобразный вывод информации, изложенной в первых строфах, и описывает последний день жизни лирической героини, словно он длится столетиями (*З тих пір віки пробігли, що / Того коротше дня*), таким образом, сохраняя аллюзию на «Фауста» Гете.

Последние две строки получают несколько иное семантическое наполнение, чем в оригинале, а также несколько противоречат первой строфе обоих текстов: сначала лирическая героиня садится в возок Смерти, а позже выясняется, что ехала она верхом, а Смерть вела ее коня за повод.

Таким образом, сравнительный анализ английского и украин-

ского текстов дает основания для следующего вывода: 1) в переводе Н. Тучинской символика произведения Э. Дикинсон сохранена частично; 2) так же частично передана стилистика произведения; 3) семантическая сторона оригинала сохранена практически стопроцентно. Большую часть изменений, внесенных в исходный текст при передаче его на украинский язык, можно объяснить разницей языков.

Собственно, больше чем в половине проанализированных случаев, именно этой разницей объясняются «отклонения» в переводах от текстов оригинала.

Литература:

1. Ивахненко А. А. Перевод романа-стилизации: некоторые сложности / А. А. Ивахненко // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – Х.: Вид-во ХНУ, 2012. – №1023. – Сер.: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – Вып. 72. – С. 212–217.

2. Hooper M. *Fallen Grace* / M. Hooper. – Bloomsbury Publishing, 2011. – 320 p.

3. Дикинсон Э. Стихотворения [Электронный ресурс] / Эмили Дикинсон. – Режим доступа: <http://www.lib.ru/POEZIQ/DIKINSON/stihi.txt> – Загл. с экрана

4. Гиленсон Б. А. История литературы США: [Учеб. пособие для студентов филол. фак. ун-тов и высш. пед. учеб. заведений] / Б. А. Гиленсон. – М.: Академия, 2003.

5. Хупер М. Падшая Грейс / М. Хупер / Пер. с англ. А. Ивахненко. – Х.; Белгород: ООО Книжный клуб «Клуб семейного досуга», 2012. – 320 с.

6. Doriani B. M. *Emili Dickinson: Daughter of Prophecy* / B. M. Doriani. — Amherst: The University of Massachussets Press, 1996.

7. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка [Электронный ресурс] / С. И. Ожегов. – Режим доступа: <http://www.ozhegov.ru/slovo/56249.html> – Загл. с экрана

8. Пакер Дж. И. Кто такие пуритане и почему они нам нужны [Электронный ресурс] / Дж. И. Пакер. – Режим доступа: <http://www.reformed.org.ua/2/54/Packer> – Загл. с экрана

9. Асланов Л. А. Культура и власть [Электронный ресурс] /

Л. А. Асланов. – Режим доступа: <http://www.kara-murza.ru/vlast/KulturaVlast.html> – Загл. с экрана

10. Гордиенко Т. Н. Идиоматическая представленность концепта «успех» в английском и русском языках (Автореферат дисс... канд. филол. наук по спец. 10.02.20 – сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание) / Т. Н. Гордиенко. – М., 2008. – 22 с.

11. Sewall R. B. The life of Emily Dickinson / R. B. Sewall. – Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1994.

12. Рабинович С. К. Эмили Дикинсон. «Придумать жизнь немудрено» / С. К. Рабинович // Урал. – 2001. – №6. – Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/ural/2001/6/dikis.html> – Загл. с экрана

13. Захарова В. В. Послесловие / В. В. Захарова // An Anthology of English and American verse. – Moscow: Progress publishers, 1972. – С. 66–68.

14. Боровкова Т. Ю. Философско-религиозные искания в поэзии Э. Дикинсон / Т. Ю. Боровкова: Автореферат дис. ... канд. филол. наук. – Воронеж: ВГУ, 2012.

15. Because I could not stop for death (712) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: – http://www.znatok.ua/dickenson_stop_foe_death – Загл. с экрана.

16. Аникеева Т. Ю. Образ смерти в стихотворении “Because I could not stop for Death” и его отражение в русских переводах [Электронный ресурс] / Т. Ю. Аникеева. – Режим доступа: – <http://ifl.wl.dvgu.ru/lithist/stat/anikeeva.htm> – Загл. с экрана.

17. Aviram A. Emily Dickinson’s ‘Because I could not stop for Death’: Irony and Sublimity in Theme and Rhythm [Электронный ресурс] / A. Aviram. – Режим доступа: http://www.english.illinois.edu/maps/poets/a_a_f/dickinson/712.htm – Загл. с экрана.

18. Лукин Ю. Н. В мире символов [Электронный ресурс] / Ю. Н. Лукин. — Режим доступа: <http://www.rus-sky.com/history/library/symbols/symbols.htm>

– Загл. с экрана.

19. Емілі Дікінсон (в перекладі Н. Тучинської) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://poetry.uazone.net/default/pages.phtml?place=tuchynska& page=dickin19> – Загл. с экрана.

Кальниченко А. А.
доцент

2.5. Здобутки та завдання істориків українського перекладознавства

У нещодавніх перекладознавчих дослідженнях, що звернулися до альтернативних традиції перекладу в культурах Азії [36; 45; 47; 61] та Африки [31; 32; 48], було кинуте виклик традиційному євроцентричному підходу, що й досі панує в дисципліні. У той час як країни Центральної та Східної Європи, які можуть багато чого запропонувати в цьому відношенні, в основному залишаються значною мірою недостатньо представленими в науковій літературі, а багато ключових текстів перекладознавчих досліджень з цього регіону все ще залишаються неперекладеними на західноєвропейські мови. Це тим більше дивно, якщо врахувати неодноразові заклики Джеймса Голмза, одного із засновників сучасного перекладознавства на Заході, зробити праці дослідників перекладу із Східної Європи доступнішими для міжнародної аудиторії. Наприклад, у своїй праці *The Future of Translation Theory: A Handful of Theses* («Майбутнє теорії перекладу: декілька тез»), представлений на Міжнародному симпозіумі «Досягнення в теорії перекладу», що проходив у Москві та Єревані, 23–30 жовтня 1978 року, прослухавши виступ естонського науковця Пеетера Торопа, Голмз заявив: «Позаяк я не знаю російську мову, то прочитав лише ту маленьку верхівку, що була перекладена, з чималого радянського айсбергу теорії перекладу, що підноситься над поверхнею західних роздумів. Надто мало було перекладено, надто багато не перекладено, і тому праці великої кількості теоретиків від Чуковського, Ревзіна та Розенцвейга до Коптілова та Комісарова (згадуючи лише деякі) залишаються мені відомі заледве більше, ніж як чутки» [44, с. 99]. А на десятому з'їзді FIT у 1984 р. у своєму виступі *The State of Two Arts: Literary Translation and Translation Studies* («Стан двох дисциплін: художній переклад і Перекладознавство»), присвяченому пам'яті відомого словацького дослідника перекладу Антона Поповіча, Голмз висловив жаль з приводу того, що значні праці центрально- та східноєвро-

пейських перекладознавців залишаються неперекладеними і недоступними [44, с. 103–111]. У 2015 році Ентоні Пім, провідний дослідник у галузі перекладознавства на Заході, писав про своє відкриття праць російських теоретиків перекладу 1950-х років, вигукнувши: «Російські теоретики перекладу, напередодні та трохи незабаром по смерті Сталіна в 1953 році, розробили концепцію перекладу, у якій об'єднувалися очуження та одомашнення, пріоритетом називалася мета, визнавалося, що спосіб перекладу визначається типом тексту, що перекладається, було розроблено каталог перекладацьких рішень, стверджувалося, що переклад є фактом цільової культури, і в якій мала місце дискусія між літературознавством та мовознавством, одним з результатів якої була пропозиція про самостійну дисципліну з вивчення перекладу. Якщо все це правда, то як так, що наша вузька західна теорія перекладу приписує скопос-теорію Вермеєру, теорію текстових типів – Райс, типи рішень – Віне та Дарбельне, пріоритет цільової культури – Тель-Авівській школі та Вермеєру, перекладознавство як окрему дисципліну – Голмзу, і все ще продовжує тисячолітній бінаризм, який пропонують лише два основних способи перекладу? Як же ми могли на ділі настільки ігнорувати росіян?» [63, с. 1–2]. «[А], а те, що стосується російської мови, також стосується інших слов'янських мов», – додає Мері Снел-Горнбі в 2006 році в надії, що з падінням «залізної завіси» не буде більше бар'єрів для спілкування [66, с. 45–46]. «Суттєво підтримувані урядом, дослідження перекладу в СРСР, як вважається, у 1950-і роки випереджали розвиток досліджень перекладу на Заході», – пише американець Брайян Джеймс Бер [29, с. 5]. Ще одна цитата, цього разу з праці італійського науковця Лоренцо Костантіно: «Ігнорування розвою теорії перекладу в цих країнах [Центральної та Східної Європи] важко примирити з тим фактом, що зацікавленість у цій царині тут на ділі виникла раніше, ніж на Заході. Бо першою спробою звернутися до ключових проблем художнього перекладу може вважатися праця Корнія Чуковського «Принципи художественного перевода» (1919), а першою монографією, про яку зазвичай забувають і в якій вислів «теорія перекладу» з'явився на обкладинці, стала книжка, опублікована українською мовою

ще в 1929 році Олександром Фінкелем [23] (також автором одного з найперших досліджень автоперекладу, в 1962 році) [39, с. 245]. І хоча італійський науковець допускає певні фактичні неточності (Чуковський не єдиний автор цієї брошури, позаяк його співавторами були Ніколай Гумільов та Фьодор Батюшков), а перша праця Олександра Фінкеля з автоперекладу вийшла українською ще у 1929 році [22], а 1962 року вийшла його праця з автоперекладу російською мовою), по великому рахунку, він правий: попри той факт, що останнім часом все ж спостерігається певний бум в міжнародному інтересі до спадку східноєвропейських дослідників перекладу та поступове визнання того, що, починаючи з першої половини ХХ сторіччя, чимало розвідок було здійснено в галузі теорії перекладу в країнах Центральної та Східної Європи. Це поживлення інтересу до східноєвропейської перекладацької думки засвідчує низка масштабних міжнародних конференцій (Таллінн, Упсала, Тарту, Прага, Антверпен, Болонья, Відень), кілька колективних монографій [37; 65, тематичні числа перекладознавчих журналів (наприклад, *Mutatis Mutandis*, 2016/2).

Східноєвропейська перекладацька думка та важливі праці чільних перекладознавців погано відомі на Заході, бо не були перекладені на панівну мову науки. Щоб ліквідувати цю прогалину, ми маємо передати найважливіші тексти центрально- та східноєвропейської перекладацької думки, вбудовані в місцевий контекст, сьгоднішній міжнародній науковій спільноті, що має різне походження, але навчена на переказах англійською мовою. Деякі з ключових теоретиків перекладу з цього регіону протягом останніх десяти років привернули увагу науковців решти світу, що засвідчує хай і запізнений, але бажаний англійський переклад праці Іржі Левого *Art of Translation* (2011)[54], італійський переклад *Teyria umeleckúho prekladu* Антона Поповіча (*La scienza della traduzione*, 2006)[60] й іспанська антологія праць Іржі Левого під назвою *Jiun Levэ: Una concepci3n (re)descubierta* (2013) в журналі *Hermeneus*.

Тим часом дослідники Східної та Центральної Європи проробили велику архівну роботу, про що свідчать наступні антології думок про переклад у Чехії (1957)[55], в Росії (1960)[17], у Польщі

(2013) [33], в Україні 1920–1930-х років (2011) [4], у Словенії (праці з перекладу 1550-1945 рр.) (2013)[69]; збірники творів окремих теоретиків перекладу, таких як словак Франтишек Міко (2011) [57], українці Олександр Фінкель (2007) [26], Григорій Кочур (2008 рік у двох томах) [9], Володимир Державін (2015) [5] та Григорій Майфет (2015) [13]; історії перекладознавства в Угорщині (1996) [52] та в Україні (2009)[27]; бібліографії, наприклад, онлайнів чеська та словацька бібліографія творів з перекладу, а також окрема друкована словацька бібліографія (2010) [38]; друкована бібліографія українських перекладацьких досліджень у ХХ столітті (2013) [20], укладена Тарасом Шмігером, та он-лайн і друкована бібліографія українських перекладознавчих праць, присвячених літературному перекладу (1877–2012), укладена Юліаною Поляковою (2013) [21] (список далеко не повний). До речі, в першому томі важливої радянської серії, присвяченої теорії та практиці перекладу, «Мастерство перевода», була надрукована одна з перших бібліографій досліджень з перекладу, складена Е. Хайтіною та Б. Хавесом ще 1959 року [25]. Бібліографія містила як праці про переклади з радянських республік, так і з-за кордону. Київський бібліограф Микола Назаревський (1963) [15] доповнив цей список та додав посилання сучасних публікацій до другого тому. У подальшому він щорічно публікував бібліографію на сторінках серії (до 8-ої збірки включно).

Більше того, знання теорій перекладу Східної та Центральної Європи на Заході є неповними, бо переважно обмежуються «російською» та / або «чехословацькою школою», виключаючи, таким чином, існування «місцевих» традицій, наприклад, у Радянському Союзі, української, (розвинутої такими науковцями, як Державин, Фінкель, Рильський, Коптілов, чії праці опубліковані переважно українською мовою). У своєму нарисі «Состояние теоретической мысли в области перевода» [10] (1970) Іржи Левий зазначив, що в радянській теорії перекладу існує загальний світогляд, проте в ньому співіснують різні напрями.

Задля чого ж вивчати історію перекладацької думки?

1) Перша й найочевидніша роль історії перекладацької думки полягає в **ознайомленні новачків з перекладознавством через**

його історію, адже теорія перекладу – це та ж історія перекладознавства, але очищена від виявів суб'єктивного чинника та систематизована на об'єктивних засадах, а історія перекладознавства – це персоніфікована та драматизована теорія перекладу, в якій кожне наукове поняття та теоретичне положення містить етикетку, де вказані особи, дати та конкретні обставини, пов'язані з їхньою появою в науці. Історія перекладацької думки – найкращий спосіб ґрунтовно та глибоко ознайомити неофітів з предметом перекладознавства, з ідеями щодо об'єкту його дослідження, з методами та концепціями, що складають підвалини його інструментарію. Тим більше, що студент та аспірант повинні мати серйозні знання того спадку, який надихає поточну дослідницьку діяльність. І як вказував В.І. Вернадський, «необхідно час від часу переробляти історію науки, знов історично занурюватися в минувшину, тому що завдяки розвою сучасного знання в минулому набуває вагомості одне та втрачає інше. Кожне покоління науковців шукає і знаходить в історії науки відбиття наукових течій свого часу. Рухаючись уперед, наука не лише створює нове, але й неминуче переоцінює попереднє, пережите» [2, с. 126]. На підтримку цієї думки наведемо ще й слова знаного популяризатора науки Айзека Азімова: «Наука набуває реального значення, коли її розглядають не як абстрактну даність, а як наслідок діяльності усіх поколінь – і теперішнього, і тих, кого вже нема. Жодне наукове судження, жодне спостереження, жодна ідея не існують самі по собі. Всяка думка є результатом зусиль, які хтось доклав, і, доки не дізнаєтесь, хто ця людина була, в якій країні вона працювала, що вона вважала за істину, а що за хибну думку, доки не дізнаєтесь всього цього, то не зможете по-справжньому зрозуміти ту чи іншу тезу чи факт, ту чи іншу ідею» [28, с. 32].

Історія перекладу може зосереджуватися на практиці або ж на теорії. Історія практики перекладу розглядає: що перекладалося, хто перекладав, з яких мов, за яких обставин, у якому культурному та суспільно-політичному контексті. Історія теорії перекладу (тобто, історія перекладознавства) вивчає: що казали перекладачі про своє мистецтво, як в різні часи оцінювались переклади, які рекомендації робилися перекладачами, як навчали перекладу, або

яким чином думки про переклад пов'язані з іншими поглядами на літературу, мистецтво того часу [74, с. 101]. Останнім часом набула поширення й думка австралійського перекладознавця Ентоні Пима [62] стосовно того, що історія перекладу має зосереджуватися радше на перекладачах, аніж на текстах, має звертатися до соціального контексту. Історики перекладу стали потому стверджувати й те, що інші види діяльності, які, або асоціюються з перекладом (такі як редагування, друк, видання), або з перекладачами (їхньою позицією, фінансами, іншими видами професійної діяльності тощо), мають також обговорюватися при написанні історії перекладу [68].

Слід вказати також на можливість, навіть необхідність, кількох різновидностей історії перекладу з огляду на їхнього адресата: 1) орієнтованої на широкий загал (навчальні підручники та посібники для студентської аудиторії та культурно-просвітницькі науково-популярні твори з історії перекладу для широких кіл), що зберігала б найцінніші набуття попередніх генерацій перекладознавців, а з іншого боку, слід визнати потребу в монографічних історіях перекладу/ перекладознавства/ перекладачів, орієнтованих на фахівця, де потребується новизна підходів, їх оригінальність та суб'єктивність. А втім, як саме представляти результати досліджень з історії перекладу майбутнім перекладачам, «яким цей велетенський корпус знань може видатися складним, неприсутнім і, навіть, нерелевантним» *Woodsworth*, все ще досі дуже мало обговорювалося.

2) По-друге, історичні знання з предмету мають бути невіддільною **частиною освіти науковця**, підмурком для практика-перекладознавця, аби той міг набувати знань у своїй галузі науки. Саме ці знання мають суттєво відрізнити науковця від не-науковця. Науковець має знати походження методів, які він використовує, та їхні обмеження, «бо для сучасного розуміння наукової дисципліни важливим є занурення в минулість» [75, с.12]. Історія перекладознавства демонструє, що дослідження перекладу розвиваються шляхом запозичення час від часу моделей з інших дисциплін, моделей, які покликані сприяти новим способам розгляду перекладу [73]. Першим поштовхом до

сучасних досліджень з перекладу, приміром, стало використання при вивченні перекладу концепцій мовознавства. Іншими галузями знань, чиї моделі були використані, стали теорії систем, соціолінгвістика, теорія дискурсу та культурологія; прикладами конкретніших або вужчих концепцій є розроблена Андре Лефевром концепція переписування [56], яка включає до свого складу переклад як предмет дослідження, та використання постколоніальної теорії, як засобу дослідження певних перекладацьких ситуацій.

Інакше кажучи, наявність у перекладознавстві бази у вигляді історичних знань є корисною для зрілості дисципліни. Історичні знання здатні зекономити час та зусилля і можуть продемонструвати, що суворе дотримання якоїсь даної системи поглядів може привести до грубої помилки та що прийняття теорії з посиленням на авторитет може, фактично, стати гальмом на шляху розвитку дисципліни.

3) По-третє, історичні знання це – **засіб оцінки нових гіпотез**. Історіографія, яка дає науковцю можливість погляду на відстані та під новим кутом, дозволить йому відокремити істотні досягнення в межах дисципліни від недостатньо підкріплених теорій та від необґрунтованих тверджень. Знання історії дисципліни здатне утримати перекладознавця від догматичності в теорії перекладу і сприятиме прийняттю різноманітних точок зору. Отже, історія перекладознавства – це, так би мовити, «терапевтична дисципліна».

За останні 35 років завдяки дескриптивному дослідженню перекладу накопичено велику кількість даних, які демонструють, що явища перекладу, якщо їх розглянути під кутом історії, ставлять під сумнів більшість теоретико-прескриптивних моделей перекладу, які створювалися заради навчальних інструкцій у цій царині, а часом і йдуть в розріз з ними. Адже в галузі склалася така ситуація, що викладачі не вчать якими переклади є чи були в минулому, а якими вони *мають* за нинішніх часів бути, відбиваючи внесок в прийнятті підходи домінуючих (комерційних, урядових тощо) впливів сучасної (Західної, глобальної) культури.

4) Історичні знання також здатні **сприяти єдності** нашої комплексної дисципліни. Сама історія перекладацької думки на

тлі зростання спеціалізації перекладознавчих досліджень служить інтегруючим чинником. Як стверджував Лівен Д'юльст «Історія фактично єдиний засіб, за допомогою якого перекладознавство може досягти певної міри зв'язності шляхом демонстрації того, як різні традиції думки та діяльності по суті є подібними чи взаємопов'язаними, шляхом поєднання минулого з сучасним» [42].

Якщо оглянутися на дослідження перекладу за минулі шістдесят років, то підходи, що часом характеризувалися як протилежні, можуть бути розглянуті не як полярні, а як такі, що у спробі визначення перекладу доповнюють один одного, підступаючи до спільного завдання з різних боків. Так, у раних дослідженнях перекладу науковці зосереджувалися на мовних аспектах перекладу, вивчаючи його природу відносно мови та мовознавства. Саме тому вони розглядали мовну асиметрію та анізоморфізм (втрати та набутки при перекладі з однієї мови іншою) між мовними системами; специфіку значення, що обумовлена мовою, як чинник перекладу; характер комунікації загалом та його відношення до обмежень перекладу тощо. Аналогічним чином літературознавчі підходи до перекладу склали іншу групу спроб дати визначення перекладу, сконцентрувавшись на характеристиках, що стосуються питань художньої літератури, та на питаннях, що виникали у зв'язку з перекладом складних та великих текстів, а також їхніми інтертекстами та контекстами. Отже, в межах цього підходу досліджувалися питання: як переклади творяться та визначаються характером літератури; до яких практик перекладачі звертаються при передачі текстів різних типів, жанрів, художньої форми; як тексти співвідносяться з літературною традицією; як тексти співвідносяться із своїми контекстами. Ще одна група науковців прагнула визначити переклад, зосередившись на вивченні аспектів перекладу, пов'язаних з культурою. Незабаром стало зрозумілим, що явище перекладу неможливо визначити лише в поняттях мови чи типу тексту, а необхідно зважати також і на культуру. Такі підходи не можна повністю відділити ні від лінгвістичного, ні від літературознавчого підходів, бо мова є центральною для розбудови всякої культури, а література, у свою чергу, вкорінена і в мову, і в культуру. Спроби продемонструвати

та визначити те, як переклад включається в найширшу структуру культури та як обумовлюється нею, породили групу підходів до перекладу, що стали відомі як теорії систем (systems theory), поворот до культури (cultural turn) і, нещодавно, поворот до питань влади (power turn) [46]. Так само й найбільш «спеціалізовані» підходи до перекладу добре підходять до цієї групи, включаючи дослідження на теми «переклад та стаття» (гендерні дослідження перекладу) та «переклад в постколоніальному контексті». Нерідко в деяких працях з нашої дисципліни аспект, що спрямований на визначення перекладу, загороджується приписною упаковкою результатів, що зазвичай глибинно пов'язано з педагогічною орієнтацією дослідників. Проте, як пише Марія Тимочко, «якщо ми менше будемо розглядати такі дослідницькі школи як протилежні, а більше як такі, що беруть участь у русі до істини через дискусії про природу перекладу; менше як такі, що притримуються щодо перекладу антагоністичних позицій, а більшою мірою як союзників у загальній справі у спробах визначення перекладу, тим стане легше зрозуміти історію вивчення перекладу, а також визначити місце різних сучасних наукових шкіл, що походять від цих ранніх зусиль» [73, с. 1086]. Результатом цього, зрозуміло, є те, що назвали «an interdisciplinary» (міждисциплінарний підхід) [66].

5) Історичні знання ведуть, так би мовити, якщо скористатися висловом Пола Гарвіна [53, с. 11], «до стриманості» в перекладознавчій теорії: **історія перекладацької думки має служити захистом проти непомірних тверджень** з точки зору новизни, оригінальності, визначного наукового досягнення, революційного перевороту в наших (пере)відкриттях, і таким чином, вести до менш полемічного різновиду наукового дискурсу. Теоретики перекладу мають прийняти загальну справедливість часто цитованого висловлювання Гете: «Усяка розумна думка вже приходила комусь в голову, треба лише постаратися ще раз до неї прийти», адже основні факти про природу перекладу давно вже визнавалися нашими попередниками і велике завдання, що залишається, це заново відкрити їх, в нашому власному світлі розуміння речей та під кутом сьогоденніших завдань та поглядів.

Для прикладу того, як слова автора з іншої культури, що давно пішов від нас, можуть підтвердити нову гіпотезу, давайте розглянемо наступний приклад.

Перекладознавці здавна цікавляться таким явищем як «лакуна», «безеквівалентна лексика», «реалія», «екзотична лексика» тощо, що позначають семантичну прогалину чи лексичний пробіл, тобто відсутність у носія цільової мови можливості висловити окремим словом чи словосполученням поняття, яке лексично зафіксоване в мові джерельній. Явище, протилежне поняттю «лакуни», а саме коли йдеться про відсутність аналога не в цільовій мові, а в мові джерельній, однак лише нещодавно привернуло увагу дослідників. У контексті дослідження законів перекладу фінська дослідниця Соня Тіркконен-Кондіт 2002 року висунула «гіпотезу про унікальні мовні одиниці» (*unique items hypothesis*) [71], у якій стверджується, що характерні для цільової мови елементи, які не мають відповідників у джерельній мові, матимуть тенденцію у перекладених текстах бути недопредставленими, порівняно з наявністю цих елементів у паралельних неперекладних текстах, тобто текстах тієї ж самої тематичної та жанрової належності, які відразу створила цільова мова, оскільки унікальні елементи, за словами дослідниці, не напрошуються з легкістю як відповідники у перекладі [72, с. 77–78].

Проте першим до цього явища, вочевидь, привернув увагу великий український перекладач Микола Лукаш у доповіді «Прогресивна західноєвропейська література в перекладах на українську мову» [12], з якою він виступив на республіканській нараді перекладачів у Києві 16–18 лютого 1956 року, за тиждень до виступу Микити Хрущова на XX з'їзді КПРС з викриттям злочинів сталінізму. (Опублікована Борисом Черняковим за стенограмами). Лукаш не просто привертає увагу до цього явища, але й наводить перелік преферентних засобів висловлювання, широко притаманних українській мові, хоч їх майже не побачиш у наших перекладах у зв'язку з мовною асиметрією. Бо, на слушну думку корифея українського перекладу, перекладацький жаргон характеризується не так тим, що в цьому жаргоні є, як тим, чого в перекладах немає. «Там немає низки слів, зворотів, характерних

для української мови» [12, с. 282]. Цей перелік відсутніх у перекладах зворотів та слів, що його він отримав у результаті порівняльного аналізу понад сотні перекладів, має надзвичайно важливе прикладне значення, і, на нашу думку, кожен майбутній перекладач українською мовою має з ним бути ознайомлений. Лукаш писав, що в перекладах ви не побачите такого слова, як «аж», або такої форми — «*поперескакували*», «*порозсідалися*»; бояться у нас вживати і здрібнілих форм імен, щоб не було сюсюкання; немає таких виразів «*страшнючий*», «*бруднючий*» (а буде «невимовно страшний», «диявольськи брудний»); у перекладах недостатньо вживаються характерні для української мови еліпси, а також такі притаманні українській мові слова, як присвійні прикметники (батьків, материн тощо); в перекладах забувають про можливість вираження обставини способу дії «подвійними дієсловами» («музика тужить-грає»); ніколи не зустрінеш у перекладі «на обличчі у нього», а тільки «на його обличчі»; рідко зустрінеш такі слова, як «догрався», «дожартувався». А як ми відповідаємо ствердженням на запитання співрозмовника? Перекладачі знають тільки слово «так», а краще «Ти ходив у театр»? — «Ходив». Тобто часто у перекладах не вживається типове у таких випадках повторення, і тому «*не відчуваєш живої розмовної мови, її інтонацій*» [12, с. 280].

Одним словом, у перекладах немає всього багатства синоніміки, береться тільки те, що лежить на поверхні, а треба використовувати всі багатства народної мови, треба при перекладі спиратися на мовну традицію, але не обмежуватися нею. Саме ці принципи Микола Лукаш і проніс через усю власну творчість. Саме цих принципів і слід навчати майбутніх перекладачів. А якщо до того ж на заняттях експліцитно привертати увагу студентів до зазначених «унікальних одиниць», що зазвичай недопредставлені в перекладах, то ми тим самим заохотимо майбутніх перекладачів їх вживати.

Отже, історія перекладацької думки (перекладознавства) потрібна нам не лише для того, щоб через історію познайомити з нашою дисципліною новачків, і не лише, як частина освіти науковця та засіб оцінки нових гіпотез, але й забезпечує єдність

нашій комплексній дисципліні та служить захистом проти непомірних тверджень з точки зору новизни та оригінальності, і таким чином, веде до толерантності. Ознайомившись до ладу з досягненнями наших вітчизняних та зарубіжних попередників, ми могли б зекономити час та зусилля у нашій загальній справі: спробах краще зрозуміти явище перекладу. До того ж, діахронічний розгляд перекладацької діяльності дозволяє зняти низку завдань, які вважаються важливими при синхронічному розгляді (на кшталт того, як варто перекладати вірші: віршами чи прозою).

Досліджуючи історію української перекладознавчої думки, можна відзначити, що заслугою українських дослідників перекладу перед світовим перекладознавством є розробка, принаймні, трьох проблем, які вперше були поставлені саме в Україні. Мова йде про вже згадану а) «гіпотезу про особливі одиниці мови» (unique items hypothesis) [72], як вона була названа фінською дослідницею Сонею Тірконен-Кондит, висловленою Миколою Лукашем у 1956 році [12]; б) проблему автоперекладу, яку вперше поставив Олександр Фінкель у 1929 році [22]; в) проблему перекладу з близькоспоріднених мов, найбільш детально розглянуту Максимом Рильським [16; 18] (та про вплив буквалістичної продукції на літературні мову [7; 8]).

Що є об'єктом історії перекладознавства? Для вступного огляду великої кількості об'єктів, скориставшись як прикладом статтею Лівена Д'юльста [41], давайте розглянемо їх нарізно, використовуючи метод, який Квінтіліан, Цицерон та багато інших застосували до стадії інвенція [перший розділ класичної риторики, в якому розробляється етап задуму, намірів, ідей, формулювань виступу, тобто, систематизація мови і використовуваних в ній аргументів] ораторської промови, шляхом створення переліку обставинних локусів, пов'язаних з об'єктом інтересу; ці локуси були сформульовані серед інших Матвієм Вандомським (Matthew of Vendôme, *Ars versificatoria* 1175, I, 116) наступним чином: quis? quid? ubi? quibus auxiliis? cur? quomodo? quando? (хто? що? де? чим? чому? як? коли?).

Quis (Хто?) Звернутися до цього питання означає зосередити увагу історичного дослідження на дослідникові перекладу,

перекладознавцеві, розглянутих з численних точок зору: інтелектуальних та соціальних передумов (підготовка та освіта, стать, соціально-економічний, ідеологічний та культурний біографічний опис), доробку, творчих об'єднань та мережевих відносин. Слід визнати, що перекладознавцям і досі приділяється небагато уваги, адже кількість виданих спогадів, біографій та монографій, за винятком так званих ключових фігур, скромна. Стосовно останнього часу то нові техніки, такі як інтерв'ю, веб-сайти і тому подібне, очевидно, стають важливими для опису ролі перекладознавців, яку ті відіграли чи відіграють у розвитку такої дисципліни, як «перекладознавство». Чим можуть похвалитися українці? Двома дисертаціями про особистість українських дослідників перекладу: Ірина Одрехівська захистила дисертацію на тему «Внесок професора В. Коптілова в історію українського перекладу та перекладознавства другої половини ХХ сторіччя» [14], а Олександра Литвіняк (Пилипчук) захистила дисертацію «Внесок професора Юрія Олексійовича Жлуктенка в розвиток перекладознавства і контрастивної лінгвістики в Україні» [11].

Quid (Що?) Що було написано про переклад? Які жанри або види рефлексії стосовно перекладу створюються в культурі? Передмови, критичні рецензії, монографії, історичні та теоретичні статті є найпоширенішими вивченими формами. Проте не всі отримують однакову увагу. Наприклад, уявляється, що в історичних дослідженнях 20-х і 21-го століття були помітними підходи, пов'язані з відбором та орієнтовані на теорію. Цей останній розвиток, по меншій мірі, частково обумовлюється становленням та поширенням перекладознавства як наукової дисципліни, причому історія тут розуміється як засіб висвітлення «прогресу» теорії перекладу. Стосовно українських видань, спрямованих на збереження і поширення перекладознавчого спадку можемо назвати видання праць Олександра Фінкеля, автора першої книжки в галузі дослідження перекладу в Центральній та Східній Європі, підготовлених до друку Л. Черноватим, В. Карабаном, В. Подміногіним, О. Кальниченком та В. Радчуком [26], двохтомне видання праць на теми перекладу Григорія Кочура [9], хрестоматія вибраних праць з перекладознавства «Українська перекладознавча

думка 1920-х – початку 1930-х років», укладена О. Кальниченком та Ю. Поляковою [4], збірник статей та рецензій 1927–1931 років Володимира Державина, укладених О. Кальниченком та Ю. Поляковою [5], та видання праць з перекладу Григорія Майфета (укладених О. Кальниченком [13]), листування Григорія Кочура і Богдана Рильського [19] (публікація М. Стріхи). Важливими окремими публікаціями були і оприлюднення повного тексту статті Бориса Тена «Перекладаючи Гомера», здійснене О. Кальниченком, і розшифрованої стенограми розлогої доповіді Миколи Лукаша «Прогресивна західноєвропейська література в перекладах на українську мову, підготовленої до друку Б. Черняковим, та програми курсу «Методологія перекладу» на 1932–1933 навчальний рік, складеної Михайлом Калиновичем, і опублікованої М. Стріхою та Ю. Джугастрянською [3]. Також в Україні опубліковані дві бібліографії праць з перекладознавства – у 2015 році друкована бібліографія Тараса Шмігера «Українське перекладознавство в ХХ сторіччі» [20] та онлайнвий бібліографічний указчик (2013) «Українське перекладознавство. Проблеми художнього перекладу (1877–2012), яку уклала Юліана Поляковата [21]. Дуже важливим є познайомити з історією українського перекладознавства світову наукову спільноту, у зв'язку з чим відзначимо перші публікації про українську перекладознавчу думку англійською мовою [35; 49; 50; 51; 59; 70] в міжнародних виданнях.

Ubi (De?) Де перекладознавчі праці виконуються, друкуються, оприлюднюються та поширюються? І тут так само на питання «де?» не можна відповісти, посилаючись виключно на окремі національні традиції. Наприклад, значна кількість досліджень перекладу здійснювалася українською діаспорою. Говорячи про перекладацьку рефлексію до 1939 року, ми маємо обговорювати не лише праці, що виходили в радянській Україні, але й на інших українських теренах.

Quibus auxiliis (З чим допомогою?) Які інстанції пропонують якого роду підтримку питанням роздумів про переклад чи про положення перекладознавства, або окремих перекладознавців, та інших агентів перекладу, таких як видавці? З якою метою? Ці питання можуть стосуватися впливу щодо визнання перекладачів

та їхньої роботи через покровителів, механізми грошової підтримки, розцінки. Вони також можуть торкатися створення та розвитку мережевих структур між видавцями, авторами, перекладачами, рецензентами, змін у контролі цензури над перекладами та питань владних відносин у процесах перекладу та в перекладацьких закладах, в цілому.

Ще в самій першій розлогій рецензії на український переклад «Гергарт Гауптман в українських перекладах», що була опублікована в 14 числі «Книгаря» (жовтень, 1918) Павлом Богацьким (1883–1962), відомим літературознавцем та редактором передвоєнної «Української хати», її автор вимагав, що від видавництва слід правити *«подвійну роботу: видати самий твір й подати тут же широкий і докладний критичний розгляд твору... бо то є хоч ріджна, але спільна праця... Инакше у суспільности невисокої художньої культури станеться так, що одні з найбільш прекрасних творів, хоча б, наприклад, Гауптмана, вкупі з тим твори складні та глибокі, зостануться незрозумілими. В нас так воно і є з кращими творами своїх рідних письменників, так і буде з перекладами творів європейських авторів – вони не звернуть потрібної уваги, або стануть порожньою, не серйозною, поверховою лектурою – шкаралупою без свого зерна»* [1]. І політика видавців перекладів практично завжди була такою: кожна перекладна книжка супроводжувалася розлогою вступною статтею, в якій нерідко розглядалися й питання перекладу. Скажімо, розлога передмова до антології українських перекладів Пушкіна «А. Пушкін. Вибрані твори» 1927 р. (друге видання – 1930 р.) Павла Филиповича, професора Київського університету (1917-35), на матеріалі численних перекладів цього російського поета розглядає зміни в методах українського перекладу, в рецепції читача, в мовних засобах перекладу [24]. Багаточисельні рецензії на переклади 1920-х років, серед авторів яких слід виділити Андрія Ніковського, Павла Богацького, Бориса Якубського, Миколу Зерова, Павла Тиховського, Сергія Родзевича, Володимира Державина, Григорія Майфета, Єлизавету Старинкевич, Освальда Бургардта, Дмитра Рудика, Олександра Білецького, Юрія Савченка, Григорія Коваленка-Коломацького, Агапія Шамрая, Івана

Кулика, сприяли удосконаленню аналізу перекладів, формуючи підходи до вирішення проблем віршованого перекладу, передачі діалектної та арготичної мови, архаїзмів, сленгу, звертаючи увагу на передачу пунктуації, власних назв, але головним чином випрацьовуючи норми перекладу, зокрема відбору творів. *«Вони відверто висловлювали свої критичні зауваження та побажання щодо перекладів, критикували своїх колег за неточні й неправильні переклади і вказували шляхи подолання труднощів у відтворенні поетичних і прозових творів українською мовою різними перекладачами. А критикувати перших перекладачів, що відважилися взятися за художній переклад, звичайно ж, було за що»*, – оцінює таким чином рецензії на переклади тих часів Ілько Корунець [6]. Регулярно друкували рецензії на переклади такі часописи як: «Книгарь», «Червоний шлях», «Критика», «Життя й революція», «Красное слово». Надзвичайно цікавими для сьогоденного дослідника є паралельні щомісячні публікації протягом 1928 та 1929 рр. рецензій на новини перекладної літератури (часто на одні й ті самі твори) харківця Володимира Державина у спеціальному літературно-критичному журналі «Критика», що почав виходити з лютого 1928 в Харкові за редакції В. Десняка, та киянина Сергія Родзевича у літературно-науковому місячнику «Життя й революція», що виходив упродовж 1925-34 у Києві. Отже, на особливу увагу дослідника заслуговують паратексти (напр., передмови, примітки перекладача) та інші позатекстові джерела, такі як оціночні праці про переклад (напр., рецензії, наукові статті) за допомогою яких, на додаток до аналізу текстових джерел, можна визначати норми. Обґрунтування частіше подають у зносках або передмовах, якщо перекладач прийняв рішення, яке не відповідає загальним очікуванням, тобто якщо воно суперечить панівним нормам та відображає певне відхилення від них. Однак, якщо такі перекладацькі рішення хвалять як новаторські, їх приймають і починають використовувати інші перекладачі, можна говорити про зміну норми. Інші форми позатекстових джерел включають інтерв'ю з перекладачами або рецензентами чи спостереження перекладачів у процесі роботи над перекладом. Отримані таким чином дані можуть бути підкріп-

лені даними, отриманими при визначенні закономірностей у корпусі перекладених текстів (тобто за допомогою тріангуляції) [64].

Що стосується досліджень перекладу в наукових статтях в Україні, то, на жаль, з трибуною для дискусій на теми перекладу не склалося. Фаховий збірник «Теорія і практика перекладу» припинив виходити ще в першій половині 1990-х років. Видання на кшталт «Записок» і «Альманаху: Перекладацькі майстерні», що виходили у Львові завдяки старанням Марії Габлевич на межі тисячоліть, чи перекладацьких альманахів «Протей», два випуски в ХГУ «НУА», та «Новий Протей» в ХНУ ім. В.Н. Каразіна, чи «Хист і глудз: теорія і практика перекладу», то вони мали разовий характер.

Cur (Для чого?) Чому висловлюються саме такі погляди на переклад, які висловлюються. Відповідь на це питання передбачає пошук умов, за яких певний тип або зміст ідей мав місце, розвивався й зрештою ставав успішним.

Quomodo (Як?) Що стосується вивчення історії продукування та еволюції перекладацької думки, то цей аспект досліджувався мало. Щоб уникнути простого хронологічного опису текстів, поданих як закінчені концепції, така історія краще враховує дискурсивні властивості теоретичних текстів, таких як структури аргументації, когнітивні ролі метафори та метонімії в процесі задуму теорії [67], або міграція мемів в часі та просторі [34].

Quando (Коли?) Мати справу з історією – це не лише мати справу з явищами, що належать минулому. Історія також означає зміну: деякі ідеї, методи або норми змінюються швидше, ніж інші, а деякі можуть також залишатися незмінними протягом тривалого часу.

Cui bono (Кому від цього користь?) Вивчення впливів теорій перекладу є не менш цікавою темою історичних досліджень: як інтердисципліна, перекладознавство розвивається через процедури взаємообмінів. Хоча в другій половині ХХ століття перекладознавство, в основному, запозичувало (інформаційні та комп'ютерні науки, семіотика, лінгвістика, емпірична психологія, культурологія, медіазнавство), траплялося також і те, що поняття, які виникли в міркуваннях про переклад запозичувалися іншими дисциплі-

нами; ймовірно, таким прикладом може послужити концепція культурного перекладу, досить успішна в декількох гуманітарних дисциплінах (див. [40]).

Зазначений перелік питань не потребує повноти; це просто досить-таки практичний спосіб продемонструвати, що може вивчатися історіографією перекладацької думки, дисципліною або субдисципліною, яка все ще має знайти свій шлях в рамках перекладознавства.

Висновок

У світлі інтернаціоналізації дисципліни сучасне перекладознавство спрямоване на переосмислення нових типів першоджерел, нових регіонів, а також нових мов та культурних традицій, які вимагають написання нових історій [43, с. 104]. Знання інших перекладацьких традицій, практики та контекстів здатні пролити нове світло на дисципліну та познайомити дослідників у цій галузі із досягненнями своїх попередників у різних країнах світу. Залучення перекладознавчої літератури з «периферійних» культур, які мають багаторічний досвід перекладу, а також обґрунтовані роздуми про свою практику, можуть бути набагато кориснішими для перекладознавчих досліджень, ніж припущення, що останні висловлювання та події в галузі є революційними, оригінальними та унікально інноваційними» [58, с. 138]. Більше того, ознайомлення науковця, вихованого на англomовному дайджесті, з «периферійними» культурами може зекономити час і зусилля в нашій спільній справі, визначенні перекладу.

Література:

1. Богацький П. Гергарт Гауптман в українських перекладах / П. Богацький // Книгарь. – 1918. – Чис. 14. – Колонки 821–832.
2. Вернадский В.И. Из истории идей / В.И. Вернадский // Русская мысль. – 1912. – № 10. – С. 123–138.
3. Джугастрянська Ю. Важлива пам'ятка з історії українського перекладознавства / Ю. Джугастрянська, М. Стріха // Новий Протей – Вип. 1 / гол. ред. Олександр Кальниченко. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – С.133–135.
4. Кальниченко О.А. Українська перекладознавча думка 1920-х – початку 1930-х років: Хрестоматія вибраних праць з перекладознавства.

знавства / О.А. Кальниченко, Ю.Ю. Полякова. – Вінниця: Нова Книга, 2011. – 504 с.

5. Кальниченко О.А. Володимир Миколайович Державин. Про мистецтво перекладу: статті та рецензії 1927–1931 років / О. А. Кальниченко, Ю.Ю. Полякова. – Вінниця : Нова Книга, 2015. – 296 с.

6. Корунець І. Біля витоків українського перекладознавства / Ілько Корунець // Всесвіт, 2008. – № 1-2. – С.188–194.

7. Кундзич О. Перевод и литературный язык / Олекса Кундзич / Мастерство перевода: Сб. ст. – М.: Сов. писатель, 1959. – С. 7– 45.

8. Кундзич О. Л. Стан художнього перекладу на Україні / О.Л. Кундзич // Слово і образ. – К.: Рад. письменник, 1966. – С. 95–141.

9. Кочур Г. П. Література та переклад: Дослідження, рецензії, літературні портрети, інтерв'ю: У 2 т. / Григорій Кочур. – Київ : Смолоскип, 2008. – 230 с.

10. Левый И. Состояние теоретической мысли в области перевода / Иржи Левый // Мастерство перевода / под. ред.: К. Чуковского (гл. ред.) и др. – Москва : Сов. писатель, 1970. – С. 406 – 431.

11. Літвіняк О. В. Внесок професора Юрія Олексійовича Жлуктенка в розвиток перекладознавства і контрастивної лінгвістики в Україні: автореф. дис. ... канд. філол. наук спец.: 10.02.16 – перекладознавство / Літвіняк О. В. – К.: Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2016. – 20 с.

12. Лукаш Микола Прогресивна західноєвропейська література в перекладах на українську мову (Доповідь на нараді Співки Радянських Письменників України в справі художніх перекладів 16–18 лютого 1956 року) / Микола Лукаш [відновлено Б. Черняковим] / Протей / [редкол. О. Кальниченко (голова) та ін.]. – Вип. 2. – Х.: Вид-во НУА, 2009. – С. 560–605.

13. Майфет Г.Й. Перекладознавчі праці / Г.Й. Майфет // Новий Протей– Вип. 1. / гол. ред. Олександр Кальниченко. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – С.136–163.

14. Одрехівська І. М. Внесок професора В. Коптілова в історію українського перекладу та перекладознавства другої половини ХХ сторіччя: автореферат. канд. філол. наук, спец.: 10.02.16 – перекладознавство / І. М. Одрехівська – К.: Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2015. – 20 с.

15. Назаревский Н. Дополнения к библиографии 1953–1958 гг.,

помещенной в сборнике «Мастерство перевода» за 1959 г.1-Советский Союз / сост., Н.Назаревский // Мастерство перевода : сб.1962. – М.: Сов. Писатель, 1963. – С. 575–596.

16. Рильський М.Т. Ясна зброя: статті / Максим Рильський [упоряд. та прим. Г.М. Колесника]. – Київ: Радянський письменник, 1971. – 284 с.

17. Русские писатели о переводе: XVIII-XX вв. / Ю. Д. Левин, А.В. Федоров, И.С. Кузьмичев. – Ленинград : Советский писатель, 1960. – 696 с.

18. Рьльский М.Ф. Художественный перевод с одного славянского языка на другой / М.Ф. Рьльский. – М.: Изд-во Академии наук СССР, 1958. – 36 с.

19. Стріха М.В. Листування Григорія Кочура і Богдана Рильського / публ. та прим. М. В. Стріха // Новий Протей – Вип. 1. / гол. ред. Олександр Кальниченко. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – С. 164–190.

20. Українське перекладознавство ХХ сторіччя : бібліографія / ЛНУ імені Івана Франка, НТШ ; уклад Т. Шмігер ; [автори передм. : Р. Зорівчак, Т. Шмігер ; наук. ред. Р. Зорівчак]. – Львів, 2013. – 626 с.

21. Українське перекладознавство. Проблеми художнього перекладу : бібліографічний покажчик / укладач Ю. Ю. Полякова. – Харків : Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2013. – 184 с.

22. Фінкель О. М. Г.Ф. Квітка-Основ'яненко – перекладач власних творів / О. М. Фінкель // Квітка-Основ'яненко: Зб. на 150-річчя народження. – Х., 1929. – С.107–132. Див. також: Фінкель О. М. Г.Ф. Квітка-Основ'яненко – перекладач власних творів / О. М. Фінкель // Протей: Перекладацький альманах. – Х., Вид-во НУА, 2006. – Вип. 1. – С. 380–400.

23. Фінкель О.М. Теорія й практика перекладу / О. М. Фінкель. – Х.: ДВУ, 1929. – 168 с.

24. Филипович П. Пушкін в українській літературі / П. Филипович // А.Пушкін. Вибрані твори. – Харків–Київ: Книгоспілка, 1930. – С.V – LX.

25. Хайтина Э. Библиография / Э. Хайтина, Б. Хавес // Мастерство перевода / Антокольский и др. – М.: Советский писатель, 1959. – С. 465–508.

26. Черноватий Л.М. О.М. Фінкель – забутий теоретик україн-

ського перекладознавства: Збірка вибраних праць / Черноватий Л.М., Карабан В.І., Подміногін В.М., Кальниченко О. А., Радчук В.Д. – Вінниця : Нова книга, 2007. – 440 с.

27. Шмігер Т. Історія українського перекладознавства ХХ сторіччя / Т. Шмігер ; передм. Р. Зорівчак. – Київ : Смолоскип, 2009. – 342 с.

28. Asimov I. Adding A Dimension: Essays on the History of Science / Isaac Asimov. – N.Y.: Doubleday & Company, 1964. – 202 p.

29. Baer B. J. Introduction: Cultures of translation / Brian J. Baer // Contexts, Subtexts and Pretexts: Literary Translation in Eastern Europe and Russia / Brian J. Baer. – Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins, 2011. – P. 1-16.

30. Baer B. J. Russian Writers on Translation: An Anthology / ed. by Brian James Baer, Natalia Olshanskaya. – Manchester : St. Jerome, 2013. – 163 p.

31. Bandia P. Translation as Reparation: Writing and Translation in Postcolonial Africa / Paul Bandia. – Manchester : St. Jerome, 2008. – 270 p.

32. Batchelor K. Decolonizing Translation: Francophone African Novels in English Translation / Kathryn Batchelor. – Manchester: St. Jerome, 2009. – 290 p.

33. Bukowski P. Polska myśl przekładoznawcza. Antologia / Piotr Bukowski, Magda Heydel. – Warsaw : Jagiellonian University Press, 2013. – 360 s.

34. Chesterman A. The view from memetics / Andrew Chesterman / Paradigmi, 2009. – # 2. – P. 75–88.

35. Chernetsky V. Nation and translation: Literary translation and the shaping of modern Ukrainian culture/ Vitaly Chernetsky // Contexts, Subtexts and Pretexts^ Literary translation in Eastern Europe and Russia / ed. by B.J. Baer. – Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, 2011. – P. 33–55.

36. Cheung M. An Anthology of Chinese Discourse on Translation / Martha Cheung. – Manchester : St. Jerome, 2006. – 298 p.

37. Ceccherelli A. Translation Theories in Slavic Countries / ed. by A. Ceccherelli, L. Constantino, C. Diddi. – Salerno : Vereja, 2015. – 231 p.

38. Cejkova V. Slovak Thinking on Translation 1970–2009. Bibliography / V. Cejkova, M. Kusa. – Bratislava : Veda, Ústav svetovej literatúry SAV, 2010. – 112 s.

39. Costantino L. Translation Theories in 'the other Europe' / Lorenzo Costantino // *Translation and Interpreting Studies*. – 2015. – # 2. – P. 243–262.
40. D'hulst L. Cultural translation: A problematic concept? / Lieven D'hulst // *Beyond Descriptive Translation Studies. Investigations in homage to Gideon Toury* / ed. by Anthony Pym, Miriam Shlesinger, Daniel Simeoni. – Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, 2008. – P. 221–232.
41. D'hulst L. Translation History / Lieven D'hulst // *Handbook of Translation Studies* / ed. by Yves Gambier and Luc van Doorslaer, vol. 1. – Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins, 2010. – P. 397–405.
42. D'hulst L. Enseigner la traductologie: pour qui et a quelles fins? / Lieven D'hulst // *Meta* – 1994. – # 1. – P. 8–14.
43. Fernandez Sanchez M. History and Historiography / *Researching Translation and Interpreting* / ed. by Claudia V. Angelelli and Brian James Baer. – London: Routledge, 2016. – P. 97–107.
44. Holmes J. S. Translated! Papers on Literary Translation and Translation Studies / James S. Holmes. – Amsterdam: Rodopi, 1988 [1972]. – P. 67–80.
45. Hermans T. Translating Others / ed. by Theo Hermans. – Manchester: St. Jerome, 2006. – Volumes 1. – 256 p.; vol. 2 – 271 p.
46. Hermans T. Translation in Systems. Descriptive and Systemic Approaches Explained / Theo Hermans. – Manchester: St. Jerome Publishing, 1999. – 144 p.
47. Hung E. Asian Translation Traditions / ed. by Eva Hung, Judy Wakabayashi. – Manchester: St. Jerome, 2005. – 294 p.
48. Inggs J. Translation Studies in Africa / J. Inggs, L.Meintjes. – London / New York : Continuum, 2009. – 272 p.
49. Kalnychenko O. A Sketch of the Ukrainian History of Translation of the 1920s / Oleksandr Kalnychenko // *Between Cultures and Texts: Itineraries in Translation History* / Eds. Antoine Chalvin, Anne Lange, Daniele Monticelli. – Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien: Peter Lang, 2011. – P. 255–267.
50. Kalnychenko O. History of Ukrainian thinking on translation (from the 1920s to the 1950s) / Oleksandr Kalnychenko // *Going East: Discovering New and Alternative Traditions in Translation Studies* / ed. by Larisa Schippel and Cornelia Zwischenberger. –Berlin : Frank & Timme, 2017. – P.309 – 338.

51. Kalnychenko O. Oleksandr Finkel, Anton Popovic and the Problem of Auto-Translation / Oleksandr Kalnychenko // *Preklad a kultúra 5* / ed. by Edita Gromová, Mária Kusá. – Nitra; Bratislava: Univerzita Kona štátna Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta : Ústav svetovej literatúry SAV, 2015. – P. 151–162.

52. Kinga K. Translation Studies in Hungary / Kinga Klaudy, José Lambert, Aniko Sohar. – Budapest: Scholastica, 1996. – 208 p.

53. Koerner E. F. K. Essays in the history of linguistics / E. F. K. Koerner. – Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins, 2004. – 271 p.

54. Levý J. The Art of Translation / Jiří Levý; translated by Patrick Corness; ed. by Zuzana Jettmarová. – Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins, 2011. – 322 p.

55. Levý J. České teorie překladu / Jiří Levý. – Prague. Železný, 1996 [1957]. – 273 p.

56. Lefevere A. Translation, rewriting, and the manipulation of literary fame / André Lefevere. – London : Routledge, 1992. – 185 p.

57. Miko F. Aspekty prekladového textu. Antológia príc o preklade / František Miko / M. Valentová, M. Režná (eds). – Nitra : Univerzita Konaštátna Filozofa, 2011. – 309 s.

58. Nasi F. Review [Between cultures and texts. Entre les cultures et les textes. Itineraries in translation history/Itinéraires en histoire de la traduction, edited by Antoine Chalvin, Anne Lange and Daniele Monticelli] / Franco Nasi // *The Translator*. –2014. – # 1. – P. 136–141.

59. Odrekhivska I. In the Realm of Translation Studies in Ukraine: Re-visiting Viktor Koptilov's Translation Concept / Iryna Odrekhivska // *Going East: Discovering New and Alternative Traditions in Translation Studies* / ed. by Larisa Schippel and Cornelia Zwischenberger. – Berlin : Frank & Timme, 2017. – P.513 – 535.

60. Popovič A. La scienza della traduzione. Aspetti metodologici. La comunicazione traduttiva / Anton Popovič; Trs / Bruno Osimo, Daniela Laudana. – Milano: Hoepli, 2006. – 194 p.

61. Pollard D. Translation and Creation: Readings of Western Literature in Early Modern China / David Pollard. –Amsterdam: J. Benjamins, 1998. – 341 p.

62. Pym A. Method in Translation History / Anthony Pym. – Manchester : St. Jerome Publishing, 1998. – 234 p.

63. Pym A. The case of the missing Russian translation theories / Anthony Pym, Nune Ayvazyan // *Translation Studies*. – 2014. – # 3. – P. 1–21.

64. Schaffner C. Norms of translation / Christina Schaffner // *Handbook of Translation Studies* / ed. by Yves Gambier and Luc van Doorslaer, vol. 1. – Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, 2010. – P. 235–244.
65. Schippel L. Going East: Discovering New and Alternative Traditions in Translation Studies / ed. by Larisa Schippel, Cornelia Zwischenberger. – Berlin: Frank & Timme, 2017. – 535 p.
66. Snell-Hornby M. Translation Studies: An Integrated Approach / Mary Snell-Hornby. – Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins, 1988. – 163 p.
67. St André J. Thinking through Translation with Metaphors / ed. by James St André. – Manchester : St Jerome Publishing, 2010. – 321 p.
68. St. André J. History / J. St. André // *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. [2nd edition] / ed. by M. Baker. – London / New York : Routledge, 2008. – P. 133–137.
69. Stanovnik M. Slovenski literarni prevod: 1550–2000 / Majda Stanovnik. Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2005. – 316 s.
70. Šmiger T. Designing a History of Translation Studies: A Case Study for Ukraine / T. Šmiger // *Translation Theories in the Slavic countries* / ed. by A. Ceccherelli, L. Constantino, C. Diddi. – Salerno: Vereja, 2015. – P. 67–82.
71. Tirkkonen-Condit S. Unique items – over- or under-represented in translated language? / Sonja Tirkkonen-Condit // *Translation Universals : do they exist?* / ed. by A Mauranen, P. Kujamäki. – Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, 2004. – P. 177– 184.
72. Tirkkonen-Condit S. Translationese – a myth or an empirical fact? A study into the linguistic identifiability of translated language / Sonja Tirkkonen-Condit // *Target*. – 2002. – # 2. – P. 207–220.
73. Tymoczko M. Trajectories of Research in Translation Studies / Maria Tymoczko // *Meta*. – 2005. – # 4. – P. 1082–1097.
74. Woodsworth J. History of Translation / J. Woodsworth // *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. – London; New York : Routledge, 1998. – P. 100–105.
75. Woodsworth J. Teaching the History of Translation / Judith Woodsworth // *Teaching Translation and Interpreting 3: New Horizons. Papers from the Third Language International Conference*/ ed. by C. Dollerup, V. Appel. – Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, 1996. – P. 9–18.

РАЗДЕЛ 3

НОВЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ КАФЕДРЫ

Доманова Е. В.
ст. преподаватель

3.1. Актуальные аспекты преподавания устного перевода с испанского языка

В последнее время значительно изменился статус иностранного языка в украинском обществе. Вхождение Украины в мировое сообщество, экономическая и социокультурная ситуация в стране обеспечили огромный спрос на знания иностранных языков, создали мощную мотивационную базу для их изучения. Владение навыками иноязычной компетенции стало рассматриваться как необходимое личностное и профессиональное качество любого специалиста, средство, объединяющее государство и народы, средство социализации. В связи с современными реалиями подготовка переводчика требует более глубокого подхода, особенно устного перевода.

Как отмечают практики перевода, специфика работы устного переводчика заключается в том, что ему часто приходится сталкиваться с такими предметными отраслями, от которых он далёк в силу гуманитарного лингвистического образования. Именно поэтому специалисты в области обучения переводу рекомендуют постоянно расширять свой кругозор, стараться изучить как можно больше специальной терминологии, связанной с различными отраслями производства и научного знания. При этом особое внимание следует уделить знанию терминологии на родном языке и пониманию сути переводимых процессов.

Таким образом, для подготовки именно устного переводчика огромное значение имеет получение опыта специальных текстов, а также ознакомление со стилистикой и лексикой, традиционно

используемой в подобных текстах на родном языке с тем, что называют конвенциональностью. Текст перевода должен содержать клише и термины, традиционные для текстов того же жанра, написанных на языке перевода.

Начинающий переводчик может столкнуться с трудностями устного перевода, которые попробуем рассмотреть. Один из первых вопросов, который обсуждается на практических занятиях по переводу – на какой язык переводить легче: на родной или иностранный. И, в основном, шаблон мышления: «На родном хоть что-нибудь да скажешь», помогает студенту сделать выбор в сторону первого.

Правильный ответ может показаться парадоксальным, но переводить устный текст легче на иностранный язык, чем на родной. Приведём, на наш взгляд, резкие обоснования этой мысли. При переводе на иностранный язык переводчик без труда поймет оригинальный текст, прямой и даже переносный смысл послания. Вся сложность перевода для него будет заключаться в передаче этой мысли на иностранный язык. В худшем случае он может её высказать на не очень правильном, но все равно понятном языке. Цель коммуникации будет достигнута – стороны поймут друг друга. Если же переводчик, как бы он хорошо ни владел языком, в силу каких-то обстоятельств не понял текста на иностранном языке, акт коммуникации может быть нарушен, или не состоится вообще.

Целесообразно выделить фонетические, лексические и синтаксические трудности перевода устного сообщения. Рассмотрим эти группы подробнее.

Фонетические трудности. В основном, трудности в области фонетики возникают, когда переводчик не знаком с особенностями произношения в той или иной области Испании или испаноговорящей страны. Речь андалузца, который не произносит в окончаниях слов звук «s» и неимоверно оглушает его в середине слова, может привести к появлению неожиданной для переводчика омонимии грамматических форм: ¿ *Cómo estás?* (*Cómo está*) = ¿ *Cómo está?* (*Cómo está*).

Привычные слова могут показаться незнакомыми по той же

причине: escuela (escuela). Трудностей такого порядка нетрудно избежать, если предварительно переводчик ознакомится с аудиозаписями национальных вариантов испанского языка, или по возможности, пообщается с носителями языка из разных испаноговорящих стран и областей Испании. Трудности также могут возникнуть при переводе неизвестных топонимов, имен собственных, терминов. Если имя собственное нам незнакомо, расслышать его подчас очень трудно: в таких случаях контекст не помогает, а замена одного звука другим превращает одно имя собственное в другое, а также существующее или способное существовать в языке. Единственной формой избежать или, по крайней мере, уменьшить риск возникновения этого вида трудности – хорошо заранее ознакомиться с темой обсуждения, выучить фамилии людей, которые этой темой занимались, научиться ориентироваться в географических реалиях тех мест, областей, стран и т.д., о которых может пойти речь.

Лексические трудности. Лексические трудности устного перевода предсказуемы, но процесс их преодоления долгов и трудоемок. Предсказуемы, потому что переводчик до начала трансляции знает тему предстоящего сообщения и просто обязан предварительно проработать потенциально возможные в данной сфере термины, усвоить словарь, характерный для выступления на конференциях, деловых встречах, переговорах. Кроме того, при подготовке к процессу перевода, следует изучить основные моменты истории стран, чьих представителей предстоит переводить на предмет апелляции оратором к историческим лицам и событиям. Из вышесказанного становится понятно, что на максимальную минимизацию возможности возникновения лексических трудностей может уйти много времени и усилий, так как диапазон лексических пластов, с которыми переводчику придется столкнуться, весьма обширен. Переводчик обязан находиться в состоянии вечного учебного возбуждения, всасывая и активизируя языковой материал. Необходимо обратить внимание, что это относится к материалу как иностранного, так и родного языка.

Лексических ошибок в переводе иногда сложно избежать в силу незнания реалий страны, на язык которой происходит

перевод. Много слов в испанском языке, которые по звучанию похоже с русским, но имеют абсолютно другое значение, например, *aspirante* в испанском языке означает: претендента на работу, на какую-либо должность. В русском языке это слово означает студента аспирантуры.

Некоторые ошибки были сделаны в переводе раньше и уже настолько укрепились в языке перевода, что мы не замечаем несоответствия. Такого рода ошибки таковыми не считаются в силу их полной адаптации к системе, принявшую эту единицу языка. Так, например, словосочетание «цветная капуста» – перевод – «калька» с европейских языков, в которых этот овощ имеет семантически идентичное название, составленное из слов «капуста» и «цветок» (!) – ср. испанское *coliflor* (*col* – «капуста», *flor* – «цветок» – откуда, кстати, заимствовано и адаптировано англ. *cauliflower*).

Цветная капуста – перевод-калька европейских названий. Цветной по-старорусски могло значить не только «обладающий цветом», но и «цветочный» (ср. у Даля выражения цветная кашка – «виноградный цвет» и цветной мёд – лучший, собираемый с цветов). Поэтому здесь, повторяюсь, строго говоря, не ошибочный перевод, а позднейшее ошибочное толкование, «реинтерпретация» определения.

Наибольшую из перечисленных трудностей для перевода представляет несоответствие синтаксических особенностей испанского и русского языков, что позволяет нам выделить **трудности перевода синтаксических конструкций:**

Для их преодоления требуется безукоризненное владение всеми синтаксическими особенностями испанского литературного языка, в том числе редкими и устаревшими (примем во внимание, что использование архаичных синтаксических конструкций подчас может служить таким же украшением стиля, каким служат изысканные синонимы или необычные сравнения.

Типичные ошибки связаны с незнанием таких, например, конструкций, как *dado* (*dada*, *dados*, *dadas*) + существительное “*Dada la elección del nuevo Director el número de puestos debe reducirse a...*” «В связи с избранием нового директора число мест должно уменьшиться до...».

Начинающие переводчики часто допускают ошибку в переводе, забывая, что в испанском языке отрицание «по» обычно относится к глаголу или, точнее, ко всему предложению (тогда как по-русски отрицание не может относиться к любому члену предложения). Во фразе *No por eso dejamos de sentir* отрицание «по» относится ко всему предложению, а следовательно, понимать его следует так: «Мы, тем не менее, ощущаем...»). При незнании же этой синтаксической особенности испанского языка мог бы получиться неправильный перевод: «Не от этого мы перестаём ощущать...».

Что касается порядка слов в предложении, необходимо отметить несколько отличий, существующих между двумя языками:

а) Прилагательные в отличие от русского языка, располагаются чаще всего после определяемого им существительного; после существительного расположены и подчиненные ему конструкции с предлогом (*de* и др.), которые переводятся на русский язык прилагательными: *Universidad de Kíev* – Киевский университет.

б) Испанские предложения нередко начинаются с глагола-сказуемого, за которым следует дополнение, подлежащее или обстоятельство места: *Llega a ésta capital el presidente de la República Argentina. В ... (следует название города) прибыл президент Аргентины. Corresponde a un humilde invitado...agradecer...* Мне, скромному приглашенному...выпала честь поблагодарить...

Такой порядок слов характерен для фраз, в которых новая информация содержится в подлежащем или ином члене предложения, располагающемся в конце предложения. В русском языке такому испанскому порядку слов соответствует (как видно из примеров) иное расположение слов: в начале предложения – дополнение, подлежащие или обстоятельство места, а затем сказуемое. Поэтому, услышав в начале предложения сказуемое, переводчик не должен переводить его тут же, а должен услышать следующий за ним член предложения и передать все предложение с естественным для русского языка порядком слов.

Даже профессиональный устный переводчик сталкивается с рядом объективных трудностей, которые приходится учитывать.

Изначально, основным фактором является то, что информация в процессе устного перевода нематериальна, в отличие от письменного перевода или перевода листа.

Это также значительно осложняется спецификой речи отправителя и получателя информации, личными профессиональными и психологическими качествами переводчика.

Роль памяти в процессе устного перевода крайне важна, и является большим подспорьем при хорошем владении языком и переводческой скорописью.

Кратковременная память – одно из основных понятий устного перевода. Данная память хранит информацию в течение небольших отрезков времени (несколько минут). Она отличается сенсорной тем, что запоминаемый материал может оставаться в кратковременной памяти сколь угодно долго благодаря повторению, которое способствует переходу информации из кратковременной памяти в долгосрочную. Что же делать переводчику, если информация хранится в кратковременной памяти меньше 30 секунд. Есть возможность расширить объём кратковременной памяти за счёт структурирования получаемой информации, преобразуя группы слов и предложения в более компактные структуры, делая акцент прежде всего на сказуемом, поскольку легче всего, как правило, вспомнить субъекты действия, если это только не впервые услышанное имя.

Очень важны также фоновые знания переводчика: то есть здесь начинает работать ассоциативная память, когда человек припоминает ранее полученные, отработанные сведения при воспроизведении новой информации.

Необходимо также научиться адекватно выделять смысловые единицы, вычлняя самое важное, поскольку процесс устного перевода состоит из двух этапов – анализ (когда идет восприятие информации) и синтез (непосредственно повторение).

Кроме того, при устном переводе не исключена ситуация невосприятия отдельного отрезка текста в силу различных обстоятельств. Причиной тому может быть шум, всякого рода помехи, неправильно произнесенные речевые единицы, незнакомые слова (термины, имена собственные, аббревиатуры).

Эти помехи переводчик может преодолеть, правильно выделив смысловую структуру и учитывая при этом контекст.

Сформированное в 1972 году Селинкером понятие интерязыка стало ключевым для всех последующих теорий усвоения языка. Лингвистика «до Селинкера» считала, что:

- все ошибки на пути освоения языка продиктованы тем, что грамматика родного языка отлична от грамматики изучаемого;

- ошибок можно избежать, если «хорошо учиться».

Селинкер и его последователи убедительно доказали, что:

- ошибок, связанных с родным языком не более 33%;
- ошибки неизбежны, более того, существует закономерная последовательность, набор этапов в освоении любого материала;

- эти этапы универсальны (для любого родного языка) и неизбежны в студенческой речи (хотя возможно, что студент предпочтет смолчать, нежели допустить ошибку);

- при забывании иностранного языка та же последовательность этапов проходит в обратном порядке;

- состояние иностранного языка на каждом этапе его освоения представляет собой законченную лингвистическую систему, называемую «интерязыком» (между родным и иностранным).

Эта система более вариативна, менее стабильна и подвержена изменениям во времени. Но она является наблюдаемой и фиксированной языковой системой.

Это представление буквально перевернула основы методики обучения иностранным языкам. Раз ошибки закономерны, нет смысла их карать. Более того, ошибки могут быть «хорошими», т.е. показывать, что студент интуитивно формирует новые, более близкие к реальности гипотезы. Скажем, форма *este* вместо *estuve* демонстрирует усвоение парадигмы спряжения на бессознательном уровне, что хорошо (и что наблюдается у носителей языка, сравните с *ande*).

Повысился интерес к тому, чтобы студенты самостоятельно – сознательно или бессознательно – выдвигали собственные гипотезы. Появились индуктивные упражнения.

Рассмотрим некоторые упражнения, в которых перевод выступает средством обучения испанскому языку, а именно лексической и грамматической составляющей языка.

На начальном этапе обучения, когда у студентов весьма скудный вокабуляр испанского языка, в виде домашнего задания часто предлагается перевести с помощью определенного набора языковых единиц, например, название стран, национальность, список профессий и т.п. Таким образом, с помощью перевода происходит знакомство лексикой, составляющей язык. Для перевода некоторых единиц студентам не требуется словарь, поскольку их общелингвистическая компетенция, основанная на владении русским, английским и латинским языками в виду специфики образования на факультете иностранных языков, позволяет понять значение того или иного слова. Например, *Francia-francés*, на основе опоры на английский язык, *Chine-chino* на основе знаний латинского языка. Испанское слово *cantante* не кажется чужим.

Однако в некоторых случаях языковой догадки недостаточно, чтобы перевести то или иное испанское слово. Например, испанское *deportista*, означающее «спортсмен», однажды было переведено начинающими студентами, поленившимися открыть словарь, как «депортированный».

В процессе обсуждения лексического материала на занятиях этот случай вызвал особую оживлённость. Таким образом, ошибки, допущенные при переводе, выполняют конструктивную функцию и служат запоминанию новых слов.

На первых занятиях по испанскому языку в группе начинающих преподавателю рекомендуется предлагать студентам для перевода на слух нескольких слов, о значении могут догадаться, опираясь на знания русского, английского, латинского языков. Это, как правило, внеконтекстные единицы, например, *febrero* (февраль), *escuela* (школа), *universidad* (университет), *importante* (важный), *otoño* (осень).

Использование такого переводного приёма как средство обучения способствует развитию языковой догадки студентов. С психологической точки зрения подобная форма работы вовлекает в мыслительный процесс всех студентов и способствует развитию их внутренней мотивации изучения языка, поскольку задание не представляет собой сложности и практически всегда успешно выполняется всеми студентами. Необходимо отметить,

что на начальном этапе обучения иностранному языку новые слова воспринимаются студентами как перевод слов с родного языка, поскольку у студентов ещё не сформирована концептосфера иноязычной действительности, т.е. иноязычные слова запоминаются не как образы определенных предметов или названия определенных явлений, а как перевод русских слов на иностранный язык. Преподавателю требуется контролировать этот процесс, поскольку слова в языках неравнозначны, их значения могут совпадать лишь частично. Таким образом, при переводе новых слов следует обращать внимание на степень соответствия их значений со значениями слов на родном языке. Например, испанское слово *madera* обозначает «дерево» как материал, но не как растение. Испанское же слово *planta* имеет в русском языке несколько соответствий и может обозначать «растение», «завод», «этаж».

Можно заключить, что перевод как средство обучения лексико-семантической составляющей испанского языка позволяет выявить сходства и различия испанского языка с языками, которыми студенты уже владеют к началу курса испанского языка.

Задания на перевод могут также использоваться при обучении испанского языка. Их целью является, как правило, овладение студентами тем или иным грамматическим материалом. Например, пословный перевод внеконтекстного предложения позволяет студентам научиться пользоваться лексическими единицами в других контекстах. Такие предложения полезны как на начальном, так и на продвинутом этапе обучения. Например, знание фразы *¿Cómo te llamas?* в качестве перевода русского вопроса «Как тебя зовут» не помогает задаче построить фразу «Как зовут твоего друга», если студент не может перевести составляющие этой фразы с испанского языка. Неумение перевести пословно предложение в сослагательном наклонении *¡Quién lo hubiera sabido antes!* (Знать бы об этом раньше) может создать трудности при построении предложения «Сделать бы это раньше».

Ввиду вышеизложенного, следует заметить, что при изучении каждой новой грамматической темы рекомендуется предлагать студентам осуществить устный перевод фраз или предложений, чтобы выработать навыки быстрого нахождения соответствия

в родном языке. Сложность возрастает, если текст речи отсутствует. Возникает большая вероятность того, что слушающий не поймет или неверно поймет некоторые слова, а значит и воспроизводит не то, что говорит диктор. Усложнит задачу и темп речи, акцент, шумы, прецизионная и специальная лексика и т.д.

Следующее упражнение, направленное на развитие навыков синхронного перевода – синхронный перевод речи, текст которой известен переводчику. Текст зачитывают и переводят всей группой, разбирают все сложные моменты до степени понимания смысла каждой фразы, значения каждого слова. Студенты предлагают свои варианты перевода, выбор лучшего варианта или возможность нескольких вариантов перевода осуществляется и обосновывается совместно с преподавателем.

После этого студенты выполняют синхронный перевод с опорой на текст речи индивидуально.

Усложнить задачу можно, оставив некоторые части текста не разобранными, не переведенными, исключенными из текста речи, так, чтобы часть информации оказалась новой для студента. Так постепенно студенты переходят к синхронному переводу незнакомого текста, хотя и в рамках определенной тематики.

Синхронный перевод незнакомого текста, естественно, является сложнейшей учебной и практической задачей. При этом важно понимать, что переводчик часто имеет возможность предугадать, о чем будет говорить оратор, какие темы будут затронуты, а иногда имеется возможность заранее ознакомиться с текстом выступления.

Для тренировки навыков синхронного перевода также может использоваться следующий вид учебной деятельности:

– Студентам предлагается определенная тема. Преподаватель раздает заранее подготовленный глоссарий с тематически подобранной лексикой (vocabulary lists) Лексика предварительно озвучивается и изучается совместно. Для презентации и закрепления лексики, для объяснения терминологии и явлений из той или иной предметной области можно использовать любой доступный наглядный материал, проектор, компьютеры, Интернет-сайты, видеоролики и т.д.

Дома студенты должны подготовить грамотно составленный доклад на русском или испанском языке по этой теме (можно по более узкой тематике в рамках обозначенной). Кроме того, студенты должны составить глоссарий по теме своего доклада, желательно изучить дополнительную литературу по той же теме, чтобы пополнить свой багаж фоновых знаний. Исходя из учебных целей, чтобы доклад содержал прецизионную информацию, простой синтаксис (чтобы в предложениях был прямой порядок слов), рекомендуемый объем доклада – 1 страница формата А4.

На занятии один из студентов зачитывает доклад в среднем темпе речи. Ещё один студент выступает в качестве устного переводчика, осуществляющего устный перевод реципиенту, в роли которого может выступать преподаватель или другой студент. Задача получателя перевода – зафиксировать переводчиком ошибки и затем озвучить их.

Остальные студенты группы в это время выполняют устный синхронный перевод в кабинках для синхронного перевода (если есть такая возможность).

После того, как текст прочитан и переведен, происходит обсуждение ошибок со всеми студентами группы. При анализе перевода обсуждают, насколько он был понятен реципиенту, было ли хорошо слышно переводчика в целом, насколько комфортно чувствовал себя реципиент. Также обсуждаются потери при переводе.

К числу критериев оценки качества синхронного перевода относится использование переводчиком логически законченных фраз, предложений: даже если переводчик что-то не понял или упустил, он должен логично закончить мысль.

Естественно, методы обучения устному переводу не ограничиваются перечисленными упражнениями, и у каждого преподавателя найдутся свои методические приемы и находки, позволяющие добиваться высоких результатов. Тем не менее, описанные упражнения являются, безусловно, полезными, а их эффективность подтверждают ведущие специалисты в области обучения переводу.

Литература:

1. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам: пособие для учителя / Н. Д. Гальскова. – 2е изд., перераб. и доп. – М.: АРКТИ. – 2003. – 192 с.
2. Марчан Н. Б. О некоторых приемах повышения эффективности изучения лексики / Н. Б. Марчан // ИЯШ. – 2004. – № 5. – С. 77–78.
3. Пасов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Е. И. Пасов. – 2-е изд. – М.: Просвещение. – 1991. – 223 с.
4. Нуждин Г. Цикл лекций об особенностях перевода испанского языка [Электронный ресурс]/ Г. Нуждин. – Режим доступа: <http://espracol.es>.
5. Цетлин В. С. Работа над словом / В. С. Цетлин // ИЯШ. – 2002. – №3. – С. 33–36.

Фадеев Д. А.

преподаватель

3.2. Аудиовизуальный перевод с немецкого языка в обучении студентов переводческой специальности

Аудиовизуальный перевод (АВП) является относительно новой отраслью перевода, которая, тем не менее, стремительно набирает популярность в межъязыковой коммуникации. АВП берёт своё начало почти 100 лет назад в переводе титров немого кино. Однако развитие и расширение аудиовизуальной продукции во второй половине XX в. привело и к расширению видов АВП. Наиболее значительными в этой отрасли событиями и тенденциями стали глобализация и стремительная коммерциализация перевода, развитие технологий в теле- и киноиндустрии, появление и расширение Интернет-пространства, усовершенствование средств приёма и передачи информации.

На сегодняшний день наиболее распространёнными видами АВП являются субтитрование, закадровый перевод и дублирование. Субтитрование при переводе заключается в выведении на экран письменного текста на ЦЯ (целевом языке), который

передаёт речь и письменные тексты на ИЯ (исходном языке). Закадровый перевод представляет собой устную подачу перевода на ЦЯ, наложенную поверх оригинального голоса на ИЯ. Дублирование – это наиболее продвинутый вид перевода, который заключается в полном удалении речи на ИЯ и замещении её голосом на ЦЯ таким образом, чтобы создать у зрителей на ЦЯ впечатление оригинального озвучивания.

С развитием и расширением новых технологий эти три вида были дополнены новыми, такими как субтитры для сцены, субтитры для людей с дефектами слуха и так называемые «живые» субтитры, распознающие речь. Близким к дублированию является аудиоописание для слепых, которое заключается в трансформации визуального образа в вербальный комментарий. Самым новым видом АВП может считаться локализация видеоигр, объединяющая в себе субтитрование и дублирование с применением адаптивного перевода. Как видно, приумножение видов АВП также связано с расширением сферы его применения, которая давно вышла за рамки теле- и киноэкрана.

В чём же новизна этого типа перевода? В отличие от традиционных печатных текстов, аудиовизуальные тексты используют два типа знаков и два разных канала связи. Таким образом, они состоят из аудиовербальных (речь), аудионевербальных (сопутствующие звуки), визуально-вербальных (письменные тексты) и визуально-невербальных знаков (прочие визуальные знаки). Эти знаковые системы вступают во взаимодействие, образуя единство, которое не является просто суммой составляющих. Системы влияют друг на друга, варьируясь по значимости и обуславливая знаки других систем. Для переводчика, как и для любого реципиента аудиовизуального текста, это означает необходимость уметь распознать такую взаимосвязь и определить значимость каждой отдельной системы.

Вместе с тем АВП как ставит перед переводчиком новые ограничения, так и открывает новые возможности. К ограничениям в первую очередь относятся: при закадровом переводе и субтитровании – необходимость придерживаться строго заданных временных рамок; при дублировании – также соблюдать

синхронию между текстом и образом. Указанные ограничения создают особые трудности, в частности при переводе с западно-европейских языков на славянские, когда адекватный перевод зачастую является длиннее оригинала. Здесь переводчик вынужден прибегать к компрессии текста, перефразировке и смысловому переводу, порой подбирая варианты, которые будут соответствовать оригиналу не только на семантическом, но и на фонетическом уровне. С другой стороны, взаимодействие разных знаковых систем в аудиовизуальном тексте создаёт более богатый контекст, нежели в письменном произведении. Это даёт переводчику большую свободу выбора лексических средств и поощряет творческую работу при переводе, особенно публицистических, разговорных и художественных текстов.

Несмотря на то, что АВП уже давно приобрёл глобальные масштабы, по сей день он зачастую осуществляется на любительском уровне, а его исполнители приобретают опыт «на ходу», что нередко негативно сказывается на качестве перевода. Этим объясняется необходимость систематического преподавания азов АВП в рамках академической программы подготовки переводчиков. При обучении переводу студентов следует учитывать тот факт, что традиционно больший акцент делается на работе с письменными текстами. В связи с этим необходима усиленная работа над аудированием при подготовке к АВП. Мы считаем целесообразным приступать к этому виду работы с самого начала курса практики перевода. На первой стадии (1-ый год обучения) имеет смысл работа с адаптированными аудиосообщениями, снабжёнными письменным сопровождением (скриптом) для облегчения студентам задачи ознакомления с текстом. После краткой подготовки студентам предлагается испытать свои навыки в последовательном переводе коротких отрезков сообщения. Таковую работу следует проводить регулярно, на каждом занятии по общественно-политическому переводу.

В дальнейшем (2-ой год обучения) имеет смысл переходить к аудио- и видеотекстам без скрипта с постепенным повышением их сложности и увеличением отрезков для перевода. Приобретаемые с этим, а также в ходе курса «Переводческая скоропись»

навыки подготовят студентов к полноценной работе с аудиовизуальными текстами.

В условиях вузовского образования и с учётом его возможностей наиболее подходящей формой АВП мы считаем субтитрование. Помимо приобретённых лингвистических знаний и навыков, оно требует наличие вышеуказанных переводческих умений, при этом не представляя значительных технических трудностей. Необходимую подготовку для такого вида работы студенты получают к старшим курсам. Соответственно, будущие магистры могут практиковаться в субтитрованном переводе видеоматериалов малой длины (до 10 минут), как то: видеуроки, видеопрезентации, новостные сообщения и пр. С учётом прохождения магистрами специализированных курсов письменного перевода (юридический, технический и т. д.) также имеет смысл работа с видеоматериалами подобной направленности. При субтитровании им также пригодятся знания и навыки, приобретённые в ходе курса «Информационные технологии референта-переводчика». Особо заинтересованным студентам может быть предложена факультативное задание записи роликов с закадровым переводом, поскольку с содержательной точки зрения такой вид перевода подчиняется тем же требованиям, что и субтитрование. Однако этот вид заданий не может считаться обязательным в курсе АВП, поскольку предполагает наличие специального оборудования, программного обеспечения и навыков работы с ними.

Из всего вышесказанного можно сделать вывод, что аудиовизуальный перевод является актуальной отраслью переводческой деятельности, систематическое обучение которой находится в начальной стадии и предлагает широкие перспективы развития.

Литература:

1. Braun S. Audiodescription research: State of the art and beyond / S. Braun // *Translation Studies in the New Millenium. An International Journal of Translation and Interpreting* 6. – 2008. – P. 14–30.
2. Mateo M. Subtitling today: New uses, attitudes and developments / M. Mateo // *In Linguistica Antverpiensia New Series* 6. – 2007. – P. 135–154.
3. Neves J. Interlingual Subtitling for the Deaf and Hard-of-Hearing

/ J. Neves // In Audiovisual Translation. Language Transfer on Screen. J. Dnaz Cintas & G. Anderman (eds). – Basingstoke: Palgrave Macmillan. – 2009. – P. 151–169.

4. Rемаел А., De Houwer А., Vandekerckhove R. Intralingual open subtitling in Flanders: Audiovisual translation, linguistic variation and audience needs / А. Rемаел, А. De Houwer, R. Vandekerckhove // Journal of Specialized Translation 10. – 2008. – P. 76–105. Accessed mode: http://www.jostrans.org/issue10/art_houwer.php [Accessed 18 January 2010]

5. Zabalbeascoa P. The nature of the audiovisual text and its parameters / P. Zabalbeascoa // In The Didactics of Audiovisual Translation, J. Dnaz Cintas (ed.): John Benjamins Publishing Company. – 2008. – P. 21–38.

*Головнева С. А.
преподаватель*

3.3. Особенности перевода речевых актов в немецком языке

Höflichkeit ist Klugheit
A. Schopenhauer

Речевой акт – отдельный акт речи, в нормальных случаях представляет собой двусторонний процесс порождения текста, охватывающий говорение и протекающие параллельно и одновременно слуховое восприятие и понимание услышанного. При письменном общении речевой акт охватывает писание и чтение написанного, причём участники общения могут быть отдалены друг от друга во времени и пространстве. Речевой акт есть проявление речевой деятельности [3].

В речевом акте создаётся текст. Лингвисты обозначают этим термином не только записанный, зафиксированный так или иначе текст, но и любое кем-то созданное «речевое произведение» любой протяжённости – от однословной реплики до целого рассказа, поэмы или книги. Во внутренней речи создаётся «внутренний текст», то есть речевое произведение, сложившееся «в уме», но не воплотившееся устно или письменно.

В данной статье мы рассмотрим основные речевые акты категории вежливости и особенности их перевода с немецкого языка на русский язык.

Вежливость – черта характера, которая характеризует личность хорошими манерами, добрыми делами и образованностью. Под вежливостью обычно понимают умение уважительно и тактично общаться с людьми, готовность найти компромисс и выслушать противоположные точки зрения. Вежливость считается выражением хороших манер и знания этикета. Поскольку вежливость – культурный феномен, то, что считается вежливым в одной культуре, может считаться грубым или странным в другой. Обычно вежливость позволяет людям чувствовать себя комфортно в обществе друг друга и избегать напряжённости в отношениях. Однако различия в нормах поведения людей разных культур и субкультур могут также приводить к тому, что в результате часть присутствующих может чувствовать себя неловко, стесняться грубости своих манер или даже воспринимать происходящее как агрессию [2].

Категория вежливости с точки зрения прагматики имеет непосредственную связь с теорией речевых актов. Под понятием «речевой акт» следует понимать «речевое действие, обладающее конечной целью», реализующееся в процессе коммуникации согласно установленным в социуме коммуникативным нормам. При рассмотрении понятия «вежливость речевого сообщения» следует перечислить следующие виды речевых актов:

1. Просьба;
2. Вежливый отказ;
3. Извинение;
4. Благодарность [1].

При анализе структуры данных речевых актов в немецком и русском языках, следует отметить, что ввиду разной специфики построения языков и принадлежности к разным языковым группам, обороты категории вежливости не всегда совпадают по своей структуре, поэтому, учитывая отличия переводчику приходится прибегать к применению различных видов перевода, а также к использованию переводческих трансформаций.

В большинстве случаев при переводе оборотов категории

вежливости в речевых актах «просьба», «вежливый отказ», «извинение», «благодарность» переводчик прибегает к использованию следующих приёмов:

1. Эквивалентный перевод.
2. Антонимический перевод.
3. Вольный перевод или целостное преобразование.
4. Калькирование.
5. Добавление грамматических частей речи.
6. Элиминация.
7. Замена частей речи.
8. Комплекс лексического добавления.

Эквивалентный перевод. Под понятием «эквивалентный перевод» чаще всего понимают перевод, обеспечивающий полную релевантность коммуникативного акта языка перевода к коммуникативному акту языка оригинала на всех языковых уровнях, без нарушения коммуникативных норм обоих языков [1].

Рассмотрим использование эквивалентного перевода на примере перевода языковых средств выражения категории вежливости в речевых актах деловой коммуникации:

Senden Sie mir alle erforderlichen Dokumenten, die ich zum Notar senden sollte, bitte. – Вышлите мне все необходимые документы, которые я должен отправить нотариусу, пожалуйста.

Vielleicht könnten Sie bitte das Paket mitnehmen? – Возможно вы смогли бы взять с собой пакет?

Ich bitte tausendmal um Entschuldigung für dieses Missverständnis vom Deutschen ins Türkische. – Тысячу раз прошу прощения за недопонимание при переводе с немецкого языка на турецкий.

Ich bitte um Entschuldigung, ich habe einfach von diesem Termin vergessen – Прошу прощения, я просто забыл об этой встрече. Pardon/Sorry/Entschuldigung – Извини(те).

В последнем примере мы можем увидеть применение эквивалентного перевода исключительно на лексическом уровне.

Как показывают нам примеры, приведенные выше, немецкоязычные средства выражения категории вежливости имеют много изоморфических черт с русскоязычными средствами выражения категории вежливости, поэтому мы имеем право утверждать, что

эквивалентный перевод является широко употребляемым приемом перевода оборотов категории вежливости в речевых актах немецкого делового коммуникативного дискурса.

Антонимический перевод. Суть антонимического перевода заключается в выражении смысла оригинала в переводе с помощью противоположных языку оригинала языковых средств. Антонимический перевод может быть использован как на лексико-семантическом уровне, так и на грамматическом [7]. Рассмотрим применение антонимического перевода на примере перевода оборотов категории вежливости в речевых актах деловой коммуникации:

Könnten Sie mir bitte eine Probe Ihres Rohstoffs schicken? – Вы не могли б прислать образец исходного материала?

В данном примере антонимический перевод применяется на грамматическом уровне, так как вместо Konjunktiv II модального немецкого глагола в русском языке используется отрицательная форма модального глагола.

Würden Sie morgen eine Stunde früher ins Büro kommen? – Вы б не пришли завтра в офис на час раньше?

Как видно из второго примера, немецкая конструкция Würde + Infinitiv переводится на русский язык также с использованием отрицательной формы глагола.

Проанализировав применение антонимического перевода на примере перевода оборотов категории вежливости в речевых актах, можно сказать, что свое максимальное употребление он имеет при переводе оборотов категории вежливости в речевом акте «просьба», где активно употребляются формы сослагательного наклонения, которые передаются на русский язык с использованием отрицательной формы глагола в форме сослагательного наклонения.

Вольный перевод или целостное преобразование. Суть вольного перевода заключается в достижении эквивалентности на уровне фразы или целого текста, при использовании отличных от языка оригинала языковых средств в языке перевода. В пределах перевода оборотов категории вежливости в рассматриваемых речевых актах, вольный перевод используется в случае перевода аломорфических для русского языка конструкций [7]. Например:

Ich hätte auch gerne gewusst, wie Herr Binder dazu steht. – Любопытно было бы также узнать, как к этому относится господин Биндер.

Es tut mir leid, aber wie kann man sich so sicher sein, wenn man nicht dabei gewesen ist. – Сожалею, но как можно быть уверенным, не присутствовав при этом на месте.

Также вольный перевод может применяться не только в зависимости от типа конструкции оборота вежливости в речевом акте, но и если его применения требует контекст.

Калькирование. Суть калькирования заключается в заимствовании иноязычных слов либо грамматических конструкций, с применением дословного перевода и сохранением оригинальной грамматической структуры оборота [7]. Рассмотрим применение калькирования на примерах оборотов категории вежливости:

Schade, aber vielleicht können wir Sie auf anderem Wege informieren. – Жаль, но возможно мы могли бы сообщить Вам другим способом.

Frau Weggen, es tut mir wirklich leid, aber es ist ziemlich verworren, und ich sage Ihnen ganz ehrlich, dass ich selbst nicht sicher bin, worüber wir eigentlich abstimmen werden. – Фрай Вегген, мне действительно жаль, но это действительно вводит в заблуждение, и я говорю Вам совершенно честно, так как сам не уверен, что мы, собственно говоря, должны согласовать.

Основываясь на анализе перевода оборотов категории вежливости в различных речевых актах немецкоязычного коммуникативного дискурса, мы можем утверждать, что калькирование очень часто может использоваться при переводе оборотов категории вежливости в речевом акте «вежливый отказ».

Добавление грамматических частей речи. Суть данного приема заключается в расширении предложения путем добавления грамматических частей речи при переводе. Рассмотрим применение добавления грамматических частей речи на примерах оборотов категории вежливости:

Verzögern Sie bitte nicht zu lange die Unterzeichnung des Vertrags. – Не стоит, пожалуйста, слишком долго затягивать подписание договора.

Kommen Sie in Ruhe und ca. 5 Minuten früher zu Ihrem Termin.
– Вам следует успокоиться и прийти на встречу на 5 минут раньше.

Проанализировав употребление данного переводческого приема, стоит отметить, что при переводе оборотов категории вежливости в речевых актах, он используется крайне редко, все зависит от контекста и ситуации.

Элиминация. Суть данного переводческого приема заключается в опущении как одной либо нескольких лексем, так и одной или нескольких грамматических частей речи в речевом акте. Элиминация хорошо применяется при переводе деловой корреспонденции с целью экономии употребления лексических средств или если того требует контекст [7]. Главной трудностью при использовании элиминации для переводчика является сохранение стилистического оттенка фразы оригинала. Рассмотрим применение элиминации на примерах оборотов категории вежливости:

Wir möchten Ihnen danken, dass Sie sich die Zeit genommen haben, unsere Website zu besuchen und freuen uns von Ihnen zu hören. – Спасибо Вам, что Вы нашли время посетить наш веб-сайт и мы будем рады снова Вас увидеть.

In welchem Format soll ich Ihnen das Dokument schicken? – В каком формате Вам выслать документ?

Основываясь на анализе использования переводческих приемов при переводе оборотов категории вежливости, стоит подчеркнуть, что элиминация довольно удачно употребляется в переводе деловой корреспонденции, когда перед переводчиком стоит задача экономии языковых средств или если того требует контекст. Иногда ввиду использования элиминации может произойти погрешность в виде снижения официальности между коммуникантами, но ввиду отдельных ситуаций данная погрешность не страшна. Например: диалог между компаниями для принятия определенного решения (сотрудничества, подписания договора и т.д.) или рабочий диалог между сотрудниками одной компании. Другими словами погрешность в передачи официальности не страшна в зависимости от уровня официальности контекста.

Замена частей речи. Суть данного приема состоит в замене одной части речи другой, если этого требует контекст или в случае

аломорфизма построения речевого акта в языке оригинала или языке перевода. Так как немецкий язык известен наличием субстантивированных глаголов, чего нет в русском языке, замена частей речи довольно широко используется при переводе, особенно при переводе оборотов категорий вежливости речевого акта «извинение», или «вежливый отказ» [5]. Рассмотрим примеры:

Entschuldigung, dass ich mich verspätet habe. – Извиняюсь, за опоздание.

Entschuldigen Sie bitte die Störung. – Простите, пожалуйста, за то, что вмешиваюсь.

Комплекс лексического добавления. Суть данного приема состоит в добавлении лексических единиц в предложении для более полного выражения содержания текста оригинала в тексте перевода или для формирования определенной стилистической коннотации в тексте перевода [7]. Данный прием довольно часто употребляется в речевых актах «извинение», «вежливый отказ» для более сильной экспрессии вежливости.

Es tut uns leid, aber wir können keine Bestellungen aus den USA abwickeln. – Нам, весьма очень жаль, но мы не можем обработать заказы из США.

Das ist uns wirklich Schade, dass Sie heute morgen mit Verspätung in Florenz gekommen sind. – Мы искренне очень сожалеем, что Вы сегодня утром прибыли во Флоренцию с опозданием.

Таким образом, проанализировав основные переводческие тактики и стратегии, используемые при переводе оборотов категории вежливости в речевых актах «просьба», «вежливый отказ», «извинение», «благодарность», можно сказать, что каждый переводческий прием применяется в зависимости от построения оборота категории вежливости в речевом акте, а также многое зависит от передачи контекста.

Литература:

1. Грайс Г.П. Логика и речевое общение / Г.П. Грайс // Межличностное общение : хрестоматия: [невербальная коммуникация, мужской и женский стили общения, манипуляции в межличностном общении, аксиомы межличностной коммуникации, речь

в межличностном общении] / сост. Н.В. Казаринова, В.М. Погольши. – Санкт-Петербург : Питер, 2001. – с. 171-194.

2. Вежливость [Электронный ресурс] : Википедия – свободная энциклопедия. – Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>. – Загл. с экрана.

3. Речевой_акт [Электронный ресурс] : Википедия – свободная энциклопедия. – Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>. – Загл. с экрана.

4. Иванова, Т.Ф. Формы речевого этикета в современном немецком языке: учеб.-метод. пособие / Т.Ф. Иванова. – Минск: МГЛУ, 2008. – 200 с.

5. Карасик В.И. Язык социального статуса / В.И. Карасик. – М.: 2002. – 333 с.

6. Колтунова М. В. Язык и деловое общение: нормы, риторика, этикет / М. В. Колтунова. – М.: ОАО «НПО «Экономика»», 2000. – 271 с.

7. Ларина Т. В. Категория вежливости в аспекте межкультурной коммуникации. На материале английской и русской коммуникативных культур: дис. ... д-ра филол. наук / Т. В. Ларина. – М.: – 2003. – 495 с.

8. Hilke Dreyer, Richard Schmitt Lehr-und Übungsbuch der deutschen Grammatik / H. Dreyer, R. Schmitt. – Max Hueber Verlag, 2008. – 359 S.

9. Perlmann-Balme M. Em. Abschlusskurs. Deutsch als Fremdsprache für die Mittelstufe / M. Perlmann-Balme. – Max Hueber Verlag, 2001. – 128 S.

Авксентьева Д. А.
преподаватель

3.4. Репрезентація гендерних стереотипів (на матеріалі української, російської та англійської мов)

Актуальність теми пов'язана з наступними, моментами. По-перше, у суспільстві об'єктивно існує гендерна нерівність, прояви якої ми можемо спостерігати в різних сферах життєдіяльності (політичній, соціально-економічній тощо). Однак ці прояви, на нашу думку, носять похідний характер від гендерної нерівності

в культурно-ментальній площині. Гендерна нерівність у культурі є елементом традиційності, архаїчності, тому досліджувати її ми пропонуємо на матеріалі паремій. По-друге, проблемна ситуація з гендерною нерівністю актуалізується в контексті євроінтеграційних прагнень України: на Заході з будь-якими формами дискримінації (зокрема й гендерної) намагаються боротися на рівні державної політики, тому якщо Україна декларує орієнтацію на ліберально-демократичні цінності, проблемі гендерної нерівності повинно приділятися більше уваги. Якщо перші два моменти більше відносяться до політичної площини і характеризують об'єктивно існуючу проблемну ситуацію, то третя наша теза стосується гносеологічного аспекту актуальності. Незважаючи на певний сплеск гендерних досліджень в Україні у середині 90-х років ХХ сторіччя, увага вчених була сфокусована, здебільшого, на проявах гендерної нерівності в різних сферах життєдіяльності суспільства. Навіть якщо це були суто лінгвістичні дослідження, вони так і не доходили до «коріння» гендерних стереотипів, яким, на нашу думку, є паремії.

Метою роботи є дослідження гендерних стереотипів у україномовних, російськомовних та англійськомовних прислів'ях.

Об'єктом дослідження паремії англійської, української та російської мов.

Предмет дослідження – специфіка гендерних стереотипів, закладених у паремії.

Нами було проаналізовано 312 англійських прислів'їв та їх еквівалентів у перекладі на російську та українську мови, що розкривають традиційні уявлення про жінку та її функції у суспільстві

Перша складність у визначенні прислів'я полягає в загальноживаності та історичній багатозначності, друга ж – у тому, що прислів'я є об'єктом вивчення багатьох наук (фольклористики, лінгвістики, поетики), що звертають увагу на різноманітні аспекти його сутності та згідно з цим дають визначення. Враховуючи ці складності, необхідним є звернення до еволюції цього терміна.

І. І. Срезневський у ХІ–ХV ст. вказує на значення слова прислів'я – «угода», «згода, мир». В давньоруській мові під прислів'ями малися на увазі сталі словесні комплекси, логічно

неоднорідні – це могли бути як словосполучення, так і цілі речення, але це було тільки припущення, бо «словник російської мови XI–XV ст.» дозволяє побачити лише прислів'я у значенні «переговори», «розмова» [8, с. 45].

У передмові до збірки «Російські народні прислів'я та притчі» І. М. Снегирьов вказує на еволюцію прислів'я від давньоруських значень «умова», «згода», «нарада» [7, с. 29].

Слово «прислів'я» в давньоруській мові мало низку значень, семантичною основою яких є ознака «промовляти». У той же час при співставленні з іншими близькими за значенням словами можна виявити:

- 1) здатність висловлювати закінчену думку;
- 2) використання в ході мовлення у зв'язку з необхідністю аргументувати хід думок;
- 3) загальновідомість;
- 4) загальновизнаність істинності висловлених у прислів'ї думок;
- 5) використання в якості засобу підвищення виразності мови.

В. І. Даль у своєму тлумачному словнику трактував прислів'я як «короткий вислів, у вигляді притчі, іносказання або в вигляді життєвого вироку; прислів'я – власність мови, народного мовлення, не складається, а саме народжується» [3, с. 32].

Отже, у філології XIX ст. прислів'я – поняття, що включає в себе ознаки узагальненості, образності, логічної складності, дидактичності та загальновідомості.

У нашій роботі, за визначення ми приймаємо наступне: прислів'я – сталий в мові та відтворюваний у мовленні анонімний узагальнений вислів, частина елементів якого наділена переносним значенням і котре придатне для використання у дидактичних цілях.

У дослідженні ми аналізуємо прислів'я, що мають наступні властивості: 1) стійкість – словосполучення зберігає свій сенс незалежно від контексту; 2) переосмислення компонентів – прислів'я суть, що не обмежується сумою значень його компонентів; 3) експресивність – вплив на слухача; 4) дидактичність – повчальність змісту прислів'я; 5) народність. Крім того, дуже

важливою є оціночна функція паремій, вони дають оцінку тій чи іншій дії людини, спираючись на прийняті в даній суспільстві норми та закони. Компонент оцінки значення включає в себе позитивну або негативну оцінку, що присутнє в значенні прислів'я. Об'єктом оцінки є якості людини, стать, вік, його спрямованості та цілі, способи досягнення цих цілей, моральні норми, поведінки, потенційні можливості людини, види діяльності та ін. [5, с. 33]. На думку, Є. М. Вольфа, до оцінки входять стереотипи від яких залежить оцінка дійсності носіїв мови [2, с. 5-10]. Необхідно також звернути увагу на одну із характеристик паремій, як узагальненість. На думку А. В. Артемової, особливість сприйняття людини полягає у тому, що вона виокремлює суть, що присутня у мовній одиниці, тобто відбувається схематична передача ситуації, основна суть її [1, с. 56].

У низці прислів'їв описані стереотипи, що включають в себе як позитивні, так і негативні якості жінки. Серед позитивних слід виокремити «жінку-матір», «жінку-хазяйку», але вони можуть виявитися дещо іронічними, позначаючи, що єдине важливе для жінки – чиста хата, наприклад, російські прислів'я «*Бабина дорога от печи и до порога*», «*Без хозяйина двор плачет, а без хозяйки — изба*», та англійські – «*Men build houses, women build homes*» і «*Woman's place is in the home*». а також такі якості, як витривалість (Баба – не квашня, встала да пошла), інтуїція та вміння виконувати багато роботи – «*Foot on the cradle and hand on the distaff is the sign of a good housewife*», «*Woman's work is never done*»; серед негативних якостей жінки – упертість («*Стели бабе вдоль, она меряет поперек*»), нерозумність («*Волос долог, да ум короток*», «*When an ass climbs a ladder, we may find wisdom in women*»).

Також прислів'я відображають загадковість перетворення дівчини на злу і некрасиву бабу, наприклад, українські прислів'я «*Всі дівчата – голуб'ята, а де ж ті чортові баби беруться?*» та «*Як була я дівочкою – до мене ходили з горілочкою, а як стала молодницею – перестали ходити і з водицею*». Подібні стереотипні уявлення можна знайти і в англійських прислів'ях, наприклад, «*Neat maiden often makes a dirty wife*». Стереотипні уявлення про згубність для чоловіка «злої дружини» реалізуються у багатьох

прислів'ях: *«Злая жена сведет мужа с ума; «Всех злее злых злая жена», «Злая жена – засада спасению»*. Образ «злої дружини» стає більш наглядним у порівнянні з іншими негативними уявленнями: *«Червь дерево тлит, а злая жена дом изводит», «Лучше хлеб есть с водою, чем жить со злою женою», «He that has a good wife has an angel by his side; he that has a bad one has a devil at his elbow»*. Окрім цього існує ряд паремій в яких можна побачити позитивне відношення до відсутності краси у жінок, наприклад, англійські прислів'я *«Ugly wife and a lean piece of ground protect the house»* та *«Plain women are as safe as churches»*, на противагу цьому краса жінки розглядається як передвісник її «чорної» душі – *«Every woman would rather be beautiful than good»*.

Авжеж існує й протиставлення «злій дружині» – «добра дружина» – втілення ідеальних уявлень про жінку-дружину, жінку-матір, жінку-хазяйку та вірну жінку: *«С доброй женой горе-полгоря, а радость вдвойне», «Добрая жена – веселье, а худая – злое зелье», «Нет лучшего друга, как верная подруга», «У хорошей жены и плохой муж будет молодцом», «Як чоловік жінку любить, то й лиха жінка доброю буде», «Як чоловік жінку не любить, то й добра лихою буде», «Добра жінка мужові своєму вінець, а зла – кінець», «Від сердитої жінки постарієш, а від доброї – помолодієш», «Нема кращого друга, як вірна супруга», «Без вірного друга великая туга», та протиставлення «розумній жінці» – «дурна жінка»: *«Розумна жінка чоловіка із біди вирятує, а дурна ще втокмачить», «Чем умнее жена, тем сильнее семья», «It is a good horse that never stumbles, and a good wife that never grumbles», «He that has a good wife has an angel by his side; he that has a bad one has a devil at his elbow», «Discreet wives have sometimes neither eyes nor ears»*.*

Гендерна нерівність проявляється як в соціальному, політичному та економічно житті, так і в культурному. Важливим аспектом культурного життя нації є народна творчість, на прикладі прислів'їв можна розкрити проявлення гендерних стереотипів – соціально розділяємих уявлень про особистісні якості та поведінкові моделі чоловіків та жінок [6, с. 121].

В ході зіставного аналізу були виділені загальні риси жінок,

характерні для усіх мов. За зібраними матеріалами можна побачити основні негативні риси жінок:

- 1) балакучість, уїдливість, дотепність;
- 2) непостійність, капризність, схильність до марнотратства;
- 3) хитрість, лицемірство;
- 4) чварність;
- 5) нікчемність, відсутність душі, прагнення до зовнішньої, а не внутрішньої краси ;
- 6) неорганізованість, роз'єднаність жіночого колективу;
- 7) брехливість, нещирість, удавання;
- 8) покірність.

Балакучість / уїдливість / дотепність

Нами були знайдені прислів'я, що вказують на особливу балакливність жінки: у той же час вони характеризуються не лише негативною, але й позитивною стилістичною забарвленістю. Так, наприклад, російські прислів'я «*Баба и черта переговорит*», «*Бабий язык, куда ни завалишь, достанет*» та англійські прислів'я «*Woman fights with her tongue*» та «*Woman s answer is never to seek*» свідчать не лише про виняткову жіночу балакливність, але і про здатність до переконання. А, наприклад, українські прислів'я «*Тециного языка аршином не змиряши*» та «*Вона в хаті замість помела*» характеризують лише балакливність жінки. Окрім простої балакучості, жінка не схильна до дотримання секретів, про це свідчить українське прислів'я «*Баба бабі говорить на вухо, а все село чує*» та англійське прислів'я «*Sieve will hold water better than a woman s mouth a secret*»

Непостійність / капризність / схильність до марнотратства

У мовних традиціях східнослов'янських народів були виявлені вирази, що вказують на непостійність та капризність жінки. Наприклад, російські прислів'я «*Пока баба с печи летит, семьдесят семь дум передумает*», «*У бабы семьдесят две увертки в день*», «*Меж бабьим ДА и НЕТ не проденешь иголки*», «*Женские умы – что татарские сумы*». Паремії із схожим змістом присутні й в англійській мові, наприклад, «*He has fault of a wife that marries mama's pet*», «*It s a woman s privilege to change her mind*», вони

вказують на розбещеність та непостійність жінок. Необхідно також зауважити, що достатньо велика частка англійських прислів'їв вказують на схильність жінки до марнотратства, наприклад, *«Sloppy, wasteful woman will waste and carry out more in her apron than an ambitious man can haul in a wagon»*, *«If you sell your purse to your wife, give your breeks into the bargain»*.

Хитрість / Лицемірство

Жіноча хитрість також є одним з характерних гендерних стереотипів для проаналізованих нами мовних культур. Одна із особливостей цього стереотипу – жіночий плач, за допомогою якого жінка часто досягає своїх цілей. Російське прислів'я *«Женский обычай – слезами беде помогать»* описує один із самих дієвих стереотипних способів досягнення жінкою поставлених цілей. Українське прислів'я *«Мовчок: розбив тато горцюк, а мати два, та ніхто не зна!»* вказує на особливу здатність жінки виходити сухою з води в будь-якій ситуації. На відміну від українських та російських паремій, в англійській мові, прислів'я з такими характеристиками вказують лише на виключну хитрість жінки – *«Cunning wife makes husband her apron»*.

Чварність

Жінка, за своєю природою, більш емоційна, вона не звикла стримувати себе та свій настрій, у зв'язку з цим розвивається стереотип, що жінка – «скандалістка» та винуватиця сварок. Відображення цієї специфічної якості можна побачити в прислів'ях досліджуваних нами мов: російське прислів'я *«Лучше раздражить собаку, нежели бабу»* та англійське прислів'я *«Groaning horse and a groaning wife fail their master»*

Нікчемність / відсутність душі / прагнення до зовнішньої, а не внутрішньої краси

Існує низка прислів'їв, що наголошують нікчемність жінки, жінка вважається чимось додатковим, по відношенню до чоловіка, жінка не є особистістю, вона лише вторинне. Можна побачити приклади у російській та українських мовах: *«Курица не птица, баба не человек»*, *«I так багато всякого лиха, а Бог ще жінок наплотив»*, *«Man, woman, and devil are the three degrees of comparison»*.

Неорганізованість/роз'єднаність жіночого колективу

Існують думки, що жінки не ладнають одна з одною та не можуть знайти спільної мови, і це дійсно можна підтвердити, звернувшись до народної творчості. Наприклад, російські прислів'я «*Семь топоров вместе лежат, а две прялки врозь*», «*Две косы и рядом, и в кучке, а две прялки – никак*», та українське «*Дві невістки в хаті – два коти в мішку*», «*Де багато баб, там дитя не в лад*», «*Де багацько няньок, там дитя каліка*», «*Дві баби – торг, а три – ярмарок*», англійські «*Three women, three geese, and three frogs make a market*», «*Two women in the same house can never agree*» вказують на те, що чим менше жінок навкруги, тим тихіше та спокійніше.

Брехливість / нещирість / удавання

Жінка часто бреше задля своєї вигоди: вона приховує свій вік, вона вдається до різноманітних прийомів задля досягнення мети. Українське прислів'я «*Горді жінки просять подарунки мовчки*» вказує не на гордовитість жінки, а на її здатність удавати задля досягнення бажаного. Російське «*Лукавой бабы и в ступе не истолчешь*», «*Женская лесть без зубов, а с костями сгложет*» вказує на те що жіноча поведінка оманлива, і що жінкам вірити не можна ні в якому разі. На відміну від російської та української мов, в англійській мові ми не виокремили прислів'я із даними компонентами.

Покірність

Покірність не є суто негативною якістю жінки, але все одно залишається гендерним стереотипом. Відображення цього стереотипу ми знайшли у наступних прислів'ях «*Жінка, як лоза: куди схочеш, похилиш*» та «*Жіноча річ коло прупічка*», «*Maidens must be mild and meek, swift to hear and slow to speak*» йдеться про те, що жінка вимушена підкорятися чоловіку та займатися лише дозволеними їй справами.

Гендерні стереотипи в розглянутих мовах універсальні і, у більшості, негативні. Але в українській та російській мові образ жінки представлений більш детально, в них відображені соціальні ролі, вміння та життєві етапи. Під час дослідження, ми можемо підтвердити думку А. В. Кириліної щодо андроцентричності

образу жінки у англійській пареміології [4, с. 19]. Подібне положення речей залежить не лише від культурних особливостей, але і від соціально-економічних факторів та традиційно сформованих умов суспільного розподілу праці. Очевидно, гендерна нерівність в соціально-економічній сфері визначила закріплення стереотипів у культурі. Не дивлячись на значну трансформацію соціальних ролей «чоловіка» та «жінки» у другій половині ХХ ст., змінювання мовної традиції та звільнення її від спадщини у вигляді гендерних стереотипів повністю неможливе, бо еволюція мови – більш довготривалий процес, ніж соціально-економічне реформування.

Література:

1. Артемова А. В. Эмотивно-оценочная объективация концепта женщина в семантике ФЕ (на материале английской и русской фразеологии) : дисс. канд. филол. наук 10.02.20 / Анна Вячеславовна Артемова. – Пятигорск, 2000. – 177 с.
2. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки / Е.М. Вольф. – Изд. 2-е доп. – М. : Едиториал УРСС, 2002. – 280 с. – 30.
3. Даль В. И. Прислів'я, присказки русского народа / В. И. Даль. – М. : Эксмо, 2008. – 916 с.
4. Кіриліна А. В. Гендер: лингвистические аспекты. / А. В. Кіриліна. – М. : Изд-во “Институт социологии РАН”. – 2003. – С. 31–86
5. Писанова Т. В. Национально-культурные аспекты оценочной семантики (эстетические и этические оценки): автореф. дисс. канд. филол. наук 10.02.19 / Татьяна Викторовна Писанова. – М: 1997. – 40 с.
6. Рябова Т. Б. Стереотипы и стереотипизация как проблема гендерных исследований / Т. Б. Рябова // Личность. Культура. Общество. Т. V. Вып. 1–2. – 2003. – С. 120–139.
7. Снегирьев И. М. Твори / И. М. Снегирьев. – М. : Класика. – 1986. – С. 29
8. Срезневський І. І. Словник староруської мови / І. І. Срезневський. – М. : Москва. – 1989. – 1023 с.
9. Oxford Dictionary of proverbs / Jennifer Speake. 6th ed. Oxford: Oxford University Press. – 2015. – 388 p.

Приложение 1

МЕТОДИЧЕСКИЕ ИЗДАНИЯ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ

2006

Змійова І.В. Лінгвокогнітивні характеристики засобів вербалізації концепта ДОБРО в англійському мові [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Змієва Ірина Володимирівна ; Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Харків: Вид-во ХНУ, 2006. – 20 с.

Ільченко В.В. Артикаль [Текст] : сб. упражнень для студентів, навчаючихся по спеціальності 7.030507 – Переклад / Нар. укр. акад., [каф. пер. і англ. мов.; авт.-сост. В.В. Ільченко]. – Х. : Вид-во НУА, 2006. – 151 с.

Кальниченко О.А. Посібник з англо-українського науково-технічного перекладу (автомобільна галузь) / О.А. Кальниченко, Е.Х. Рабінович, Г.М. Кучер. – Ч 1. – Харків: ХГУ «НУА», 2006. – 120 с. [гриф МОНУ, лист № 14/18 – Г – 175 від 01. 06. 06].

Панченко Д.І. Біографія слів синонімічного ряду со значенням «собрание, объединение, союз»: Лексикограф. посібник по інтернаціонал. лексиці / Д. Панченко, Н. Сумец, А. Гужва і др.; Нар. укр. акад. [Каф. роман. філології і пер.; под ред. М.С. Лапиной]. – Х.: Вид-во ХГУ «НУА», 2006. – 124 с.

Протей [Текст]: перекладацький альманах / Нар. укр. акад., каф. теорії та практики пер. – Х.: Вид-во НУА, 2006 – Вип. 1 / [редкол.: О.А. Кальниченко (голов. ред.) та ін.]. – 447 с.

2007

Ільченко В.В. Воспитание санитарно-гигиеническое [Текст] : словарь / Сост. В.В. Ільченко // Глоссарий современного образования / Нар. укр. акад.; Под общ. ред. Е.Ю. Усик. – Харків : Вид-во НУА, 2007. – С. 65-66.

Кальниченко О.А. Transportation (Перевезення) / О.А. Кальниченко, Е.М. Воронова. – 2-ге вид., перероб. – Харків: Видавництво ХНАДУ, 2007. – 168 с. [гриф МОНУ, лист № 14/18-Г-175 від 01.06.06].

Кальниченко О.А. Олександр Фінкель: забутий теоретик українського перекладознавства: [зб. вибр. пр.] / [за ред. Л.М. Черноватого, В.І. Карабана; підгот. текстів: В.О. Подміногін, О.А. Кальниченко]. –

Вінниця: Нова Кн., 2007. – 438 с. – (Dictum factum). – Рос., укр. – Праці О.М. Фінкеля: с. 39–47. – Редактори зазначені на обкл. як авт.

Подміногін В.О. Коротка історія перекладу та думок про переклад: навчальний посібник / В.О. Подміногін, О.А. Кальниченко; Нар. укр. акад. – Харків: Вид-во НУА, 2007. – 558 с.

2008

Панченко Д.И. Методическое пособие по французскому языку для домашнего чтения (по сказке С. Лагерлеф “Путешествие Нильса”) [Текст] : [для студ. 1 курса, обучающихся по спец. 7.030507 – Референт-переводчик] / Нар. укр. акад., [каф. теории и практики пер. ; авт.-сост. Д.И. Панченко]. – Х. : Изд-во НУА, 2008. – 31 с.

Перминова А.А. Диссертация: некоторые подводные камни / А.А. Перминова // Альманах выпускника / Харьк. гуманитар. ун-т «Нар. укр. акад.». – Х.: Изд-во НУА, 2008. – № 8. – С. 49–51.

Перминова А.О. Культуромовне буття художнього твору як перекладознавча проблема: автореф. дис. ... канд. філолог. наук за спец. 10.02.16 – перекладозн. / А.О. Перминова; [офіц. опоненти: Швачко С.О., Ребрій О.В.]; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К.: КНУ, 2008. – 20 с.

Перминова А.А. Особенности подготовки переводчиков в условиях Болонского процесса / А.А. Перминова, В.А. Подминогин // Глобальные проблемы человечества как фактор трансформации образовательных систем : монография / Нар. укр. акад. ; под общ. ред. В.И. Астаховой. – Х.: Изд-во НУА, 2008. – Разд. 2.,3. – С. 234–245.

2010

Кальниченко О.А. Англо-український науково-технічний переклад (дорожньо-будівельна галузь) / О.А. Кальниченко, З.В. Зарубіна; Харк. авт. дор. ун-т. – Харків: вид-во ХНАДУ, 2010. – 154 с.

2011

Бублик И.Ф. Учебное пособие по лингвострановедению немецкоязычных стран / И.Ф. Бублик; Нар. укр. акад. – Х.: Вид-во НУА, 2011. – 96 с.

Бублик І.Ф. Практикум з перекладу з німецької мови (аспект „Ділова кореспонденція”) для студентів ІV курсу факультету «Референт-перекладач» (кредитно-модульна система) / Нар. укр. акад. [каф. теорії та практики перекладу ; упоряд. І.Ф. Бублик]. – Х.: Вид-во НУА, 2011. – 56 с.

Бублик І.Ф. Практикум з перекладу з німецької мови (аспект „Суспільно-політичний переклад”) для студентів ІІІ курсу факультету

«Референт-перекладач» (кредитно-модульна система) / Нар. укр. акад. [каф. теорії та практики перекладу ; упоряд. І.Ф. Бублик]. – Х.: Вид-во НУА, 2011. – 44 с.

Змійова І.В. Економічний переклад. Збірка текстів для студентів V курсу факультету «Референт-перекладач»/ Нар. укр. акад. [каф. теорії та практики перекладу ; упоряд. І.В. Змійова]. – Х.: Вид-во НУА, 2011. – 28 с.

Івахненко А.О. Практикум з перекладу з англійської мови (аспект «Суспільно-політичний переклад») : зб. вправ для студ., які навчаються за спец. 7.030507 – Переклад (кредит.-модул. система)/ Нар. укр. акад., [каф. теорії та практики перекладу ; упоряд. : А. О. Івахненко, М. М. Козлова]. – Х. : Вид-во НУА, 2011. – 44 с.

Ільченко В.В. Перекладацький практикум «Граматичні аспекти перекладу (англійська мова)»; збірник вправ для студентів заочної форми навчання за спеціальністю 7.030507 – Переклад (кредитно-модульна система) / Нар. укр. акад. [каф. теорії та практики перекладу ; упоряд. В.В. Ільченко]. – Х.: Вид-во НУА, 2011. – 48 с.

Ільченко В.В. Перекладацький практикум «Граматичні аспекти перекладу (англійська мова)»; збірник вправ для студентів післядипломної форми навчання за спеціальністю 7.030507 – Переклад (кредитно-модульна система) / Нар. укр. акад. [каф. теорії та практики перекладу ; упоряд. В.В. Ільченко]. – Х.: Вид-во НУА, 2011. – 48 с.

Подміногін В.О. Науково-технічний переклад (німецька мова) [Текст] : навч. посіб. з пер. для студ. 4 курсу ф-ту “Референт-перекладач” (кредит.-модул. система) / Нар. укр. акад., [каф. теорії та практики пер. ; упоряд. В.О. Подміногін]. – Х. : Вид-во НУА, 2011. – 24 с.

2012

Бублик І.Ф. Конспект лекцій з лінгвокраїнознавства Німеччини, Австрії та Швейцарії : для студ., які навчаються за напрямом підготовки 6.020303 – Філологія (кредит.-модул. система) / Нар. укр. акад.; [каф. теорії та практики перекладу ; упоряд. І. Ф. Бублик]. – Х. : Вид-во НУА, 2012. – 96 с.

Бублик І.Ф. Практикум з перекладу з нім. мови (аспект «Ділова кореспонденція») : зб. вправ для студ., які навчаються за напрямом підготовки 6.020303 – Філологія (кредит.-модул. система) / Нар. укр. акад., [каф. теорії та практики перекладу ; упоряд. І. Ф. Бублик]. – Х. : Вид-во НУА, 2012. – 56 с.

Бублик И.Ф. Практикум по переводу с немецкого языка (аспект «Общественно-политический перевод»): сб. упражнений для студ., обучающихся по направлению подготовки 6.020303 – Филология (кредит-модул. система) / Нар. укр. акад., [каф. теории и практики перевода ; состав. И. Ф. Бублик]. – Х. : Изд-во НУА, 2012. – 44 с.

Змійова І.В. Економічний переклад : зб. текстів для студ. 5 курсу ф-ту «Референт-перекладач» (кредит-модул. система) / Нар. укр. акад., [каф. теорії та практики перекладу ; упоряд. І. В. Змійова]. – Х. : Вид-во НУА, 2012. – 28 с.

Змиева И.В. История английского языка : метод. рекомендации для студентов 5 курса ф-та «Референт-переводчик», обучающихся по спец. 7.02030304 – Перевод (кредит-модул. система) / Нар. укр. акад., [каф. теории и практики перевода.; сост. И.В. Змиева]. – Х. : Изд-во НУА, 2012. – 16 с.

Ільченко В.В. Перекладацький практикум з англійської мови. (Граматичні аспекти перекладу) : зб. вправ для студ. заоч. форми навчання за спец. 7.030507 – Переклад (кредит-модул. система) / Нар. укр. акад., [каф. теорії та практики перекладу ; упоряд. В. В. Ільченко]. – Х. : Вид-во НУА, 2012. – 52 с.

Ільченко В.В. Перекладацький практикум з англійської мови. (Граматичні аспекти перекладу) : зб. вправ для студ. післядиплом. форми навчання за спец. 7.030507 – Переклад (кредит-модул. система) / Нар. укр. акад., [каф. теорії та практики перекладу; упоряд. В. В. Ільченко]. – Х. : Вид-во НУА, 2012. – 52 с.

Ільченко В.В. Грамматические аспекты перевода : конспект лекций для студ. обучающихся по направлению подготовки 6.020303 – Филология (кредит-модул. система) / Нар. укр. акад., [каф. теории и практики перевода; упоряд. В. В. Ільченко]. – Х. : Изд-во НУА, 2012. – 120 с.

Ільченко В.В. Ділове листування англійською мовою : навч.-метод. посіб. для студ., які навчаються за напрямом підготовки 6.020303 – Філологія (кредит-модул. система). / Нар. укр. акад., [каф. теорії та практики перекладу; упоряд. В. В. Ільченко]. – Х. : Вид-во НУА, 2012. – Ч.1. – 192 с.

2013

Ільченко В.В. Лучшая британская короткая проза : парал. текст на англ. и рус. яз.: [учебное пособие] / В.В. Ільченко. – М. : Эксмо, 2013. – 224 с.

Ильченко В.В. Analytical Reading: Resource Pack for Third Year Students (для студ. навчаючихся по напрямленню подготовки 6.020303 – Филология (кредит.-модул. система) / В. В. Ильченко, Е.В. Карпенко; Нар. укр. акад., [каф. романской и германской филологии; сост. В. В. Ильченко, Е.В. Карпенко]. – Х. : Изд-во НУА, 2013. – 84 с.

Кальниченко О. А. Історія перекладу та думок про переклад у стародавні часи [Текст] : навч. посіб. для студентів 5 курсу ф-ту інозем. мов освітньо-кваліфікац. рівня “Магістр/спеціаліст” денної форми навчання / О.А. Кальниченко ; Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна], 2013. – 183 с.

Козлова М.М. Практикум з перекладу англійської мови («Науково-технічний переклад») : навч. посіб. для студ. 5 курсу ф-ту заоч.-дистанц. навч. / Нар. укр. акад., [каф. теорії та практики перекладу ; авт.-упоряд. М. М. Козлова]. – Х. : Вид-во НУА, 2013. – 84 с.

Панченко Д.И. Переводческий практикум с французского языка: деловая корреспонденция [Текст] : для студентов 4 курса фак. “Референт-переводчик”, навчаючихся по спеціальності 6.020303 – Филология / Нар. укр. акад., [каф. теорії и практики пер. ; авт.-сост. Д.И. Панченко]. – Харьков : Изд-во НУА, 2013. – 119 с.

2014

Бублик И.Ф. Методическое пособие по юридическому переводу с немецкого языка для студентов 5-го курса: тексты для перевода и словарь юридических терминов / Нар. укр. акад., [каф. теорії и практики пер. ; авт.-сост. И.Ф. Бублик] – Х. : Вид-во НУА, 2014. – 24 с.

Кальниченко О. А. Історія перекладу та думок про переклад у текстах та коментарях. Ч. 2. Пізня античність. Перекладачі – творці писемностей : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / О. А. Кальниченко, В. О. Подміногін, Н. М. Кальниченко. – Х. : Вид-во НУА, 2014. – Ч. 2. – 172 с. [гриф МОНУ лист №1/11–18544 від 25.11.2014]

Кальниченко О.А. Англо-український науково-технічний переклад (дорожньо-будівельна галузь): навчальний посібник / О.А. Кальниченко, З.В. Зарубіна; Харк. нац. авт. дор. ун-т. – Харків: ХНАДУ, 2011. – 2-ге вид. перероб. – 142 с. [гриф МОНУ, лист №1/11-16126 від 13.10.2014]

Козлова М.М. Практикум з перекладу з англійської мови

(«Науково-технічний переклад») : навч. посіб. для студ. 2 курсу ф-ту післядипломного навч. / Нар. укр. акад., [каф. теор. та практ. перекладу; авт.-упоряд. М. М. Козлова]. – Х. : Вид-во НУА, 2014. – 84 с.

Панченко Д.И. Переводческий практикум с французского языка: экономический перевод [Текст] : для студентов 5 курса фак. “Референт-переводчик”, обучающихся по специальности 8.02030304 и 7.02030304 – Филология, Перевод / Нар. укр. акад., [каф. теории и практики пер. ; авт.-сост. Д.И. Панченко]. – Харьков : Изд-во НУА, 2014. – 79 с.

2015

Кальниченко О.А. Володимир Миколайович Державин. Про мистецтво перекладу: статті та рецензії 1927–1931 років. Хрестоматія вибраних праць Володимира Державина з теорії та критики перекладу до курсу «Історія перекладу» для студентів, що навчаються за спеціальністю «Переклад» / О.А. Кальниченко, Ю.Ю. Полякова; Нар. укр. акад. [упоряд. Л. Черноватий, В. Карабан]. – Вінниця : Нова Книга, 2015. – 296 с.

Новий протей : нач.-метод. матеріали для студентів ВНЗ до курсів “Історія перекладу”, “Історія українського перекладознавства”, Вступ до перекладознавства” та “Теорія перекладу” / Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна ; [голов. ред. О. А. Кальниченко]. – Вінниця : [б. и.], 2015. – Вип. 1. – 236 с.

2016

Грамматические аспекты перевода [Текст] : конспект лекций для студентов, обучающихся по направлению подгот. 6.020303 – Филология (кредитно-модульная система) / Нар. укр. акад., [каф. теории и практики пер. ; сост. В.В. Ильченко]. – Харьков : Изд-во НУА, 2016. – 119 с.

Змиева И.В. Политические системы Великобритании и Соединенных Штатов Америки [Текст] : учеб. пособие для студентов IV–V курсов фак. “Референт-переводчик” / И.В. Змиева, И.А. Паненко ; Нар. укр. акад. – Харьков : Изд-во НУА, 2016. – 51 с.

Змиева И.В. Переводческая практика для студентов IV–VI курсов ф-та «РП»: Методические рекомендации для студ. 4–6 курсов РП / И.В. Змиева; Нар. укр. акад. – Х.: вид-во ХГУ «НУА», 2016. – 26 с.

Змиева И.В. История английского языка [Текст] : метод. рекомендации для студентов, обучающихся по специальности 035 Филология (специализация “Перевод”) / Нар. укр. акад.; [каф. теории

и практики пер. ; авт.-сост. И.В. Змиева]. – Харьков : Изд-во НУА, 2016. – 15 с.

Змиева И.В. Практикум по переводу с английского языка («Экономический перевод») [Текст]: учеб. изд. для слушателей фак. последиплом. образования / Нар. укр. акад. ; [каф. теории и практики пер. ; сост. И.В. Змиева]. – Харьков : Изд-во НУА, 2016. – 27 с.

Ильченко В.В. Практикум по переводу: медицинский перевод [Текст] : учеб. изд. для слушателей фак. заоч.-дистанцион. обучения / Нар. укр. акад., [каф. теории и практики пер.; сост. В.В. Ильченко]. – Харьков : Изд-во НУА, 2016. – 100 с.

Ильченко В.В. Практикум по переводу: медицинский перевод [Текст] : учеб. изд. для слушателей фак. последиплом. образования / Нар. укр. акад., [каф. теории и практики пер. ; сост. В.В. Ильченко]. – Харьков : Изд-во НУА, 2016. – 101 с.

Кальниченко О.А. Англо-український науково-технічний переклад (автомобільна галузь) [Текст] : навч. посіб. для ВНЗ / О.А. Кальниченко, Е.Х. Рабинович, Г.М. Кучер ; Нар. укр. акад. – Харків : Вид-во НУА, 2016. – 115 с.

2017

Гусленко И.Ю. Практикум по переводу с английского языка. Общественно-политический перевод для студентов 5 курса фак. «Референт-переводчик», обучающихся по специальности 035 Филология: Учебное пособие / И.Ю. Гусленко. – Х.: Изд-во НУА, 2017. – 32 с.

Збірник наукових праць В. О. Подмінюгіна: З історії та теорії перекладу / Нар. укр. акад., [каф. теорії та практики перекладу ; авт.-укл. О. А. Кальниченко, Д. І. Панченко]. – Харків : Вид-во НУА, 2017. – 468 с.

Ильченко В.В. Збірка вправ з англійської граматики : навч. посіб. для студентів 2 курсу ф-ту «Референт-перекладач»: Учебное пособие / В.В. Ильченко. – Х.: Изд-во НУА, 2017.– 104 с.

Кальниченко О.А. Переклад англійських текстів у галузі природничих наук: алгебра, геометрія, фізика, хімія: Навч. посібник / О.А. Кальниченко. – Вінниця : Нова Кн., 2017. – 240 с.

Кальниченко О.А. Переклад англійських текстів у галузі природничих наук: алгебра, геометрія, фізика, хімія: Книга для викладача / О.А. Кальниченко. – Вінниця : Нова Кн., 2017. – 96 с.

Кальниченко О.А. Переклад англійських науково-технічних

текстів: енергія, природні ресурси, транспорт: Навч. посібник / О.А. Кальниченко. – Вінниця : Нова Кн., 2017. – 264 с.

Кальниченко О.А. Переклад англomовних науково-технічних текстів: енергія, природні ресурси, транспорт: Книга для викладача / О.А. Кальниченко. – Вінниця : Нова Кн., 2017. – 88 с.

Кальниченко О. А. Теорія перекладу. Частина перша: для студентів 3–4 курсів факультету «Референт-перекладач», які навчаються за спеціальністю 035 Філологія (Переклад) / О. А. Кальниченко; Нар. укр. акад., [каф. теорії та практики перекладу]. – Х.: Изд-во НУА, 2017. – 64 с.

Панченко Д.И. Контрактное право : для студентов 5 курса фак. «Референт-переводчик», обучающихся по специальности 035 Филология: Переводческий практикум с французского языка / Д.И. Панченко. – Х.: Изд-во НУА, 2017. – 44 с.

Практикум з науково-технічного перекладу (німецька мова): Навч. посібник для студентів 4–5 курсів фак. «Референт-перекладач» / Нар. укр. акад. [каф. теорії та практики перекладу ; авт.-укл. Д.О. Фадєєв] – Х.: Вид-во НУА, 2017. – 68 с.

НАУЧНЫЕ ПУБЛИКАЦИИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ

2006

Кальниченко О.А. Юдейська традиція перекладу [Текст] : научное издание / О.А. Кальниченко, В.О. Подміногін // Вчені зап. Харк. гуманіт. ун-ту “Нар. укр. акад.”. – Харків, 2006. – Т. 12. – С. 563–590.

Кальниченко О.А. Роль перекладачів, перекладів та процесу перекладу у становленні національних мов [Текст] : научное издание / О.А. Кальниченко, В.О. Подміногін // Протей : Переклад. альм. / Нар. укр. акад. Каф. теорії та практики пер. – Харків, 2006. – Вип. 1. – С. 339–348.

Панченко Д.І. Модель представлення знань в системі автоматичного реферування на базі онтологій. / О.В. Лазаренко, Д.І. Панченко // Проблеми семантики слова, речення та тексту: Зб. наук. пр. / Київ. нац. лінгв. у-т; Відп. ред. Н.М. Корбозерова. – Київ, 2006. – Вип. 15. – С. 91-98.

Панченко Д. И. Применение онтологий для решения проблем интеллектуальной обработки знаний [Текст] : научное издание / Д.И. Панченко // Вчені зап. Харк. гуманіт. ун-ту “Нар. укр. акад.”. – 2006. – Т. 12. – С. 545–553

Панченко Д.И. Биография слов / Д.И. Панченко // Вчені зап. Харк. гуманіт. ун-ту “Нар. укр. акад.”. – Харків, 2007. – Т. 13, кн. 1. – С. 280–282.

Пермінова А.О. Багатоплановість змісту вірша *The Conqueror Worm* Е. А. По та її відтворення в українському перекладі Є. Крижевича (до питання перестворення поетичного тексту) / А.О. Пермінова // Вісник Сумського державного університету. – Суми, 2006. – Серія: Філол. науки. – № 11 (95). – Т.1 – С. 177–182.

Пермінова А.О. Владімір Набоков. Проблеми перекладу: «Онегін» англійською / А.О. Пермінова // Протей: Переклад. альм. / Нар. укр. акад.; Каф. теорії та практики пер.; [Редкол. О.А. Кальниченко (голов. ред.) та ін.]. – Харків, 2006. – Вип. 1. – С. 274–290.

Пермінова А.О. Прояви перестворення як типу перекладацького підходу до вихідного тексту (на прикладі порівняльного аналізу *To a Mouse* Р. Бернса та «До Миші» В. Мисика) / А.О. Пермінова // Протей:

Переклад. альм. / Нар. укр. акад.; Каф. теорії та практики пер.; [Редкол. О.А. Кальниченко (голов. ред.) та ін.]. – Харків, 2006. – Вип. 1. – С. 372–383.

Перминова А.А. Annabel Lee Е. А. По в перекладі Максима Стріхи (до проблеми перекодування поетичного тексту) / Вісник Житомирського Державного університету ім. І. Франка. – Житомир, 2006. – № 24. – Ч. 2. – С. 176–178.

Подміногін В.О. Перекладачі – творці писемностей: Мерсоп Марштоц / В.О. Подміногін, О.А. Кальниченко // Вісник Сумського державного університету. – Серія: Філол. науки. – № 11 (95). – Суми, 2006. – С. 173–176.

2007

Кальниченко О.А. Витоки західного перекладознавства: Ієронім Стридонський / О.А. Кальниченко, В.О. Подміногін // Вчені зап. Харк. гуманіт. ун-ту “Нар. укр. акад.”. – Харків, 2007. – Т. 13, кн. 2. – С. 131-150.

Кальниченко О.А. Переклад та поширення знань: на прикладі середньовічного латинського перекладу / О.А. Кальниченко, В.О. Подміногін // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. Івана Франка / Житомир. держ. ун-т ім. Івана Франка. – Житомир, 2007. – Вип. 32. – С. 145–150.

Кальниченко О.А. Середньовічний латинський переклад: погляди перекладачів на свої завдання та підходи до перекладу / О.А. Кальниченко // Вісн. Сумського. держ. ун-ту. Сер. Філологія. – Суми, 2007. – Т. 2 № 1. – С. 103–108.

Кальниченко О.А. Роль перекладачів, перекладів та процесу перекладу у становленні національних мов / О.А. Кальниченко // Протей : Переклад. альм. Нар. укр. акад.; Каф. теорії та практики пер.; [Редкол. О.А. Кальниченко (голов. ред.) та ін.]. – Харків, 2007. – Вип. – С. 339–348.

Кальниченко О.А. Від перекладача, переклад та коментарі до: Джон Драйден Передмова до «Перекладу «Послань» («Героїнь») Овідія, виконаних кількома перекладачами» (1680) (фрагмент) (З англійської переклав Олександр Кальниченко // Протей : Переклад. альм. – Харків, 2007. – С. 255–267.

Перминова А.А. Монолог *To Be, Or Not To Be* в перекладі П. Куліша (до проблеми перекодування поетичного твору) / Нова Філологія: Зб. наук. праць. – Запоріжжя, 2007. – № 28. – С. 245–252.

Пермінова А.О. „Дон Жуан” Дж. Г. Байрона та Є. Голованівського // Вісник Житомирського Державного університету ім. І. Франка. – Житомир, 2007. – № 33. – С. 149–153.

Пермінова А.О. Творчість Емілі Дікінсон очима українських та російських перекладачів (на прикладі віршів 118 та 126) // «Вчені записки ХГУ «НУА». – Харків, 2007. – Т. XIII. – Кн. 2. – С. 187–204.

Пермінова А.О. Монолог *To Be, Or Not To Be* в перекладі П. Куліша (до проблеми перекодування поетичного твору) // Нова Філологія: Зб. наук. праць. – Запоріжжя, 2007. – № 28. – С. 245–252.

2008

Кальниченко О.А. Оцінка якості перекладу як перекладознавча проблема / О.А. Кальниченко, С.В. Воробйова, В.В. Подрезенко // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. Сер. Роман.-герман. філол. Методика викладання інозем. мов. – Харків, 2008. – № 811 вип. 55. – С. 129–135.

Панченко Д. І. Роль онтологій для обробки знань у системах автоматичного реферування / Д.І. Панченко, О.В. Лазаренко // Людина. Комп ютер. Комунікація: Збірник наукових праць [За ред. Ф. С. Бацевича]. – Львів, 2008. – С. 171–172.

Панченко Д.И. Моделирование процессов автоматического реферирования с применением онтологий / Д. И. Панченко, О.В. Лазаренко // Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» / [Редкол.: В.І. Астахова (голов. ред.) та ін.]. – Харків, 2007. – С. 468–478.

Перминова А.А. Особенности подготовки переводчиков в условиях Болонского процесса / А.А. Перминова, В.А. Подмиогин // Глобальные проблемы человечества как фактор трансформации образовательных систем: Колл. монография / Ред. д-р ист. наук, проф. В.И. Астахова. — Харків, 2008. — С. 234–245.

2009

Ивахненко А.А. Несколько переводов стихотворения 303 Э. Дикинсон (сравнительный анализ) / А.А. Ивахненко // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету. – Кіровоград, 2009. – Випуск 81 (4). – Сер.: Філологічні науки (Мовознавство). – С. 267-272

Кальниченко О.А. Типологія перекладу та її цілі / О.А. Кальниченко // Вчені зап. Харк. гуманіт. ун-ту “Нар. укр. акад.”. – Харків, 2008. – Т. 14. – С. 506-517.

Кальниченко О.А. Історія перекладу та перекладацької думки в Англії XIV ст. / О.А. Кальниченко, В.О. Подміногін // Вісник Житомир. держ. ун-ту. – Житомир, 2009. – Випуск № 42. – С. 172–180.

Кальниченко О.А. Автопереклад як проблема перекладознавства / О.А. Кальниченко, Н.М. Кальниченко // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 2009. – Вип. 81, № 4. – С. 154–157.

Кальниченко О.А. Псевдопереклад як перекладознавча проблема / О.А. Кальниченко // Протей: Переклад. альм. – Харків, 2009. – Вип. 2. – С. 148–162.

Кальниченко О.А. Ієронім Стридонський Лист 57. До Паммахія про найкращий спосіб перекладу. СЛОВО ВІД ПЕРЕКЛАДАЧА (Олександр Кальниченко) / О.А. Кальниченко // Протей: Переклад. альм. – Харків, 2009. – Вип. 2. – С. 219–228.

Кальниченко О.А. ПРИМІТКИ до Ієронім Стридонський Лист 57. До Паммахія про найкращий спосіб перекладу / О.А. Кальниченко, В.О. Подміногін // Протей: Переклад. альм. – Харків, 2009. – Вип. 2. – С. 237–241.

Кальниченко О.А. До 50-річчя публікації статті Романа Якобсона «Про лінгвістичні аспекти перекладу» Від перекладача. // Протей: Переклад. альм. – Харків, 2009. – Вип. 2. – С. 269–271.

Кальниченко О.А. Від редакційної колегії: Соціокультурний підхід до перекладу // Протей: Переклад. альм. – Харків, 2009. – Вип. 2. – С. 278–281.

Панченко Д. І. Роль онтологій при обробці знань в «Семантическом Web» / Д.І. Панченко, О.В. Лазаренко // Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць ДонНУ; [Укл.: Анатолій Загнітко (наук. ред.) та ін.] – Донецьк, 2009. – Випуск 18. – С. 258–262.

Подміногін В.О. Від перекладачів: Мартін Лютер Послання про переклад / В.О. Подміногін, О.А. Кальниченко // Протей: Переклад. альм. – Харків, 2009. – Вип. 2. – С. 241–255.

2010

Бублик И. Ф. Метафорические модели вербальной агрессии в немецкоязычном политическом дискурсе / И.Ф. Бублик // Вестник ХНУ им. Каразина. – Харьков, 2010. – № 928. – С. 21–26.

Змиева И. В. Лингвокультурный типаж МАКЛЕР: структурные особенности концепта / И.В. Змиева // Вісник Харківськ. ун-ту ім. В.Н. Каразіна – Харків, 2010. – № 930. – С. 42–50.

Ивахненко А.А. Образ смерти в творчестве Э. Дикинсон: проблема передачи в переводе / А.А. Ивахненко // Вчені записки ХГУ «НУА». – Харків, 2010. – Т. XVI. – С. 128–32.

Ивахненко А.О. Вірші №441 та 182 Е. Дікінсон у перекладі Н. Тучинської / А.О. Ивахненко // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – Харків, 2010. – № 896. – Сер.: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – С. 176-181.

Ильченко В. В. Информационно-технологическая компетенция как компонент профессиональной подготовки переводчика / В.В. Ильченко // Вісник ХГУ ім. Каразіна. – Харьков, 2010. – № 897. – С. 181–185.

Ильченко В. В. Использование адаптивных тестирующих программ в формировании переводческой компетенции / В.В. Ильченко, Е.В. Карпенко // Ученые записки Харьковского гуманитарного университета «Народная украинская академия» / [редкол.: В. І. Астахова (голов. ред.) на ін.]. – Харків, 2010. – Т. 16. – С. 97–107.

Кальниченко О. А. (Не)можливість перекладу. Форум. Кальниченко / О.А. Кальниченко // Україна Модерна: Перекладаючи культуру: Культивуючи переклад. – Харків, 2010. – № 5 (16)б. – С. 30–38.

Кальниченко О.А. Концепція історії перекладу П. Филиповича / О.А. Кальниченко // Українське мовознавство: міжвідомчий науковий збірник – Київ, 2010. – Вип. 40/1. – С. 330–333.

Кальниченко О.А. Микола Лукаш як теоретик перекладу: актуальність теоретичного спадку/ О.А. Кальниченко, Н.Н. Кальниченко // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 2010. – Вип. 89. – № 1. – С. 63–70.

Панченко Д.И. Моделирование процесса реферирования с опорой на знания / Д.И. Панченко, О.В. Лазаренко // Проблемы компьютерной лингвистики: Сборник научных трудов / Под ред. А.А. Кретова. – Вып. 4. – Воронеж, 2010. – Вып. 4. – С. 146–148.

Подміногін В.О. Практичні аспекти підготовки перекладачів [Текст] : сборник научных трудов / В.О. Подміногін // Вчені зап.

Харк. гуманітар. ун-ту “Нар. укр. акад.”. – Харків, 2010. – Т. 16. – С. 443–448.

2011

Кальниченко О.А. Аналіз перекладів Шевченка польською та перекладів Міцкевича українською мовами / М.С. Езерін, О.А. Кальниченко // *In Statu Nascendi: Збірка студентських статей.* – Харків, 2011. – Випуск 12. – С.49-56.

Змиева И.В. Концепт РОЖДЕСТВО в британской лингвокультуре / И.В. Змиева // *Вісник Харківськ. ун-ту.* – Харків, 2011. – № 972. – С. 91-96.

Змиева И.В. Концепт СЕМЬЯ в ветхозаветной картине мира / И.В. Змиева, Е.Н. Кононенко // *Вісник Харківськ. ун-ту.* – Харків, 2011. – № 972 – С. 160–164.

Кальниченко О.А. Романтична концепція перекладу та її становлення в Україні / Ю.М. Забудько, О.А. Кальниченко // *In Statu Nascendi: Збірка студентських статей.* – Харків, 2011. – Випуск 12. – С. 64–67.

Кальниченко О.А. Українська перекладознавча думка кінця XIX – початку XX ст. / В.В. Зубкова, О.А. Кальниченко // *In Statu Nascendi: Збірка студентських статей.* – Харків, 2011. – Випуск 12. – С. 73–77.

Козлова М.М. Гендерне питання у розвитку перекладацтва та перекладознавства у Великій Британії XVI–XVIII ст. / М.М. Козлова // *Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Філологічні науки.* – Кам'янець-Подільський, 2011. – С. 145–148.

Козлова М.М. Розвиток теорії перекладу Джоном Драйденом в «Передмові до «Байок, давніх та сучасних»» (“Fables, Ancient and Modern”) / М.М. Козлова // *Хист і глузд : Переклад. альм.* – Харків, 2011. – С. 28–39.

Кальниченко О.А. Поняття «переклад» у різних культурах / Ю.В. Негольша, О.А. Кальниченко // *In Statu Nascendi: Збірка студентських статей.* – Харків, 2011. – Випуск 12. – С. 117–123.

Оржицький І.А. Шлях до перуанської самобутності (з нагоди сторічного ювілею Хосе Марії Аргедаса) / І.А. Оржицький // *Збірник Харківського історико-філологічного товариства.* – Харків, 2011. – № 14. – С. 161–172.

Оржицький І.А. Український архетипний зір [рец. на]: Пронкевич О.В. *Нація-нарація в іспанській літературі доби модернізму /*

І.А. Оржицький // Збірник Харківського історико-філологічного товариства. – Харків, 2011. – № 14. – С. 382–390.

Оржицький І.А. Українські тлумачення Гоголя: “дозволено цензурою” / І.А. Оржицький // Хист і глузд: Теорія і практика перекладу. – Харків, 2011. – С. 365–376.

Оржицький І.А. Пошук еквадорської національної самобутності у творчості Г.А. Хакоме / І.А. Оржицький // Наукові праці: науково-методичний журнал. – Вип. 152. Т. 164. Філологія. Літературознавство. – Миколаїв, 2011. – С. 71–74.

Оржицький І.А. Incesto de la pareja procreadora incaica como culturologema identitario en la literatura ecuatoriana / І.А. Оржицький / / Mitologías hoy. – Barcelona, 2011. – № 2 (verano). – P. 73–79. – Режим доступу: <http://www.mitologias hoy.com/numero2.html>

Оржицький І.А. Tres rosas barrocas: Luis de Gyngora, Juana Inés de la Cruz y Martín Adán // II Congreso de hispanistas de Ucrania: Actas: Donetsk, 29 y 30 de septiembre de 2011 / Embajada de España en Ucrania, Ministerio de Asuntos Exteriores, AECID. – P. 91–101.

Оржицький І.А. Lenguas amerindias en la literatura latinoamericana: ¿una sociolingüística literaria? // Barros D. L. Pessoa de (org.). Preconceito e intolerância: reflexões linguístico-discursivas. – São Paulo: Editora Mackenzie, 2011. – P. 33–48.

Подміногін В.О. Есеї «ЗАВДАННЯ перекладача» Вальтера Беньяміна ПРО ПЕРЕКЛАДНІСТЬ ТА «ЧИСТУ МОВУ» на тлі німецької перекладознавчої традиції / В.О. Подміногін, О.А. Кальниченко // Хист і глузд: Перекладацький альманах. – Харків, 2011. – С. 80–98.

Подміногін В.О. Переклад: тенденція та традиція [Текст] : збірник наукових трудов / В.О. Подміногін // О простом и сложном профессионально : (спец. вып. Уч. зап. Харьк. гуманитар. ун-та “Нар. укр. акад.”, посвященный 20-летию НУА) / Харьк. гуманитар. ун-т “Нар. укр. акад.”. – Харків, 2011. – С. 176-183.

Подміногін В.О. Есеї “Завдання перекладача” Вальтера Беньяміна про перекладність і “чисту мову” на тлі німецької перекладознавчої традиції [Текст] / Валерій Подміногін, Олександр Кальниченко // Хист і Глузд: теорія і практика перекладу : [переклад. альм. / редкол.: Олександр Кальниченко та ін.]. – Харків, 2011. – С. 80–98.

Панченко Д. І. Формування перекладацької компетентності сучасних спеціалістів / Д.І. Панченко // Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» / [Редкол.: В. І. Астахова (голов. ред.) та ін.]. – Харків, 2010. – С. 214-219.

2012

Бублик И.Ф. «Вербальная дискриминация оппонента в политическом дискурсе Австрии» // Вісник Харківського національного ун-ту ім. В.Н. Каразіна. – Харків, 2012. – С. 6-10.

Джандоева П.В. Особливості лінгвістичних процесів у французькій методичній термінології / П.В. Джандоева // In Statu Nascends : теоретичні та прагматичні проблеми перекладознавства і методики навчання перекладу / Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Харків, 2012. – Вип. 13. – С. 75-81.

Івахненко А.О. Передача зниженої лексики в художньому перекладі (на матеріалі книг Чака Паланка) / А.О. Івахненко, Т.О. Дякова // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – Житомир, 2012. – Вип. 62. – С. 68-70.

Ільченко В.В. Образование взрослых и непрерывное образование в США: прошлое и настоящее // «Инновационный поиск продолжается (из мирового опыта становления непрерывного образования)»: коллективная монография; «Народна українська академія» / [Редкол.: В.І.Астахова (голов.ред.) та ін.]. – Харків, 2012. – С. 185–202. (240 с.)

Ільченко В.В. Компетентностный поход: суть и задачи» (по результатам методического семинара фак-та РП «Образование, воспитание, обучение с позиции компетентностного подхода») / В.В. Ільченко // Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» / [Редкол.: В.І. Астахова (голов.ред.) та ін.]. – Харків, 2012. – Т. 21. – С. 250–252.

Оржицький І.А. Хист Протея [реф. на]: Хист і глузд: Теорія і практика / І.А. Оржицький // Українська літературна газета перекладу. – Харків, 2012. – № 6 (64). – С. 31.

Панченко Д.І. Моделювання семантичних зв'язків “ТЕКСТ-РЕФЕРАТ” у системах автоматичного реферування [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.21 / Панченко Дмитро Ігорович ; Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. – Київ, 2012. – 20 с.

Панченко Д.І. Моделювання семантичних зв'язків “ТЕКСТ-РЕФЕРАТ” у системах автоматичного реферування [Текст] : дис. ...

канд. філол. наук : 10.02.21 / Панченко Дмитро Ігорович ; наук. кер. Лазаренко О.В. ; Харк. гуманіт. ун-т “Нар. укр. акад.”. – Харків, 2012. – 170 с.

Ilchenko, V.V. Adult and Continuing Education in the American Experience [Текст] / V.V. Ilchenko // Вчені зап. Харк. гуманіт. ун-ту “Нар. укр. акад.”. – Харків, 2012. – Т. 18, кн. 1 : Освіта: традиції та інновації в умовах соціальних змін. – Р. 85–94.

2013

Бублик И.Ф. Застосування даних корпусної лінгвістики до навчання письмового перекладу / И.Ф. Бублик // Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» / [Редкол.: В.І.Астахова (голов.ред.) та ін.]. – Харків, 2013. – Т. 19 – С. 513–518.

Джандоева П.В. Терминологическое словообразование, связанное с категорией числа / П.В. Джандоева // Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» / [редкол.: В. І. Астахова (голов. ред.) та ін.]. – Харків, 2013. – Т. 19. – С. 478-486.

Змиева И.В. Эмпирические основания возникновения янглоязычных ориентационных метафор ДОБРА и ЗЛА / И.В. Змиева // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. Сер. Роман.-герман. філол. Методика викладання інозем. мов, вип. 72. – Харків, 2013. – № 1023. – С. 109–113.

Ивахненко А.А. Перевод романа-стилизации: некоторые сложности / А.А. Ивахненко // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. Сер. Роман.-герман. філол. Методика викладання інозем. мов. – Харків, 2013. – Вип. 72. – С. 109-113.

Ивахненко А.А. Передача языка немецких ландскнехтов в русскоязычном переводе / А.А. Ивахненко // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. Сер. Роман.-герман. філол. Методика викладання інозем. мов. – Харків, 2013. – С. 153-158.

Ивахненко А.А. К вопросу о множественности переводов поэтического текста / А.А. Ивахненко // Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» / [редкол.: В. І. Астахова (голов. ред.) та ін.]. – Харків, 2013. – Т. 19. – С. 503–512.

Ильченко В.В. Роль визуализации учебного контента в профессиональной подготовке переводчиков / В.В. Ильченко, Е.В. Карпенко //

Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» / [редкол.: В. І. Астахова (голов. ред.) та ін.]. – Харків, 2013. – Т. 19. – С. 181-187.

Ильченко В.В. Особливості роботи кафедри ВНЗ зі слухачами факультету післядипломної освіти / В.В. Ильченко, О.Л. Войно-Данчишина // Проблеми освіти : наук. зб. / Ін-т інновац. технол. і змісту освіти. – Київ, 2013. – С. 58-63.

Кальниченко О.А. Харківський університет і переклад: теорія, практика, особистості / О.А. Кальниченко // Переклад у наукових дослідженнях представників харківської школи : колективна монографія / за ред.: Л. М. Черноватого, О. А. Кальниченка, О. В. Ребрія ; Кафедра теорії та практики перекладу англ. мови Харківського нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. — Вінниця : Нова Кн., 2013. – С. 4–33.

Кальниченко О.А. Український внесок у світове перекладознавство [Текст] / О.А. Кальниченко // Всесвіт. – Харків, 2013. – № 11/12. – С. 219–224.

Панченко Д.І. Моделювання семантичних зв'язків Текст-Реферат при автоматичному реферуванні текстів / Д.І. Панченко // Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» / [редкол.: В. І. Астахова (голов. ред.) та ін.]. – Харків, 2013. – Т. 19. – С. 525-530.

Самарина В.В. Стилистические фигуры в тексте немецкоязычной рекламы // Нова філологія. Збірник наукових праць. – Запоріжжя, 2013. – № 57. – С. 83-87.

Kalnychenko, Oleksandr. Ukrainian Translation Thought of the 1920s / Oleksandr Kalnychenko // Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. – Випуск 116. – Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград, 2013. – С.133 – 141.

Samarina V.V. Die Forschung des Einflusses von der Verarbeitung der Ferrolegierungsproduktionsabfdlle auf die Luftverunreinigung // Інноваційні процеси та технології. Шляхи їхньої реалізації в автомобільній, дорожньо-будівельній, транспортній, природоохоронній й освітній галузях: збірник матеріалів. – Харків, 2013. – С. 200–203.

2014

Змиєва И.В. Средства номинации концепта РЫЦАРЬ в английской языковой картине мира / И.В. Змиєва // Проблемы лингвистики и лингводидактики: международный сб. науч. ст. Вып. II / под ред. С.А. Моисеевой, Л.Г. Петровой. – Белгород, 2014. – С. 70–75.

Ивахненко А. А. Образ Бога в творчестве Э. Дикинсон / А.А. Ивахненко // Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» / [редкол.: В. І. Астахова (голов. ред.) та ін.]. – Харків, 2014. – Т. 20. – С. 459–464.

Ильченко В.В. Визуализация учебного контента как средство формирования навыков и умений письменного перевода / В.В. Ильченко, Е.В. Карпенко // Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» / [редкол.: В. І. Астахова (голов. ред.) та ін.]. – Харків, 2014. – Т. 20. – С. 407–414.

Кальниченко О.А. Концепція перекладу Андре Лефевра та її термінологія / О.А. Кальниченко, З.В. Зарубіна // Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. – Харків, 2014. – № 1102. – С. 210–218.

Самарина В.В. Комплексный подход к исследованию текста и дискурса рекламы: разработка методики исследования / В.В. Самарина // Нова філологія. Збірник наукових праць. – Запоріжжя, 2014. – № 60. – С. 150–154.

Самарина В.В. Прецедентні власні назви в соціальній мережі Твіттер / В.В. Самарина // Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць. – Чернівці, 2014. – Вип. 692–693: Германська філологія. – С. 196–200.

Самарина В.В. Формирование профессиональной направленности будущих инженеров в процессе обучения немецкому языку / В.В. Самарина // Теория и практика обучения: сборник научных трудов / под ред. Т.Ю. Поляковой. – Москва, 2014. – С.14–21.

Самарина В.В. Комплексный подход к исследованию текста и дискурса рекламы: разработка методики исследования / В.В. Самарина // Нова філологія. Збірник наукових праць. – Запоріжжя, 2014. – № 60. – С. 150–154.

Kalnychenko O. Ukrainian Contribution to Translation Studies/ Olexsandr Kalnychenko, Natalia Kalnychenko // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 2014. – Вип. 126. – С. 149–154.

2015

Гусленко И.Ю. Про специфіку викладання іноземної мови в умовах віртуального навчального середовища. / Гусленко И.Ю. // Наук. віс. Південноукр. нац. пед.ун-ту ім. К.Д. Ушинського : зб. наук. пр. – Одеса, 2015. – С. 39–45.

Ильченко В.В. Интегрированная модель выпускника НУА:

обобщенный результат образовательной деятельности вуза в условиях непрерывного образования / Т.И. Бондарь, В.В. Ильченко В. В., З.И. Шилкунова // Вчені зап. Харків. гуманітар. ун-ту «Нар. укр. акад.» – Харків, 2015. – Т. 21. – С.17–28.

Ильченко В.В. Особенности работы кафедры со слушателями последипломных форм обучения / О.Л. Войно-Данчишина, В.В. Ильченко // Вузовская кафедра. Особенности функционирования в условиях модернизации образования : моногрфия / Нар. укр. акад. – Харьков, 2015. – С. 167–178.

Ильченко В.В. Стандарт высшего образования / В.В. Ильченко // Глоссарий по экономике образования // Нар. укр. акад., под общ. ред. Л. И. Комир. – Харьков, 2015. – С. 58.

Кальниченко О.А. Володимир Миколайович Державин як теоретик та критик перекладу / О.А. Кальниченко // Державин В.М. Про мистецтво перекладу: ст. та рец. 1927–1931 роки: хрестоматія вибр. пр. з теорії та критики пер. до курсів «Історія перекладу» та «Історія укр. перекладознавства» для студентів, що навчаються за спец. «Переклад». – Вінниця, 2015. – С. 4–47.

Кальниченко О.А. Вступ / О.А. Кальниченко // Новий Протей / Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна; ред. О.А. Кальниченко. – Вінниця, 2015. – Вип. 1. – С. 4–7.

Кальниченко О.А. Навіщо вивчати історію перекладацької думки / Олександр Кальниченко // Новий Протей / Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна; ред. О.А. Кальниченко. – Вінниця, 2015. – Вип. 1. – С. 77–79.

Кальниченко О.А. Від перекладача [Життєпис Герарда від його учнів / з лат. пер. І. Ільїн, О. Кальниченко / О. Кальниченко // Новий Протей / Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна; ред. О.А. Кальниченко. – Вінниця, 2015. – Вип. 1. – С. 79–82.

Кальниченко О.А. Харківський університет та переклад / О.А. Кальниченко // Новий Протей / Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна; ред. О. А. Кальниченко. – Вінниця, 2015. – Вип. 1. – С. 216–226.

Подміногін В.О. Значення трактату Фрідріха Шляйєрмахера «Про різні методи перекладу» (Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens) для сучасного перекладознавства / В.О. Подміногін, О.А. Кальниченко // Новий Протей / Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна; ред. О.А. Кальниченко. – Вінниця, 2015. – Вип. 1. – С. 85–92.

Zmiyova I.V. Contemporary Processes of Foreign Direct Investment Overflow. The Role of Developing Countries in These Processes / O.L. Liuta, I.V. Zmiyova // Іноземні мови у світовому економіко-правовому просторі: студентські студії : зб. наук. ст. студентів / Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Харків, 2015. – Вип. 2, 20 лют. 2015 р. (on-line). – P. 192–196.

Zmiyova I.V. Problems of the Over-the-Counter (OTC) Market Development in Ukraine / D.V. Surin, I.V. Zmiyova // Іноземні мови у світовому економіко-правовому просторі: студентські студії : зб. наук. ст. студентів / Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Харків, 2015. – Вип. 2, 20 лют. 2015 р. (on-line). – P. 309–312.

2016

Змиєва И.В. Лексико-семантическое поле ключевых концептов детективного дискурса / И.В. Змиєва, А.Б. Калюжная // Вестник Казахского гуманитарно-юридического инновационного университета. – Астана, 2016. – №3 (31) – С. 80-84.

Ильченко В. В. Системообразующие принципы обучения в ХГУ «НУА» / В. В. Ильченко // Вчені зап. Харків. гуманітар. ун-ту “Нар. укр. акад.”; [редкол.: В. І. Астахова (голов. ред.) та ін.]. – Харків, 2016. – Т. 22. – С. 503–512.

Кальниченко А. А. Труднощі передачі перекладознавчих концепцій іншим культурам / А. А. Кальниченко // Наук. зап. Кіровогр. держ. педаг. ун-ту ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 2016. – Випуск 144. – Серія : Філологічні науки. – С. 152–157.

Кальниченко О. А. Володимир Миколайович Державин як критик перекладу / О. А. Кальниченко, З. В. Зарубіна // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. – Харків, 2016. – Випуск № 83. – Серія : Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов. – С. 189–198. Електрон. версія печ. публікації: <http://periodicals.karazin.ua/foreignphilology/article/view/6179/5726>

Панченко Д.И. Моделирование базовых составляющих процесса понимания текста в системе автоматического реферирования / Лазаренко О.В., Панченко Д.И., Айвас Е.Ю. // Бионика интеллекта: науч.-техн. журнал. – Харьков, 2016. – № 3 (86). – С.127–130.

Guslenko, Iryna. Sociocultural competence in developing skills of written translation / Guslenko, Iryna // Modern tendencies in pedagogical education and science of Ukraine and Israel: the way to integration. – Ariel University, 2016. – Issue № 7 – С. 136–141.

2017

Гусленко І. Ю. До питання удосконалення методики навчання перекладу як чинника формування перекладацьких компетенцій у студентів / Ірина Гусленко // *Наук. зап. Серія: Філологічні науки : [зб. наук. пр.] / Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. – Кропивницький, 2017. – Вип. 153. – С. 634–639.*

Збірник наукових праць В. О. Подміногіна з історії та теорії перекладу / Нар. укр. акад., [каф. теорії та практики перекладу ; авт.-упоряд. О. А. Кальниченко, Д. І. Панченко]. – Харків, 2017. – 468 с.

Кальниченко О. А. Повторні переклади в Україні у 1920–1950-ті роки / Олександр Кальниченко, Зінаїда Зарубіна // *Наук. зап. Серія: Філологічні науки : [зб. наук. пр.] / Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. – Кропивницький, 2017. – Вип. 154. – С. 335–343.*

Zmiyova I.V. Integration Processes in Latin America / Yu. D. Borisenko, I.V. Zmiyova // *Іноземні мови у світовому економіко-правовому просторі: студентські студії : зб. наук. ст. студентів / Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна [та ін.]. – Харків, 2017. – Вип. 4. – Р. 68–72.*

Kalnychenko O. History of Ukrainian thinking on translation (from the 1920s to the 1950s) / Oleksandr Kalnychenko // *Going East: Discovering New and Alternative Traditions in Translation Studies / ed.: Larisa Schippel, Cornelia Zwischenberger. – [Berlin, 2017]. – P. 309–338.*

Zmiyova I.V. China and Ukraine: Promising Partnership or Threat Economic Expansion? / A.A. Kolesnichenko, I.V. Zmiyova // *Іноземні мови у світовому економіко-правовому просторі: студентські студії : зб. наук. ст. студентів / Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна [та ін.]. – Харків, 2017. – Вип. 4. – Р. 194–198.*

Zmiyova I.V. Positive and Negative Factors of the BRICS Economy / I.O. Vitokhin, I.V. Zmiyova // *Іноземні мови у світовому економіко-правовому просторі: студентські студії : зб. наук. ст. студентів / Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна [та ін.]. – Харків, 2017. – Вип. 4. – Р. 403–407.*

Приложение 3

УЧАСТИЕ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ В НАУЧНЫХ КОНФЕРЕНЦИЯХ

2006

Панченко Д. И. Онтологический подход к реализации концепции семантического WEB / Д.И. Панченко // IX Всеукраїнська науково-практична конференція Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість: матеріали IX Всеукр. наук.-практ. конф., 2006 / Європейський університет. – Київ, 2006. – С. 130–131.

Подминогин В.А. Романтична концепція перекладу в творчій спадщині О.М. Фінкеля / В.А. Подминогин, А.А. Кальниченко // Актуальні проблеми перекладознавства та навчання перекладу в мовному вузі : Тези доповідей міжнар. науково-практ. конф. 27–28 вересня 2006 / Київський нац. лінгв. ун-т. – Київ, 2006. – С. 153–155.

Подминогин В.А. Риторичний підхід до думок про переклад / В.А. Подминогин, А.А. Кальниченко // Актуальні проблеми перекладознавства та навчання перекладу в мовному вузі: Тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. 27–28 вересня 2006 / Київський нац. лінгв. ун-т. – Київ, 2006. – С. 82–84.

Подминогин В.А. Відмінність професійного перекладу від непрофесійного / В.А. Подминогин, А.А. Кальниченко // Когнітивно-прагматичні дослідження мов професійного спілкування: Мат. Міжнар. наукової конференції, вересень 2006 / Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. – Харків, 2006. – С. 73–75.

2007

Кальниченко О.А. О.М. Фінкель – дослідник автоперекладу / О.А. Кальниченко // Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу : Матеріали Четвертої Всеукр. наук. конференції, 19–20 квітня 2007 р. / Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. Ф-т інозем. мов. – Харків, 2007. – С. 53-54.

Кальниченко О.А. Вплив технологій на розвиток перекладу / О.А. Кальниченко, С.В. Воробйова // Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу: Матеріали Четвертої Всеукр. наук. конф., 19–20 квітня 2007 р. / Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. Ф-т інозем. мов. – Харків, 2007. – С. 55–56.

Кальниченко О.А. Підходи до оцінювання якості перекладу / О.А. Кальниченко, С.В. Воробйова, В.В. Подрезенко // Проблеми та перспективи лінгвістичних досліджень в умовах глобалізаційних процесів: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 30-31 жовт. 2007 р. / Терноп. нац. екон. ун-т. Ф-т міжнар. бізнесу і менеджменту. Каф. англ. мови для зовнішньоекон. діяльн. – Тернопіль, 2007. – Ч. 2. – С. 256–259.

Панченко Д.И. Автоматическая обработка информации при помощи технологий Text Mining / Д.И. Панченко // Молодые ученые Харьковщины-2007: Progr. и материалы конф. молодых ученых, [Харьков] 21 апр. 2007 г. / Нар. укр. акад. и др. [Редкол.: В.И. Астахова и др.]. – Харьков, 2007. – С. 84-85.

Панченко Д.І. Автоматичне реферування як складовий компонент інтелектуальних систем. / Д.І. Панченко // Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість в умовах європейської інтеграції: Зб. матеріалів X Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 16–18 травня 2007 р.; У 6-ти т. / Редкол.: Тимошенко І. І. (відп. ред.) та ін. – Київ, 2007. – Т. 6. – С. 142–145.

Панченко Д.И. Автоматическое реферирование в современных интеллектуальных системах. MegaLing2007 Горизонти прикладної лінгвістики та лінгвістичних технологій / Д.И. Панченко // Доповіді міжнародної конференції. 24-28 вересня 2007, Україна, Крим, Партеніт / Ред. В.А. Широков, С.С. Дікарева. Український мовно-інформаційний фонд НАН України. Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського. – Сімферополь, 2007. – С. 281–282.

Панченко Д. И. Построение системы AP на базе онтологий и ее использование для обработки больших информационных массивов в процессе обучения. / Д.И. Панченко // Экспертные оценки элементов учебного процесса: Progr. и материалы IX межвуз. науч.-практ. конф., [Харьков], 3 нояб. 2007 г. / Нар. укр. акад., каф. информ. технологий и математики; [Редкол.: В. П. Козыренко (отв. ред.) и др.]. – Харьков, 2007. – С. 61–62.

2008

Панченко Д. И. Представление знаний в системах автоматического реферирования с применением онтологий. MegaLing2008 Горизонти прикладної лінгвістики та лінгвістичних технологій / Д.И. Панченко, О.В. Лазаренко // Доповіді міжнар. конф.. 22–28 вересня 2008, Україна, Крим, Партеніт / Ред. В.А. Широков, С.С. Ді-

карева. Український мовно-інформаційний фонд НАН України. Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського. – Сімферополь, 2008. – С. 173–174.

2009

Бублик И.Ф. Использование интенционального анализа высказывания на занятиях по практике перевода / И.Ф. Бублик // Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу: Матеріали 5 всеукр. наук. конф. 10–11 квітня 2009 / Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. Ф-т інозем. мов. – Харків, 2009. – С. 120–122.

Кальниченко О.А. Микола Лукаш як теоретик перекладу / О.А. Кальниченко, С.В. Воробйова // Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу: Матеріали 5 всеукр. наук. конф. 10–11 квітня 2009 / Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. Ф-т інозем. мов. – Харків, 2009. – С. 53–55.

Кальниченко О.А. Олександр Фінкель про автопереклад як проблему перекладознавства / О.А. Кальниченко, Н.М. Кальниченко // Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу: Матеріали 5 всеукр. наук. конф. 10–11 квітня 2009 / Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. Ф-т інозем. мов. – Харків, 2009. – С. 48–50.

Панченко Д. И. Информационные технологии в преподавании перевода / Д.И. Панченко // Особенности преподавания в современных условиях: прогр. и материалы метод. семинара преподавателей ХГУ «НУА», [Харьков], 30 янв. 2009 г. / Нар. укр. акад.; [редкол.: В. И. Астахова и др.]. – Харьков, 2009. – С. 74–75.

Панченко Д. И. Онтологическая обработка знаний в системе автоматического реферирования / Д.И. Панченко // Радіоелектроніка і молодь в ХХІ ст.: Зб. матеріалів 13-го міжнар. молодіжного форуму / Харків. нац. ун-т. радіо електр. – Харків, 2009. – Ч. 2. – С. 413.

2010

Змиева И. В. Концепты, символы или концепты-символы? / Змиева И.В. // Каразінські читання: Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: Мат-ли ІХ Всеукр. наук. конф. – Харьков, 2010. – С. 108–110.

Ивахненко А.А. Особенности перевода «низких жанров»: дамский роман // Каразінські читання: Людина, мова, комунікація: Матеріали ІХ Міжнар. наук. конф. – Харьков, 2010. – С. 113–115.

Панченко Д.И. Инновационный подход в обработке знаний в системе автоматического реферирования / Д.И. Панченко // Молодые

ученые Харьковщины-2010: прогр. и материалы конф., [Харьков], 17 апр. 2010 г. / М-во образования и науки Украины, Нар. укр. акад.; [редкол.: В.И. Астахова и др.]. – Харьков, 2010. – С. 67–68.

Ilchenko V. Internationalization of Higher Education: Cultural Component / V. Ilchenko // Академическая мобильность – важный фактор образовательной евроинтеграции Украины : материалы Междунар. науч.-практ. конф., Харьков, 16–19 нояб. 2010 г. / Нар. укр. акад. и др.; [редкол.: В. И. Астахова и др.] – Харьков, 2010. – 364 с.

Kalnychenko O. Translation thought history as a means of moderation in translation studies. / O. Kalnychenko // International Conference Between Cultures and Texts: Itineraries in Translation History. April 9 – 10, 2010, Tallinn, – Tallinn University: <http://www.tlu.ee/files/arts/7422/teesi297a5c4ebfb42e8550f509f860679e84.pdf>

2011

Кальниченко О.А. Університетський курс «Методика перекладу» М.Калиновича в Українському інституті лінгвістичної освіти (1932/1933 навчальний рік) / Кальниченко О.А., Кальниченко Н.М. // Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі: Мат-ли IV Міжнар. наук.-метод. конф., 23.11.2011. – Харків, 2011. – С. 76–77.

Ilchenko V.V. «Perspectives of Promoting Ukraine-US Academic Contacts at the Teachers Level» / V.V. Ilchenko // Україно-американські контакти в сфері вищої освіти: досвід та перспективи розвитку : прогр. та матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., Харків, 23 листоп. 2011 р. / Нар. укр. акад. и др.; [редкол.: В. І. Астахова та ін.]. – Харків, 2011. – С. 82–87.

Kalnychenko O. Taras Bulba in Ukrainian Garb / O. Kalnychenko // Abstracts. International Conference Translation and National Images. November 16 – 18, 2011, Antwerp – Amsterdam. – P. 21.

2012

Бублик И.Ф «Новые профессиональные роли педагога в современном образовательном процессе» / И.Ф. Бублик // Преподаватель как субъект и объект образовательного процесса. Век XXI: Материалы Междунар. науч.-практ. конф., 2012 / Нар. укр. акад. [и др., редкол. В.И. Астахова и др.]. – Харків, 2012. – С. 96-106.

Замиховская А. С. Метод визуализации как способ формирования субъектно-объектных отношений в современной образовательной среде / А.С. Замиховская, М.Н. Козлова // Преподаватель как субъект

и объект образовательного процесса. Век XXI: Материалы Междунар. науч.-практ. конф., 2012 / Нар. укр. акад. [и др., редкол. В.И. Астахова и др.]. – Харьков, 2012. – Ч. 1. – С. 171–176.

Змиева И.В. Концепт РОЖДЕСТВО в американской лингвокультуре / И.В. Змиева // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: Мат-ли XI Міжнарод. наук. конф. – Харьков, 2012. – С. 108–110.

Ивахненко А.А. Передача имен собственных при переводе исторического романа (на материале романа Н. Гордона *Shaman*) / А.А. Ивахненко // Наука в современном обществе: инновационные подходы и решения : программа и материалы междунар. науч.-теорет. конф. молодых ученых, [Харьков], 13-14 апр. 2012 г. / Нар. укр. акад. ; [редкол.: В.И. Астахова и др.]. – Харьков, 2012. – С. 88–91.

Ивахненко А.А. Особенности передачи имен собственных в художественном переводе (на материале исторического романа Н. Гордона “*Shaman*”) / А.А. Ивахненко // Актуальні проблеми міжкультурної комунікації, перекладу та порівняльних студій : зб. матеріалів I Міжнар. наук. конф. / Маріупол. держ. ун-т. – Маріуполь, 2012. – С. 144–146.

Кальниченко О.А. Реферування новин з англomовної преси за допомогою формально-синтаксичного методу / О.А. Кальниченко, З.В. Зарубіна // Сучасні підходи до навчання іноземної мови: шляхи інтеграції школи та ВНЗ: Матеріали конференції, 23 березня 2012 року / ХНУ ім. В.Н.Каразіна. – Харьков, 2012. – С. 76–77.

Кальниченко О.А. «Тарас Бульба» в українських шатах: проблеми відбору варіантів тексту для перекладу і вибору стратегій перекладу / О.А. Кальниченко // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: Тези доповідей XI наукової конференції / Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. – Харків, 2012. – С. 110–111.

Козлова М.М. Гендерне питання у розвитку перекладацтва і перекладознавства у Великій Британії XIV-XVIII ст. / М.М. Козлова // Наука в современном обществе: инновационные подходы и решения : программа и материалы междунар. науч.-теорет. конф. молодых ученых / М-во образования и науки, молодежи и спорта Украины, Нар. укр. акад. ; [редкол.: В. И. Астахова и др.] – Харьков, 2012. – 108 с.

Панченко Д.І. Семантичні зв'язки ТЕКСТ-РЕФЕРАТ у системах автоматичного реферування / Д.І. Панченко, О.В. Лазаренко // MegaLing2012. Горизонти прикладної лінгвістики та лінгвістичних

технологій : доп. міжнар. наук. конф., Україна, Крим, Партеніт, 20–23 листоп. 2012 г. / [Таврій. нац. ун-т ім. В.І. Вернадського та ін.]. – Симферополь, 2012. – С. 56–60.

Kalnychenko, O. “UKRAINIAN TRANSLATION IN THE 1920s–1950s”// Translating Power, Empowering Translation: Itineraries in Translation History (abstracts)/ May 23 – 26, 2012, Tallinn. – P. 38.

2013

Белик Ю.Б. Познавательная активность как одно из условий формирования квалифицированного специалиста / Ю.Б. Белик // Роль образования и науки в определении инновационных тенденций современности : программа и материалы науч.-теорет. конф. молодых ученых, 12 апр. 2013 г. / Нар. укр. акад. – Харьков, 2013. – С. 18–20.

Евтушенко Т.М. Направления концептуальных исследований / Т.М. Евтушенко // Роль образования и науки в определении инновационных тенденций современности : программа и материалы науч.-теорет. конф. молодых ученых, 12 апр. 2013 г. / Нар. укр. акад. – Харьков, 2013. – С. 113–114.

Змиева И.В. Структурно-семантические характеристики категориального концепта / И.В. Змиева // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація : тези доп. XII наук. конф. з міжнар. участю, 1 лют. 2013 р. / Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна, ф-т інозем. мов. – Харьков, 2013. – С. 115–116.

Ивахненко А.А. Понятие эквивалентности: некоторые аспекты / А.А. Ивахненко // Роль образования и науки в определении инновационных тенденций современности : программа и материалы науч.-теорет. конф. молодых ученых, 12 апр. 2013 г. / Нар. укр. акад. – Харьков, 2013. – С. 117–119.

Ивахненко А.А. Элементы E-Learning в современном образовании / Ивахненко А.А. // Актуальні проблеми викладання іноземної мови професійного спілкування у вищих навчальних закладах на сучасному етапі : зб. тез доп. III Міжнар. наук.-практ. конф., 10–11 квіт. 2013 р. / Акад. внутр. військ МВС України, каф. інозем. мов. – Харків, 2013. – С. 76–78.

Ивахненко А.А. Некоторые особенности перевода романа стилизации (на материале произведения Мэри Хупер “Fallen Grace”) / А.А. Ивахненко // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація : тези доп. XII наук. конф. з міжнар. участю, 1 лют. 2013 р. / Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна, ф-т інозем. мов. – Харків, 2013. – С. 125–127.

Ильченко В.В. Роль и место образования взрослых в современной системе образования / В.В. Ильченко // Интеграция науки и образования – парадигма XXI века : материалы междунар. науч.-теорет. конф., 18 февр. 2013 г. / Харьк. гуманитар. ун-т «Нар. укр. акад.» [и др.]. – Харьков, 2013. – С. 122–126.

Ильченко В.В. Образование на протяжении всей жизни: особенности получения второго высшего / В.В. Ильченко, О.Л. Войно-Данчишина // Образование через всю жизнь: непрерывное образование : материалы междунар. конф. / Ленинград. гос. ун-т им. А.С. Пушкина [и др.]. – СПб., 2013. – Вып. 11. – С. 89–91.

Панченко Д.І. Моделювання семантичних зв'язків “ТЕКСТ-РЕФЕРАТ” у системах автоматичного реферування / Д.І. Панченко / / Радиоелектроника и молодежь в XXI веке : сб. материалов XVII Междунар. молодеж. форума / Харьк. нац. ун-т радіоелектроніки. – Харків, 2013. – Т. 9: Конкурентная разведка и управление знаниями. – С. 56–57.

Панченко Д.І. Моделювання семантичних зв'язків “ТЕКСТ-РЕФЕРАТ” у наукових текстах з метою побудови ефективної системи автоматичного реферування / Д.І. Панченко // Інтелектуальні системи та прикладна лінгвістика : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф., 28 берез. 2013 р. / Харьк. нац. техн. ун-т “Харк. політехн. ін-т”. – Харків, 2013. – С. 66–69.

Bublyk I. Database-Aided Teaching Translation / Irida Bublyk // Abstracts VII International Conference «Major Issues in Translation Studies and Translators'/Interpreters' Training», Kharkiv, 25-26 April 2013 / V.N. Karazin Kharkiv National University. – Vinnytsia, 2013. – P. 59.

Ivakhnenko A. Translating Historical Romance: Major Issues / Antonina Ivakhnenko // Abstracts VII International Conference «Major Issues in Translation Studies and Translators'/Interpreters' Training», Kharkiv, 25–26 April 2013 / V.N. Karazin Kharkiv National University. – Vinnytsia, 2013. – P. 86–88.

Ilchenko V. Learning Content Visualization in Teaching Translation for Special Purposes / Valeriya Ilchenko // Abstracts VII International Conference «Major Issues in Translation Studies and Translators'/ Interpreters' Training», Kharkiv, 25–26 April 2013 / V.N. Karazin Kharkiv National University. – Vinnytsia, 2013. – P. 85–86.

Kalnychenko, Oleksandr Kharkiv University and Translation: theory, practice, people // Abstracts of VII International Conference “Major Issues

in Translation Studies and Translators/Interpreters Training” , Kharkiv, 25 – 26 April 2013. – Vinnytsia : Nova Knyha , 2013. – P. 21–24.

Kalnychenko, Oleksandr and Svitlana Vorobyova Translation under Stalinist Regime^ Ukrainian case // Abstracts of VII International Conference “Major Issues in Translation Studies and Translators/Interpreters Training” , Kharkiv, 25 – 26 April 2013. – Vinnytsia : Nova Knyha , 2013. – P. 89–91.

Kozlova M. Swearwords and Dialectisms: Translation Peculiarities (on the Material of «Traispotting» and «Skagboys» by Irvine Welsh) / Maria Kozlova // Abstracts VII International Conference «Major Issues in Translation Studies and Translators’/Interpreters’ Training», Kharkiv, 25–26 April 2013 / V.N. Karazin Kharkiv National University. – Vinnytsia, 2013. – P. 99–100.

2014

Змиева И.В. Реализация концепта РЫЦАРЬ в национальной картине мира / И.В. Змиева // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: Тези доповідей XIII наукової конференції з міжнародною участю, 7 февраля 2014 / Харк. нац. ун-т ім. Каразіна. – Харків, 2014. – Ч. 1. – С. 133–134.

Змиева И.В. Дискурс в аспекте переводоведения / И.В. Змиева / / Когнітивно-прагматичні Дослідження професійних дискурсів: Матри Четвертої Між-нар. наук. конф., 22 березня, 2014 / Харк. нац. ун-т ім. Каразіна. – Харків, 2014 – С. 31–33.

Кальниченко О.А. Український внесок у світове перекладознавство / О.А. Кальниченко, Н.М. Кальниченко // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація. Тези доповідей XIII наукової конференції з міжнародною участю. 7 лютого 2014 року / Харк. нац. ун-т ім. Каразіна. – Харків, 2014. – Ч. 1. – С. 144–146.

Козлова М. Н. Гендерный вопрос в развитии теории и практики перевода в Великобритании XVI–XVIII вв. // Найновите постижения на европейската наука: Материали за 10-а междунар. науч. практ. конф. – София, 2014. – С. 3–6.

Kalnychenko O. Some paragraphs from the history of Ukrainian translation reflection / O. Kalnychenko // Going East: Discovering new and alternative traditions in translation (studies), University of Vienna, December 12–13, 2014.

Kalnychenko O. Retranslation and Revision in Ukrainian Tradition / O. Kalnychenko // Between policies and poetics: itineraries in translation

history. The 3rd International Conference on Itineraries in Translation History, June 13–15, 2014, the University of Tartu, Estonia / Book of Abstracts. – P. 23.

Panchenko D. Translation teaching in a modern institute of higher education / D. Panchenko // Зміст підготовки перекладачів та сучасні вимоги професії: матеріали науково-практичної конференції, Дніпропетровськ, 12 грудня 2014 р. / Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля. – Дніпропетровськ, 2014. – С. 46–48.

2015

Змиева И.В. Структура концептосфери етики / И.В. Змиева // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: тези доп. XIV наук. конф. з міжнар. участю, 27 берез. 2015 р. / Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна, ф-т інозем мов. – Харків, 2015. – С. 69–70.

Змиева И.В. Принципы перевода фразеологизмов с национально-культурной коннотацией / Змиева И.В. // Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні філологічні студії: теоретична та прикладна лінгвістика», 25 берез. [2015 г.] / Заокський християн. гуманітар.-екон. ін-т [та ін.]. – Київ ; Буча, 2015. – С. 155–157.

Кальниченко О.А. Державин як дослідник перекладу / О.А. Кальниченко, З.В. Зарубіна // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація : тези доп. XIV наук. конф. з міжнар. участю, 27 берез. 2015 р. / Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна, ф-т інозем мов. – Харків, 2015. – С. 74–5.

Кальниченко О.А. Соціологічні підходи в дослідженні української традиції перекладу / О.А. Кальниченко, Н.М. Кальниченко // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: тези доп. XIV наук. конф. з міжнар. участю, 27 берез. 2015 р. / Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна, ф-т інозем мов. – Харків, 2015. – С. 75–77.

Белік Ю.Б. Особливості впровадження комунікативної методики на немовних факультетах університету / Н.М. Курницька, Ю.Б. Белік // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: тези доп. XIV наук. конф. з міжнар. участю, 27 берез. 2015 р. / Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна, ф-т інозем мов. – Харків, 2015. – С. 104–105.

Kalnuchenko O. Volodymyr Derzhavyn as Translation Scholar / O. Kalnuchenko, N. Kalnuchenko // Актуальні питання перекладознавства та методики навчання перекладу: тези доп. VIII наук. конф. з міжнар. участю, 23–24 квіт. 2015 р. / Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Харків, 2015. – P. 20–21.

Kalnichenko O. Sociological Approaches to the Study of Retranslations and Revisions in Ukrainian Translation Tradition / O. Kalnichenko, Z. Zarubina // Актуальні питання перекладознавства та методики навчання перекладу: тези доп. VIII наук. конф. з міжнар. участю, 23–24 квіт. 2015 р. / Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Харків, 2015. – Р. 19–20.

Kalnichenko O. Anton Popovic as a Link between Eastern and Western Traditions in Translations Research / O. Kalnichenko // Some Holmes and Popovic in all of us?: The Low Countries and the Nitra Schools in the 21st Century. – 2015. – Р. 19.

Panchenko D. Translators Competences for Students in a Modern University / D. Panchenko // Актуальні питання перекладознавства та методики навчання перекладу: тези доп. VIII наук. конф. з міжнар. участю, 23–24 квіт. 2015 р. / Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Харків, 2015. – Р. 47–48.

2016

Змиєва И.В. Междисциплинарная природа этических концептов / И.В. Змиєва // Когнітивна лінгвістика в міжdisciplinary контексті: теорія і практика: Мат-ли міжнародної наук. конференції, 8-10 жовтня 2016 / УАКЛіП. – Черкаси, 2016. – С. 78.

Панченко Д.И. Описание общей модели заголовков с предложениями в системе автореферирования / Д.И. Панченко, Е. Ю. Буряк / Интеллектуальные системы и прикладная лингвистика. Материалы конференции / НТУ «ХПИ». – Харьков, 2016. – С. 41–43.

Панченко Д.И. Современный этап подготовки переводчиков в вузах / Д.И. Панченко, Д.А. Фадеев / Проблеми галузевої комунікації, перекладу та інтеграційні процеси в суспільстві: Матеріали VI Міжнародної наукової конференції / Національна академія Національної гвардії України. – Харьков, 2016. – С. 69–71.

Панченко Д.И. Использование инновационных технологий при подготовке переводчиков в ХГУ «НУА» / Д.И. Панченко, И.В. Мухортова / Проблеми галузевої комунікації, перекладу та інтеграційні процеси в суспільстві: Матеріали VI Міжнародної наукової конференції / Національна академія Національної гвардії України. – Харьков, 2016. – С. 66–69.

Панченко Д.И. Автоматизация современного перевода: инновации в методике преподавания / Д.И. Панченко // Экспертные оценки элементов учебного процесса : программа и материалы XVIII межвуз.

науч.-практ. конф., 26 ноября 2016 г. / Нар. укр. акад., каф. информ. технологий и математики; [редкол.: П. Э. Ситникова (отв. ред.) и др.]. – Харьков, 2016. – С. 66–68.

Фадеев Д.А. Аудиовизуальный перевод в обучении студентов переводческих специальностей. / Д. А. Фадеев // Экспертные оценки элементов учебного процесса : программа и материалы XVIII межвуз. науч.-практ. конф., Харьков, 26 ноября 2016 г. – Харьков, 2016. – С. 90–93.

2017

Авксентьева Д. А. Використання case–технологій у викладанні іноземної мови для студентів економічних спеціальностей / Авксентьева Д.А. // Методичні та психолого–педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі: шляхи інтеграції школи та ВНЗ : матеріали ІХ Міжнар. наук.–метод. конф., Харків, 28 квіт. 2017 р. – 2017. – С. 14–15.

Головнева С. А. Профориентационное обучение иностранному языку в системе непрерывного филологического образования / Головнева С.А. // Академическая карьера в высшей школе: мотивация и демотивация : программа и материалы науч.-теорет. конф. молодых ученых, 8 апр. 2017 г. / Нар. укр. акад. [и др.]. – Харьков, 2017. – С. 45–48.

Фадеев Д. А. Опыт внедрения инновационных методик обучения переводу: аудиовизуальный перевод – pro et contra / Дьячкова О.В., Фадеев Д.А. // Экспертные оценки элементов учебного процесса : программа и материалы XIX межвуз. науч.–практ. конф., 25 нояб. 2017 г. / Нар. укр. акад., каф. информ. технологий и математики. – Харьков, 2017. – С. 30–35.

Змиева И. В. Биполярность этических концептов / Змиева И.В. / Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація : тези доп. XVI наук. конф. з міжнар. участю, 3 лют. 2017 р. / Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна, ф-т інозем мов. – Харьков, 2017. – С. 37–38.

Кальниченко О. А. Повторні переклади в Україні у 1920–1950-ті роки / Кальниченко О.А., Зарубіна З.В. // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація : тези доп. XVI наук. конф. з міжнар. участю, 3 лют. 2017 р. / Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна, ф-т інозем мов. – 2017. – С. 43–44.

Кальниченко О. А. До російсько-українського діалогу: художній переклад (1917–1956) / Кальниченко О.А., Кальниченко Н.М. //

Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація : тези доп. XVI наук. конф. з міжнар. участю, 3 лют. 2017 р. / Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна, ф-т інозем мов. – 2017. – С. 44–45.

Панченко Д. И. Требования к подготовке переводчиков в контексте ожиданий преподавателя / Д.И. Панченко, И.Ю. Гусленко // Взаимодействие образовательных учреждений со стейкхолдерами: веление времени : материалы XV междунар. науч.-практ. конф., Харьков, 16 февр. 2017 г. / Харьк. гуманитар. ун-т “Нар. укр. акад.” [и др.]. – Харьков, 2017. – С. 179–183.

Панченко Д. И. Программы автоматизированного перевода в учебном процессе / Панченко Д.И. // Экспертные оценки элементов учебного процесса : программа и материалы XIX межвуз. науч.-практ. конф., 25 нояб. 2017 г. / Нар. укр. акад., каф. информ. технологий и математики. – Харьков, 2017. – С. 84–86.

Guslenko I. Principles of Texts Selection in Teaching Translation / Iryna Guslenko // Abstracts IX International Conference “Major Issues in Translation Studies and Translator/Interpreter Training, Kharkiv, 20–21 April 2017 : 50 Years of Translator training at V.N. Karazin Kharkiv National University / V.N. Karazin Kharkiv National University [et al.]. – Kharkiv, 2017. – P. 35–36.

Kalnychenko O. Russian–Ukrainian Literary Translations (1917–1956) / Oleksandr Kalnychenko, Natalia Kalnychenko // Abstracts IX International Conference “Major Issues in Translation Studies and Translator/Interpreter Training, Kharkiv, 20–21 April 2017 : 50 Years of Translator training at V.N. Karazin Kharkiv National University / V.N. Karazin Kharkiv National University [et al.]. – Kharkiv, 2017. – P. 43–44.

Kalnychenko O. Retranslations in Ukraine (From 1920’s to the 1950’s) / Oleksandr Kalnychenko, Zinaida Zarubina // Abstracts IX International Conference “Major Issues in Translation Studies and Translator/Interpreter Training, Kharkiv, 20–21 April 2017 : 50 Years of Translator training at V.N. Karazin Kharkiv National University / V.N. Karazin Kharkiv National University [et al.]. – Kharkiv, 2017. – P. 44–46.

Panchenko D. Translation Teaching Methodology Requirements / Dmytro Panchenko // Abstracts IX International Conference “Major Issues in Translation Studies and Translator/Interpreter Training, Kharkiv, 20–21 April 2017 : 50 Years of Translator training at V.N. Karazin Kharkiv National University / V.N. Karazin Kharkiv National University [et al.]. – Kharkiv, 2017. – P. 82–83.

Приложение 4
ИСТОРИЯ КАФЕДРЫ В ФОТОГРАФИЯХ

2006 г.

2009 г.

2011 г.

2012 г.

2013 г.

2014 г.

2016 г.

2017 г.

СОДЕРЖАНИЕ

Вступ	3
РАЗДЕЛ 1. ИСТОРИЯ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ	
КАФЕДРЫ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ ПЕРЕВОДА	5
1.1. Преподавательский состав	6
1.2. Научно-исследовательская деятельность студентов	19
1.3. Методические издания преподавателей	21
1.4. Научные публикации преподавателей	21
1.5. Достижения и награды кафедры	22
РАЗДЕЛ 2. НАУЧНЫЕ ПРИОРИТЕТЫ КАФЕДРЫ ТЕОРИИ	
   И ПРАКТИКИ ПЕРЕВОДА	24
2.1. Формування професійної компетентності майбутніх перекладачів з використанням інформаційних технологій	24
2.2. Дискурс :: текст :: перевод	37
2.3. Актуальные проблемы и направления обучения переводу	53
2.4. Проблемы перевода поэзии американских и британских романтиков на русский и украинский языки	68
2.5. Здобутки та завдання істориків українського перекладознавства	86
РАЗДЕЛ 3. НОВЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ НАУЧНЫХ	
   ИССЛЕДОВАНИЙ КАФЕДРЫ	110
3.1. Актуальные аспекты преподавания устного перевода с испанского языка	110
3.2. Аудиовизуальный перевод с немецкого языка в обучении студентов переводческой специальности	121
3.3. Особенности перевода речевых актов в немецком языке	125
3.4. Репрезентація гендерних стереотипів (на матеріалі української, російської та англійської мов)	132
Приложение 1. Методические издания преподавателей	141
Приложение 2. Научные публикации преподавателей	149
Приложение 3. Участие преподавателей в научных конференциях	163
Приложение 4. История кафедры в фотографиях	175

Наукове видання

**КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ:
10-РІЧНИЙ ДОСВІД РОБОТИ**

Колективна монографія
за загальною редакцією доц. Д. І. Панченка

В авторській редакції

Відповідальний за випуск *Д. І. Панченко*
Комп'ютерне верстання *І. С. Кордюк*
Комп'ютерний набір *І. Ю. Гусленко*

Підписано до друку 21.12.2017. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура «Таймс».
Ум. друк. арк. 10,5. Обл.-вид. арк. 9,3. Тираж 100 пр.

План 2016/17 навч. р., поз. № 4 в переліку робіт кафедри

Видавництво
Народної української академії
Свідоцтво № 1153 від 16.12.2002.

Надруковано у видавництві
Народної української академії

Україна, 61000, Харків, МСП, вул. Лермонтовська, 27.